

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

► ILC.110/ Rapor VI

► İnsana Yakışır İş ve Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi

Uluslararası Çalışma Konferansı
110ncu Oturum, 2022

Rapor VI

► **İnsana Yakışır İş ve Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi**

Altıncı gündem maddesi

ISBN 978-92-2-036623-3 (Basım)
ISBN 978-92-2-036622-6 (Web pdf)
ISSN 0074-6681

Birinci baskı 2022

ILO yayınlarında kullanılan ve Birleşmiş Milletler uygulamalarıyla uyumlu adlandırmalar ve görsel malzemeler, herhangi bir ülke, alan veya toprağın veya makamlarının hukuki statüsü veya sınırlarına ilişkin olarak hiçbir şekilde Uluslararası Çalışma Ofisi'nin görüşünü yansıtmaz.

Firma isimlerine ve ticari ürün veya süreçlere yapılan atıflar, onların Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından desteklendiğini belirtmez ve belirli bir firma, ticari ürün veya süreçten söz edilmemesi de onaylamama anlamına gelmez.

ILO yayınları ve dijital ürünleri hakkında bilgi için: www.ilo.org/publns.

İçindekiler

İçindekiler	3
Kısaltmalar.....	5
GiriŖ	7
Bölüm 1. Dünyada SDE	11
Sosyal ve dayanıŖma ekonomisinin ana hatları.....	11
Bölgesel özetler	15
Afrika	16
Amerika Kıtaları.....	18
Arap Ülkeleri	20
Asya-Pasifik	22
Avrupa ve Orta Asya.....	25
Bölüm 2. İnsana yakıŖır iş ve sürdürülebilir kalkınmaya katkılar	29
İstihdam ve gelir yaratma.....	29
Sosyal koruma ve sosyal hizmetlerin sunumu	34
ÇalıŖma yaşamında haklar	36
Toplumsal cinsiyet eŖitliđi	38
Sosyal diyalog	40
Kayıtlı ekonomiye geçiŖ	40
Krizi önleme ve toparlanma ve barıŖ ve dayanıklılığın teŖviki	42
Adil dijital geçiŖ.....	45
Çevresel sürdürülebilirliğe adil geçiŖ	45
Bölüm 3. ILO ortaklarıyla iliŖkiler.....	49
Hükümetler	49
İŖçi örgütleri.....	50
İŖveren örgütleri	52
Bölüm 4. Ofis'in SDE'ye iliŖkin eylemleri	55
Tarihsel arka plan	55
Mevcut programlar	57
Kalkınma iŖbirliđi politikası ve ortaklıklar	58
Kapasite geliştirme	60
Bölüm 5. İnsana yakıŖır iş ve SDE: Zorluklar, fırsatlar ve gelecekteki yönelimler	63
SDE için elveriŖli ortamın desteklenmesi.....	64
Ofis'in SDE'ye iliŖkin gelecekteki çalıŖmaları	66
Ek: Uluslararası çalıŖma standartlarında SDE'ye veya örgütsel biçimlerine yapılan atıflar	67

Kısaltmalar

İngilizce	İngilizce Kısaltma	Türkçe Kısaltma	Türkçe
Association of Southeast Asian Nations	ASEAN	ASEAN	Güney Doğu Asya Ülkeler Birliği
Spanish Social Economy Employers' Confederation	CEPES	CEPES	İspanya Sosyal Ekonomi İşverenleri Konfederasyonu
International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy	CIRIEC	CIRIEC	Uluslararası Kamu Sosyal ve Kooperatif Ekonomisi Araştırma ve Bilgilendirme Merkezi
Committee for the Promotion and Advancement of Cooperatives	COPAC	COPAC	Uluslararası Kooperatifler Birliği Tanıtım ve Geliştirme Komitesi
European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises	EURICSE	EURICSE	Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü
Cooperation Council for the Arab States of the Gulf	GCC	GCC	Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
International Cooperative Alliance	ICA	ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
International Cooperative and Mutual Insurance Federation	ICMIF	ICMIF	Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu
International Labour Organization	ILO	ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
Southern Common Market	MERCOSUR	MERCOSUR	Güney Ortak Pazarı
Organisation for Economic Co-operation and Development	OECD	OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
occupational safety and health	OSH	İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
Intercontinental Network for the Promotion of Social Solidarity Economy	RIPESS	RIPESS	Kıtalararası Sosyal Dayanışma Ekonomisini Geliştirme Ağı
Self-Employed Women's Association	SEWA	SEWA	Serbest Çalışan Kadınlar Birliği
small and medium-sized enterprise	SME	KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
social and solidarity economy	SSE	SDE	Sosyal ve dayanışma ekonomisi
International Training Centre of the ILO	Turin Centre	Torino Merkezi	ILO Uluslararası Eğitim Merkezi
United Nations	UN	BM	Birleşmiş Milletler
United Nations Development Programme	UNDP	UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Office of the United Nations High Commissioner for Refugees	UNHCR	UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
United Nations Industrial Development Organization	UNIDO	UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü

United Nations Research Institute for Social Development	UNRISD	UNRISD	BirleŖmiŖ Milletler Sosyal GeliŖim AraŖtırma Enstitüsü
United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy	UNTFSE	UNTFSE	BirleŖmiŖ Milletler Sosyal DayanıŖma Ekonomisi Kurumlar Arası Görev Gücü
Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing	WIEGO	WIEGO	Kayıt DıŖı İstihdamda Kadınlar: KüreselleŖtirme ve Örgütleme
2030 Agenda for Sustainable Development	2030 Agenda	2030 Gündemi	2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi

Giriş

1. Yönetim Kurulu, Mart 2021’de gerçekleştirilen 341nci Oturumunda, Uluslararası Çalışma Konferansı’nın 110ncu Oturumunun (2022) gündemine, genel olarak değerlendirilmek üzere insana yakışır iş ve sosyal ve dayanışma ekonomisine (SDE) ilişkin bir madde eklemeye karar vermiştir.¹
2. **Bu karar, ILO bünyesinde SDE ile ilgili yapılacak ilk kapsamlı tartışmaya zemin hazırlamıştır.** Her ne kadar SDE yeni bir kavram olmasa da yeni yüzyılın başlangıcı ile politika olarak önemi ve görünürlüğü önemli ölçüde artmıştır. ILO Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Bildirgesi (2008), güçlü bir sosyal ekonominin sürdürülebilir kalkınma ve istihdam fırsatları için son derece önemli olduğunu kabul etmektedir. Çalışma Yaşamının Geleceğine ilişkin ILO Yüzüncü Yıl Bildirgesi (2019), herkes için insana yakışır iş, üretken ortam ve yaşam standartlarının artırılmasında SDE’nin rolünü tanımaktadır. ILO’nun COVID-19 küresel salgınından kapsayıcı, sürdürülebilir, dayanıklı ve insan merkezli toparlanmaya yönelik Küresel Eylem Çağrısı (2021), herkes için insana yakışır iş fırsatlarının olduğu geniş çaplı, iş bakımından zengin toparlanma için SDE’nin rolünü tanımaktadır. Dolayısıyla insana yakışır iş yoluyla sosyal adaletin ileriye taşınması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesinde SDE’nin katma değerini ve rolünü tartışmanın tam zamanıdır.
3. **Üç yeni uluslararası çalışma standardı SDE’ye doğrudan atıfta bulunmaktadır.** 2002 tarihli ve 193 sayılı Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı, dengeli bir toplum için güçlü bir kamu sektörü ve özel sektörün yanı sıra kooperatif, yardımlaşma ve diğer sosyal ve hükümet dışı kuruluşların içinde bulunduğu güçlü bir sektörün varlığının gerekli olduğunun altını çizmektedir. 2015 tarihli ve 204 sayılı Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı, kayıt dışı ekonomilerde faaliyet gösterebileceklerini de kabul ederek, kooperatifleri ve SDE birimlerini kayıtlı ekonomiye geçişi kolaylaştırmanın bir yolu olarak kabul etmektedir. 2017 tarihli ve 205 sayılı Barış ve Dayanıklılık İçin İstihdam ve İnsana Yakışır İş Tavsiye Kararı, toparlanma ve dayanıklılığın artırılmasında kooperatiflerin ve diğer sosyal ekonomi girişimlerinin rolünü tanımaktadır.
4. **Güçlü bir SDE’nin teşvik edilmesi aynı zamanda sürdürülebilir işletmelerin teşvik edilmesiyle ilgilidir.** COVID-19 krizinin etkileri var olan insana yakışır iş açığını daha da ağırlaştırmış, yoksulluğu artırmış, eşitsizliklerin kapsamını genişletmiş ve hem ülkelerin kendi içinde hem de ülkeler arasındaki dijital boşlukları açığa çıkarmıştır.² İş yapmanın yeni yollarının arttığı bir zamanda, SDE kapsayıcılığı, sürdürülebilirliği ve dayanıklılığı teşvik eden işletme modeline zemin oluşturabilir.³ SDE birimleri, ekonomik açıdan uygulanabilir olduğu ölçüde sürdürülebilir işletmelerdir ve Bölüm 1’de tanımlandığı gibi, meşru karlılık talebi yerine insan onuruna, çevresel sürdürülebilirliğe ve insana yakışır işe öncelik vermelerini sağlayan SDE değer ve ilkelerine uymaktadır.⁴
5. **ILO, kuruluşundan bu yana kendi görevi bakımından, dünyada birçok ülkede SDE’nin en örgütlü kesimini oluşturan kooperatifleri önemli görmüştür.**⁵ ILO Anayasası Madde 12’ye göre ILO “[...] uluslararası işverenler, işçiler, tarımcılar ve kooperatifçilerin örgütleri dahil hükümet dışı tanınmış uluslararası kuruluşlara danışmak için uygun düzenlemeler yapabilir”. Henüz 1919 yılında, ILO ve

¹ ILO, *Minutes of the 341st Session of the Governing Body of the International Labour Office*, GB.341/PV, 2021, para. 50.

² ILO, *Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient*, 2021, para. 3.

³ İşletme “mal ve hizmetlerin üreticisi olarak bir kurumsal birimin görünümüdür. İşletme tabiri bir şirket, şirket benzeri, kar amacı gütmeyen kurum veya tüzel kişileşmemiş girişimi belirtebilir.” Bkz. Birleşmiş Milletler vd., *System of National Accounts 2008*, 2009, para. 5.1.

⁴ ILO, *Conclusions concerning the promotion of sustainable enterprises*, Uluslararası Çalışma Konferansı, 96nci Oturum, Cenevre, 2007. Sonuçlar açık biçimde kooperatiflere atıf yapmaktadır.

⁵ David Hiez, *Guide to the Writing of Law for the Social and Solidarity Economy* (SSE International Forum, 2021).

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) arasında resmi ilişkiler kurulmuştur. 1947 yılından bu yana uluslararası çalışma standartlarında kooperatifler ön plana çıkarılmıştır. 193 sayılı Tavsiye Kararı, 21. yüzyılda kooperatiflere yönelik politikalar ve mevzuat geliştirilmesine ilişkin çerçeve sağlamaktadır.

6. **ILO, Birleşmiş Milletler (BM) sisteminde SDE'nin teşvik edilmesine öncülük etmiştir.** 1971 yılında ILO, Uluslararası Kooperatifler Birliği Tanıtım ve Geliştirme Komitesi'nin (COPAC) kurulmasına ortaklık etmiştir. COPAC, BM Kuruluşları ve kooperatif örgütlerinden oluşan, kooperatiflere ilişkin faaliyetlerin teşvik edilmesi ve geliştirilmesini destekleyen çok paydaşlı bir ortaklıktır. 2013 yılında, 17 BM Kuruluşu ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) üye ve 14 sivil toplum kuruluşu ve araştırma enstitüsünün gözlemci olarak yer aldığı Birleşmiş Milletler Sosyal Dayanışma Ekonomisi Kurumlar Arası Görev Gücü'nü kurmuştur. ILO'nun bu çok taraflı platformlardaki öncü rolü göz önüne alındığında, SDE'nin insana yakınsır iş yoluyla sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmesindeki rolüne ilişkin olarak çok taraflı sistemde daha fazla uyumun teşvik edilmesinde genel tartışma son derece etkili olacaktır.
7. **SDE'nin artan önemi ışığında SDE'nin tanımı, ölçümü, büyüklüğü, etkisi, sınırlamaları ve potansiyeli hakkında daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır.** SDE, COVID-19 küresel salgını sırasında iş yaratma ve sürdürme ve ortaklar, kullanıcılar ve topluluklara hizmet sağlama konularındaki rolüyle görünürlük kazanmıştır.⁶ Genel tartışma, SDE'nin gelişme potansiyeli konusunda BM sisteminde yer alan herhangi bir fon, program veya kuruluş kapsamında yapılan ilk üst düzey görüşme olmuştur. ILO'nun SDE'nin teşvik edilmesinde oynadığı öncü rol, anayasal görevinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda ekonomiyi insanların ve gezegenimizin hizmetine sunan SDE ve ILO'nun sosyal adalet görevi ve İnsana Yakınsır İş Gündemi arasındaki yakınlığı yansıtmaktadır. Bu ILO'nun, 1944 Philadelphia Bildirgesi'nden doğan, ekonomik ve mali politikaları ve önlemleri "ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanların maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli bir şekilde, ekonomik güvence altında, incelemeye ve değerlendirmeye yönelik anayasal sorumluluğudur."⁷
8. **ILO Yönetim Kurulu tarafından 341inci Oturumda (Mart 2021) kararlaştırıldığı üzere, genel tartışmanın beklenen sonuçları Örgüt'e daha fazla rehberlik sağlamaya yönelik sonuçlar ve bir karar oluşturulmasıdır.** Beklenen çıktılar aşağıdaki gibidir:
 - Bununla ilişkili ilkeler ve değerler de dahil olmak üzere, "sosyal ve dayanışma ekonomisi" terimi için evrensel bir tanım oluşturmak;
 - SDE'nin insana yakınsır iş ve çalışma yaşamları boyunca karşılaştığı geçişler aracılığıyla insanlara sağlanan genel desteğin yönetilmesi ve teşvik edilmesi konularındaki katkılarını değerlendirmek;
 - Ulusal SDE için elverişli bir ortam oluşturmak ve isteyen Üye Devletlere yönelik politika rehber ilkeleri sağlamak;
 - Ofis'e, kalkınma işbirliği gibi yollarla da dahil olmak üzere, SDE'nin dünya genelinde teşvik edilmesine katılma konusunda rehberlik sağlamak; ve
 - Ofis'i, SDE'yi temsil eden veya SDE'nin teşvik edilmesinde rol oynayan çeşitli kurumlar, örgütler ve kuruluşlarla ortaklık kurmaya ve bu ortaklıkları sürdürmeye teşvik etmek.⁸
9. **Bu rapor beş bölüm halinde düzenlenmiştir:**
 - Bölüm 1 dünya genelinde SDE'nin ana hatlarını çizmekte, bu kavramın temel taşlarını ayrıntılı olarak incelemekte ve tartışılmak üzere bir tanım ileri sürmektedir. Aynı zamanda SDE'ye ilişkin bölgesel özetler sunmaktadır.

⁶ OECD, "Social economy and the COVID-19 crisis: current and future roles", OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), 2020.

⁷ Declaration of Philadelphia, Part II(a).

⁸ ILO, *Agenda of the International Labour Conference: Agenda of future sessions of the Conference*, GB.341/INS/3/1(Rev.2), 2021, Appendix I, para. 8.

- Bölüm 2, SDE'nin İnsana YakıŖır İŖ Gündemi'nde ve daha geniŖ kapsamlı 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nde (2030 Gündemi) tanımlanan küresel kalkınma önceliklerine yaptığı katkılara ilişkin kanıtlar sunmaktadır.
- Bölüm 3, dünyanın dört bir yanından çeŖitli örneklerle ILO'nun üçlü yapı ortaklarının SDE ile ilişkisini ele almaktadır.
- Bölüm 4, tarihi arka plan, mevcut programlar, kalkınma işbirliği politikası ve ortaklıklar ve kapasite geliştirme faaliyetlerine özellikle odaklanarak Ofis'in SDE hakkındaki çalışmalarını anlatmaktadır.
- Bölüm 5, SDE'nin insana yakıŖır iş ve sürdürülebilir kalkınmaya olan katkılarının güçlendirilmesi açısından izlenecek yolu ele almaktadır. SDE için elverişli bir ortamı teşvik etmenin öneminin altını çizmekte, SDE ve çalışma yaşamının geleceği arasındaki bağlantıları ele almakta ve Ofis'in SDE hakkında gelecekte yapacağı çalışmalar için yollar önermektedir.⁹

⁹ Adlara veya yayınlara yapılan atıflar ve bu rapordaki örnekler, onların Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından desteklendiğini belirtmez ve belirli bir firma, ticari ürün veya süreçten söz edilmemesi de onaylamama anlamına gelmez. Belirtilen görgül kanıtlar, güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan gelmektedir. Ofis, internet siteleri dahil bu bilgilerin doğruluk ve tamlığını garanti etmez ve anılan bilgilerin doğrulanmasına ilişkin hiçbir sorumluluk üstlenmez.

Bölüm 1. Dünyada SDE

Sosyal ve dayanışma ekonomisinin ana hatları

10. **“Sosyal ve dayanışma ekonomisi” (SDE olarak kısaltılmıştır), çok çeşitli kurumsal birimleri kapsayan genel bir terimdir.**¹⁰ BM sisteminde UNTFSSSE yoluyla ve ILO Çalışma Yaşamının Geleceğine ilişkin ILO Yüzüncü Yıl Bildirgesi (2019) ve Küresel Salgından İnsan Merkezli Toparlanmaya yönelik Küresel Eylem Çağrısı (2021) gibi resmi ILO belgelerinde önem kazanan bu terim, hala evrensel kabul görmemiştir. SDE ile yakından ilişkili diğer terimlerin arasında, diğer şeylerin yanı sıra, “sosyal ekonomi”, “üçüncü sektör”, “sosyal girişim”, “kâr amacı gütmeyen sektör”, “dayanışma ekonomisi”, “alternatif ekonomi” ve “halk ekonomisi” yer almaktadır.¹¹
11. **Farklı terimler, geleneklerin çeşitliliğini yansıtmaktadır.** Bağlamlarına göre, “sosyal ve dayanışma ekonomisi” teriminin yerine kullanılabilen veya atıfta bulundukları ifadeler ve çağrışımları açısından çeşitli ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Bu raporda, ülkeler ve bölgeler arasındaki çeşitli gelenekler ve gerçekleri barındıracak kadar geniş kapsamlı “sosyal ve dayanışma ekonomisi” terimi kullanılmıştır.
12. **Yeni yüzyılın başlangıcından bu yana, SDE’ye ilişkin mevzuat en az 20 ülkede kabul edilmiştir.** Bolivya Çokuluslu Devleti, Cabo Verde, Kamerun, Kolombiya, Kosta Rika, Cibuti, Ekvator, Fransa, Yunanistan, Honduras, Lüksemburg, Meksika, Portekiz, Romanya, Senegal, Slovakya, İspanya, Tunus, Uruguay ve Venezuela Bolivar Cumhuriyeti’nde SDE’ye ilişkin ulusal mevzuat geliştirilmiştir. Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Güney Kore ve Güney Afrika gibi diğer ülkeler halihazırda ulusal SDE politikaları hazırlamaktadır. Aralarında Arjantin (Entre Rios, Mendoza ve Rio Negro), Belçika (Brüksel ve Valonya), Brezilya (diğerlerinin yanı sıra, Minas Gerais), Kanada (Quebec) ve İtalya’nın (diğerlerinin yanı sıra, Emilia Romagna) bulunduğu bazı ülkeler ise SDE mevzuatını ulus altı düzeyde kabul etmiştir. Şili, Mali ve Nikaragua gibi birçok ülkede kanun gereği SDE kamu makamları kurulmuştur.
13. **Sosyal ve dayanışma ekonomisi için yeterli bir tanım, kimin neyi, nasıl ve neden yaptığını (başka bir deyişle temsilcilerini, faaliyetlerini, ilkelerini ve değerlerini) belirtmelidir.** SDE’ye ilişkin mevzuat ve istatistiksel çerçevelerin geliştirilmesi sonucunda, SDE’ye ilişkin ortak bir anlayış doğmaktadır. SDE’nin değerleri ve ilkeleri üzerinde fikir birliğine varılmakla birlikte, SDE’nin kapsadığı örgütsel biçimler üzerinde evrensel olarak mutabakata varılamamıştır. Her ne kadar üzerinde evrensel olarak anlaşmaya varılmış bir tanım SDE’nin dünya genelindeki çeşitliliğini tam olarak yansıtamayacak olsa da böyle bir terimin olmaması SDE’nin uluslararası kalkınma politikaları ve stratejilerinin yeterli düzeyde temsil edilmesini engellemektedir. Aynı zamanda kapsamlı, güvenilir ve uluslararası olarak karşılaştırılabilir SDE istatistiklerinin derlenmesine sekte vurmaktadır.
14. **Ulusal ve ulus altı mevzuatta yansıtıldığı şekilde, SDE’yi ekonominin diğer alt kümelerinden ayıran değerler kümesinin, aşağıda belirtilen beş farklı kategoriye ayrıldığı düşünülebilir.**¹²
 - İnsanları ve gezegeni önemsemek: bütüncül insani gelişme, toplum ihtiyaçlarının karşılanması, kültürel çeşitlilik, ekolojik kültür ve sürdürülebilirlik.
 - Eşitlikçilik: Adalet, sosyal adalet, eşitlik, hakkaniyet, adillik ve ayrımcılık yapmama.

¹⁰ Kurumsal birim “kendi adına varlıklara sahip olma, borç üstlenme, ekonomik faaliyetlere ve başka kurumlar ile işlemlere girmeye yetkin ekonomik kurum”dur. Kurumsal birimler arasında mali olmayan şirketler, mali şirketler, hükümet, haneler ve hanelere hizmet veren kar amacı gütmeyen kurumlar vardır. Bkz. Birleşmiş Milletler vd., para. 4.2.

¹¹ Frank Moulaert and Oana Ailenei, “Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present”, *Urban Studies* 42, No. 11 (2005): 2037–2053.

¹² Burada sayılan SDE değerleri, Ofis’in şu ülkelerden seçilen SDE mevzuatının incelemesiyle elde edilmiştir (her biri açık biçimde SDE değerlerinden söz etmektedir): Arjantin (Entre Rios), Cabo Verde, Honduras, Meksika, Portekiz and Venezuela Bolivar Cumhuriyeti.

- Karşılıklı bağlılık: Dayanışma, karşılıklı yardımlaşma, işbirliği, sosyal uyum ve sosyal kapsayıcılık.
- Dürüstlük: Şeffaflık, doğruluk, güven, hesap verebilirlik ve sorumluluğun paylaşılması.
- Öz-yönetişim: Öz-yönetim, özgürlük, demokrasi, katılım ve yerindenlik.

15. SDE değerleri, bir dizi SDE ilkeleriyle hayata geçirilmektedir. Her ne kadar SDE'nin belirli bir değeri veya ilkesi SDE dışında da uygulanabilir olsa da SDE'ye hep birlikte uyum kazandıran şey SDE değerler ve ilkeler kümesidir. Son dönemlerde SDE'ye ilişkin mevzuatta beş SDE ilkesi ön plana çıkarılmıştır:¹³

- **Toplum veya kamu yararı:** SDE birimleri ortaklarının veya ortaklarının içinde çalıştığı veya yaşadığı topluluğun veya toplumun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Toplumsal, kültürel, ekonomik veya çevresel veya bunların birleşiminden oluşan amaçları güdebilir. İç dayanışmayı ve toplumla dayanışmayı teşvik ederek ortaklarının, kullanıcılarının veya yararlanıcılarının çıkarlarını ve genel çıkarları bağdaştırmaya çalışır. Bazı ulusal kanunlar bu ilkeyi “halkın ve kamu yararının kazanca üstünlüğü” olarak adlandırmaktadır.
- **Kar dağıtımının yasaklanması veya sınırlandırılması:** Olumlu sonuç (kar veya risturn) yaratan SDE birimleri, bunları amaçları doğrultusunda kullanmalıdır.¹⁴ Elde edilen karı dağıtması yasaklanmayan birimlerin kar sağlayabilme ve dağıtabilme yetenekleri önemli ölçüde kısıtlanmaktadır. Risturn dağıtanlar ise bunu yatırılmış sermayeden ziyade çalışma, hizmet, kullanım veya kayırmaya dayalı olarak gerçekleştirmektedir. Satılmaları, dönüşmeleri veya feshedilmeleri durumunda, hukuken birçoğu, arta kalan kazançlarını veya varlıklarını benzer biçimde kısıtlanmış bir birime devretmek zorundadır. Bazı ulusal kanunlar bu ilkeyi “halkın ve çalışmanın sermayeye üstünlüğü” olarak adlandırmaktadır.
- **Demokratik ve katılımcı yönetim:** SDE birimleri için geçerli kurallar, politikaların belirlenmesi ve kararların alınmasında etkin katılım yoluyla kontrolü ortakların ele almasını sağlayarak ve seçilmiş temsilcileri sorumlu tutarak demokratik, katılımcı ve şeffaf yönetimi mümkün kılmaktadır. Birincil SDE birimlerinde ortaklar eşit oy hakkına sahiptir (bir ortak, bir oy). SDE'nin dikey ve yatay yapıları da demokratik biçimde örgütlenmiştir.
- **Gönüllü işbirliği:** SDE birimlerine katılım zorla veya zorunlu değildir ve önemli ölçüde seçim unsurunu barındırmalıdır. Ortaklar ve kullanıcılar, katılmamaları nedeniyle cezalandırılmak veya cezalandırılmakla tehdit edilmeksizin, SDE birimlerine gönüllü olarak ve özgürce katılmakta ve burada kalmaktadır. SDE birimleri, diğer SDE birimleriyle gönüllü işbirliği yaparak ve karşılıklı destek sağlayarak dikey ve yatay yapılar oluşturabilir.

¹³ Burada sayılan SDE değerleri, Ofis'in şu ülkelerden seçilen SDE mevzuatının incelemesiyle elde edilmiştir (her biri açık biçimde SDE değerlerinden söz etmektedir): Arjantin (Entre Rios, Mendoza), Belçika (Wallonia), Bulgaristan, Cabo Verde, Kamerun, Kanada (Quebec), Kolombiya, Cibuti, Ekvator, Fransa, Yunanistan, Honduras, Lüksemburg, Meksika, Portekiz, Romanya, Senegal, Slovakya, İspanya, Tunus, Uruguay and Venezuela Bolivar Cumhuriyeti.

¹⁴ Kooperatiflerde risturn ortaklar ile işlemlerden, kar ise ortak olmayanlarla yapılan işlemlerden elde edilmektedir. Bkz. Hagen Henry, *Guidelines for Cooperative Legislation: Third revised edition* (ILO, 2012).

- **Özerklik ve bağımsızlık:** SDE birimleri kendi kendini yönetmektedir. Kamu makamlarından ve SDE dışındaki diğer kamu ve kuruluşlarından özerk ve bağımsız olmalı, usulsüz müdahalelere veya kontrole maruz bırakılmamalıdır. Diğer SDE birimleriyle veya kamu ve özel sektör aktörleriyle anlaşma yapmaları veya dış kaynaklardan sermaye elde etmeleri halinde, bunu SDE değerleri ve ilkeleriyle tutarlı koşullarda gerçekleştirmelidir.
- 16. Ulusal mevzuatta yer verilen en temel SDE faaliyeti, ürün ve hizmet üretimidir.** Bazı ulusal kanunlar tüketimden de söz etmektedir. Varlıkların biriktirilmesini ele alan SDE kanunları genellikle bu tür birikimlere kısıtlamalar getirmektedir. Dünya genelinde, Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması'nın (Rev.4) tüm bölümlerinde yer alan SDE faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.¹⁵
- 17. SDE temsilcileri, SDE'nin değerler ve ilkeler kümesine bağlı kurumsal birimlerdir.** Ulusal mevzuat ve uluslararası tanımlar, aşağıda tanımlandığı gibi, kooperatifler; mütüeller; birlikler; vakıflar; öz yardım grupları ve sosyal girişimler dahil ancak bunlarla sınırlı kalmaksızın, SDE bünyesinde çeşitli örgütsel biçimlerin tanımlanabilmesini sağlar.
- **Kooperatif** "gönüllü kişilerin bir araya gelip, ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları için birlikte çalıştıkları, demokratik ve özerk bir işletmedir."¹⁶
 - **Mütüeller**, toplu faaliyetler yoluyla ekonomik durumlarını iyileştirmek isteyen kişiler tarafından düzenlenir. Kişisel ya da mülkiyet risklerinin, ortak bir fona yapılacak periyodik katkılarla paylaşılmasına yönelik bir mekanizma olmasıyla kooperatiflerden farklıdır.¹⁷
 - **Birlik**, öncelikli olarak hanelere veya genel olarak topluluğa yönelik piyasa dışı hizmetlerin üretiminde yer alan ve temel kaynakları gönüllü katkılardan oluşan tüzel kişiliktir. Toplum temelli veya halk tabanına dayalı dernekler ortaklık esaslıdır ve belirli bir mahalle, topluluk veya köy sakinlerine hizmet sunar veya bu kişilerin savunuculuğunu yapar.¹⁸
 - **Vakıf**, tasarrufunda varlıklar veya bağış bulunduran ve bu varlıklarla elde edilen gelirleri kullanarak diğer örgütlere hibe sağlayan ya da kendi proje ve programlarını hayata geçiren kuruluştur.¹⁹
 - **Öz yardım grubu**, kişilerin, bireysel düzeyde ulaşamayacakları, teknik ve mali destek gibi karşılıklı destek hedeflerine ulaşmak amacıyla katılması bakımından kooperatiflere ve mütüellere benzetilmektedir. Ancak, çoğunlukla ticari faaliyetlerde yer almaması açısından bunlardan farklıdır.²⁰ Ayrıca birçok öz yardım grubu kayıt dışı ekonomide yer almaktadır.
 - **Sosyal girişim**, dezavantajlı bireyleri (örneğin, engelliler ve uzun süredir işsiz olanlar) istihdam etmek ve eğitmek, belirli toplumsal değere sahip ürünleri üretmek veya dezavantajlı bireylere başka yollarla hizmet vermek gibi ağırlıklı olarak sosyal amaçlara hizmet etmek için piyasa araçlarını kullanan bir birimdir.²¹

¹⁵ UN, *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev.4*, 2008.

¹⁶ ILO, *Recommendation No. 193*.

¹⁷ UN vd., para. 23.22.

¹⁸ UN vd., para. 2.17(e) ve 23.19(g).

¹⁹ UN vd., para. 23.19(f).

²⁰ UN vd., para. 23.24.

²¹ UN, *Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work*, 2018.

- 18. SDE kanunlarının birçoğu, SDE'nin parçası olarak bağlama özgü örgüt biçimlerini içerir.** Bu türlerin arasında özellikle *ejidos* and *comunidades*;²² işçi örgütleri, ön kooperatifler, sosyal entegrasyon işletmeleri, özel istihdam merkezleri, platform kooperatifleri, topluluk ormancı ve balıkçı birlikleri, üretici ve köylü örgütleri, ekonomik çıkar grupları, halk ekonomisi birimleri, mikro finans birlikleri, başkalarına yardım etmeyi hedefleyen kültürel, hobi amaçlı ve yerel kalkınma birlikleri ve topluluk ve özyönetim alt sektörleri bulunmaktadır. SDE'ye ilişkin ulusal kanunlar, SDE'nin ilgili kanunda açıklanan değerleri ve ilkelerine uyan diğer örgüt biçimlerini genellikle SDE'nin parçası olarak değerlendirmektedir.
- 19. SDE, geleneksel ikilemlerin ötesine geçer.** Piyasaya yönelik ve piyasaya yönelik olmayan üreticileri ve kayıtlı ve kayıt dışı ekonomilerde faaliyet gösteren birimleri içerir. Piyasaya yönelik üreticilerden bazıları kooperatifler, mütüeller ve sosyal girişimlerdir; piyasaya yönelik olmayan üreticilerin arasında ise birlikler ve vakıflar yer almaktadır. SDE birimleri ikili yapıya sahiptir, yani hem örgüt hem de işletme niteliğindedir. Belirli bir amaca sahip kişilerden oluşan gruplar olarak, örgüt biçimindedir. Ürün ve hizmet üreticisi olarak ise işletme biçimindedir. Bazı metinlerde “işletme” terimi, uluslararası tanımından daha dar kapsamlı biçimde kullanılmıştır; örneğin, SDE işletmeleri piyasa birimleri, SDE örgütleri ise piyasa yönelik olmayan birimler olarak sınırlandırmıştır. Her ne kadar bazı kavramsallaştırmalar kayıt dışı ekonomi birimleri SDE'den hariç tutsa da 204 sayılı Tavsiye Kararı SDE birimlerinin kayıt dışı ekonomide faaliyet gösterebileceğini kabul etmektedir.
- 20. SDE'nin özel sektörün parçası mı, yoksa kamu ve özel sektörlerden farklı bir ekonominin alt kümesi mi olduğuna ilişkin farklı görüşler mevcuttur.** ILO'nun üçlü yapı görüşmelerinde “özel sektör”e yapılan atıflar, bu terime ilişkin iki farklı anlayışı yansıtmaktadır.²³ Bunlardan ilki, özel sektörün hükümetin parçası olmayan ve hükümet tarafından kontrol edilmeyen kurumsal birimleri kapsamına atıfta bulunmaktadır. İkincisi ise özel sektörün, kamu sektörünün dışında yer alan ve temel amacı karları azami seviyeye çıkarmak ve yatırılan sermayeye dayalı olarak dağıtmak olan işletmeleri kapsadığından söz etmektedir. İlk anlama göre, özel sektör, karları azami seviyeye çıkarmayı amaçlayan özel sektörden ayrı duran ve buna indirgenemeyecek SDE'yi içerir. İkinci anlama göre ise SDE hem kamu hem de özel sektörden ayrıdır.
- 21. SDE'nin ayrıntılı tanımlamalarında, SDE politikaları ve mevzuat ile birçok ortak yön mevcuttur.** SDE'nin önerilen tanımların temel taşları; tek bir terimi (sosyal ve dayanışma ekonomisi); değerler kümesinden türetilen ilkeler kümesini ve çeşitli örgütsel biçimleri içermektedir. Tüm bunlar hep birlikte, tartışılmak üzere önerilen tanımın zeminini oluşturur.

► Tartışılmak üzere sosyal ve dayanışma ekonomisi için önerilen tanım

Sosyal ve dayanışma ekonomisi (SDE), toplum veya kamu yararına çalışan; gönüllü işbirliği, demokratik ve katılımcı yönetim, özerklik ve bağımsızlığa dayalı ekonomik faaliyetlerde yer alan; kuralları kar dağılımını yasaklayan veya sınırlandıran kurumsal birimleri kapsamaktadır. SDE birimlerinin arasında kooperatifler, birlikler, mütüeller, vakıflar, sosyal girişimler, öz yardım grupları ve kayıtlı ve kayıt dışı ekonomilerde SDE'nin değerleri ve ilkelerine uygun biçimde faaliyet gösteren diğer birimler yer alabilir.

²² Meksika'da, *ejido*'lar Devlet tarafından desteklenen bir sistem dahilinde topluluğun birlikte tarım yaptığı alanlardır; *comunidad*'ler ise arazi mülkiyetinin toplu olarak elde tutulduğu birliklerdir.

²³ ILO, *Report of the Committee on the Promotion of Cooperatives*, Tutanaklar, Uluslararası Çalışma Konferansı, 90ncı Oturum, 2002 (Kayıt No. 23).

22. **Önerilen tanım, mevcut SDE politikaları ve mevzuatından yararlanmaktadır. Aynı zamanda SDE politikası ve istatistiklerine ilişkin en yeni kavramsal çalışmanın sağladığı bilgilere dayanmaktadır.**²⁴ Bu nedenle, kolayca hayata geçirilebilir haldedir. Önerilen tanımın esnek olması ve dünyanın dört bir yanındaki SDE birimlerinin çeşitliliği ve SDE politikası, mevzuatı ve istatistiksel çerçevelerde bulunan kavramsal çerçevelerin çokluğu doğrultusunda, farklı ulusal bağlamlarda çeşitli durumlarla bağdaşması amaçlanmıştır.
23. **Önerilen tanım, çoklu düzeyde politika odaklı sosyal diyalog açısından itici gücü sağlayabilir.** Ayrıca, SDE'ye ilişkin istatistiksel çerçevelerin daha da geliştirilmesine, bunun sonucunda ise verilerin daha sistematik biçimde toplanmasına imkân tanımayı amaçlamaktadır. SDE'nin farklı yerler veya bağlamlar arasında kapsamını, büyüklüğünü ve etkisini ölçmek ve karşılaştırmak açısından üç zorluk mevcuttur: SDE'nin başlı başına karmaşık olması; SDE'ye yönelik evrensel bir tanım eksikliği ve SDE'nin ölçülmesine yönelik yeterince metodoloji geliştirilmemesi.²⁵ SDE'nin büyüklüğüne ilişkin veriler küresel düzeyde bütün yönleriyle SDE'ye değil, yalnız belirli örgütsel biçimlere (ağırlıklı olarak kooperatifler, kredi birlikleri ve mütüeller) ve belirli bölgeler veya ülkelere yöneliktir.²⁶ Ulusal istatistik ofisleri genellikle SDE'yi ekonominin spesifik bir alt kümesi olarak ölçmez ve analiz etmez, dolayısıyla SDE'nin bileşenleri istatistiklerde ayrı başlıklar altında yer alır. Portekiz ve İspanya gibi ülkelerde, ilgili mevzuatın kapsadığı tüm SDE birimleri için uydu hesaplar geliştirilmiştir.
24. **SDE'nin ölçülmesine ilişkin kavramsal çalışmalar, kooperatiflerin ölçülmesine ilişkin yeni rehberlik üzerine inşa edilebilir.** 2013 yılında, 19ncü Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'nda kooperatiflere ilişkin istatistiklerin derlenmesine yönelik çalışmaların artırılmasını gerektiren karar kabul edilmiştir.²⁷ Daha sonra ise ILO, COPAC işbirliğinde, 2018'de düzenlenen 20nci Uluslararası Konferans'ta onaylanan *Kooperatif İstatistikleri Rehberi*'ni hazırlamıştır.²⁸ Kooperatiflere ilişkin uyumlu, uyumlaştırılmış ve standartlaştırılmış istatistikler setinin oluşturulmasına yönelik olarak, Rehber'de yer alan bilgilerin test edilmesi ve geliştirilmesi için Ofis tarafından çalışmalar sürdürülmektedir.²⁹ 2021 yılında UNFSSE, SDE istatistiklerine ilişkin olarak, şunlara odaklanan üç araştırma makalesi hazırlamıştır: en yeni teknoloji;³⁰ haritalama araştırması;³¹ ve gelecekteki araştırmalara yönelik politika önerileri ve yönergeler.³²

Bölgesel özetler

25. **Bu bölüm SDE'nin farklı bölgelerdeki durumunu incelemektedir.** SDE'ye ilişkin terminolojinin bölgesel kullanımındaki değişiklikleri ele almakta; her bölgede SDE'ye ilişkin kamu politikaları, mevzuat ve

²⁴ Bénédicte Fonteneau et al., *Social and Solidarity Economy: Our common road towards Decent Work*, Reader for the ILO Academy on the Social and Solidarity Economy (International Training Centre of the ILO, 2011); Peter Utting, *Public policies for SSE: Assessing progress in seven countries* (International Training Centre of the ILO, 2017); Bénédicte Fonteneau and Ignace Pollet, *The contribution of social and solidarity economy and social finance to the future of work* (ILO, 2019); Marie J. Bouchard and Gabriel Salathé-Beaulieu, *Producing Statistics on Social and Solidarity Economy: The State of the Art* (UNFSSE, 2021); UN, *Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work*, 2018.

²⁵ UNRISD, "Measuring the Scale and Impact of Social and Solidarity Economy", Issue Brief No. 09, August 2018.

²⁶ Bouchard ve Salathé-Beaulieu, 11.

²⁷ ILO, *Resolution concerning further work on statistics of cooperatives*, 19th International Conference of Labour Statisticians, 2013.

²⁸ ILO, *Guidelines concerning statistics of cooperatives*, 20th International Conference of Labour Statisticians, Geneva, 2018.

²⁹ Hedef ülkeler Kosta Rika, İtalya, Güney Kore, Türkiye ve Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'dir. Ayrıntılı için bkz. ILO, "Strengthening Social and Solidarity Economy Knowledge Base".

³⁰ Bouchard ve Salathé-Beaulieu.

³¹ Coline Compère, Barbara Sak and Jérôme Schoenmaeckers, *Mapping International SSE Mapping Exercises* (UNFSSE, 2021).

³² Rafael Chaves-Avila, *Producing Statistics on Social and Solidarity Economy. Policy Recommendations and Directions for Future Research* (UNFSSE, 2021).

yönetmeliklerin önemli noktalarına değinmekte ve SDE'nin bölgesel ekonomik veya siyasi örgütlerde nasıl ele alındığını irdelemektedir.

Afrika

- 26. SDE ilkeleri Afrika bölgesinde yüzyıllardır uygulanmaktadır.** Afrika bağlamında, kavramın kendisinden ilk kez 21. yüzyılın ilk on yılında, başlangıçta Fransızca konuşulan Batı ve Kuzey Afrika'da ve daha sonra kıtanın geri kalanında söz edilmiştir. Bununla birlikte öz yardım grupları, birlikler, mütüeller ve üyelik esaslı benzer örgütler kıta genelinde öteden beri yaygın olagelmıştır. Kökenleriyse Afrika'nın Doğu, Orta ve Güney bölgelerinde *ubuntu* (insanlık), Doğu Afrika'da *umoja* (birlik) ve Kenya'da *harambee* (imece) olmak üzere, Afrika ruhunu barındıran geleneksel sistemler, yapılar ve uygulamalara dayanmaktadır.³³
- 27. Geleneksel işbirliği biçimlerinin birçoğu sömürgecilik döneminde varlığını korumuştur.** Mütüel kuruluşlar ve sağlık sigortasının kapsamını kırsal alanları ve kayıt dışı ekonomiyi kapsayacak biçimde genişleten toplum temelli sağlık sigortası sistemleri dahil olmak üzere, karşılıklı öz yardımlaşmayı teşvik eden daha az resmi SDE birimlerinin ortaya çıkmasının ve yaygınlaşmasının önünü açmıştır.³⁴ Döner tasarruf ve kredi birlikleri dahil olmak üzere, ortaklık esaslı finans kurumları kıta genelinde oldukça yaygın olmakla birlikte, Afrika'nın Güney ve Doğu bölgelerinde defin hizmetleri sandığı gibi çeşitli mikro-sigorta biçimlerine sıkça rastlanmaktadır.³⁵
- 28. Resmi kooperatifler 20. Yüzyılın ilk yıllarında, o dönemin sömürge yönetimleri tarafından başlatılmıştır.** 1960'lardan 1990'lı yılların ortalarına kadar süren sömürgecilik sonrası dönemde, birçok ulusal hükümet özellikle kırsal alanlarda sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla kooperatifleri kullanmıştır. Bununla birlikte, hükümetin kooperatifler üzerinde kontrolünün ve sağladığı desteklerin yapısal düzenleme döneminde (1980'ler ve 1990'lar) önemli ölçüde azaltılması, devlet destekli kooperatif yapılarının gerilemesiyle sonuçlanmıştır. Özerk ve bağımsız kooperatifler, 1990'ların ortalarından beri uygulamaya başlanan bir dizi siyasi, mevzuata ilişkin, sosyal ve ekonomik reform aracılığıyla yeniden canlandırılmaktadır.
- 29. Afrika'nın Güney, Doğu ve Batı bölgelerinde sosyal girişimler yaygınlaşmaktadır.**³⁶ 2020 yılında yapılan çalışmanın tahminlerine göre, Fildişi Sahilleri, Mısır, Etiyopya, Gana, Kenya, Fas, Nijerya, Ruanda, Senegal, Güney Afrika, Tunus ve Uganda'da sosyal girişimler, 2030 yılına kadar sosyal girişimlerde 5,5 milyon doğrudan iş sağlayacaktır. Bu ülkelerin arasından sosyal girişim sayısının en fazla olduğu ülke Nijerya (1,2 milyon), en az olduğu ülke ise Ruanda'dır (4.000). Bu ülkelerdeki mali ve mali olmayan destek sistemleri ve politika ortamları da sosyal girişimlerin kurulması ve büyümesine elverişli olmaları açısından geniş ölçüde farklılık göstermektedir.³⁷

³³ Carlo Borzaga ve Giulia Galera, *The potential of the social economy for local development in Africa: An exploratory report* (European Parliament, 2014).

³⁴ Nicholas Awortwi, "Social protection is a grassroots reality: Making the case for policy reflections on community-based social protection actors and services in Africa", *Development Policy Review* 36, Issue S2 (2018): O897–O913.

³⁵ ILO, *Protecting the poor: A microinsurance compendium* II, 2012, 218.

³⁶ Angela Hoyos ve Diego F. Angel-Urdinola, "Assessing International Organizations' Support to Social Enterprise", *Development Policy Review* 37 (2019): O213–O229.

³⁷ Emily Barran vd., *Social Enterprises as Job Creators in Africa. The Potential of Social Enterprise to Provide Employment Opportunities in 12 African Countries 2020–2030. Study* (Siemens-Stiftung, 2020).

- 30. SDE'yi teşvik eden kamu politikaları kıta genelinde yükselmiştir.** Son dönemde beş ülke tarafından (Cabo Verde, Kamerun, Cibuti, Senegal ve Tunus) SDE'ye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeveler geliştirilmiş, başka iki ülke (Fas ve Güney Afrika)³⁸ tarafından ise geliştirilme sürecindedir. ILO'nun üçlü yapısı ve danışma şeklindeki desteğiyle geliştirilen ve 2020 yılında kabul edilen, Tunus'un SDE kanunu, SDE'ye yönelik referans çerçevesini ve sınırları belirlemektedir. 2020 yılında Kamerun tarafından Sosyal Ekonominin Geliştirilmesine Yönelik Ulusal Program (PNDES) hazırlanmıştır. Mali, 2014 yılında SDE'nin Teşvik Edilmesine Yönelik Ulusal Politika'yı ve eylem planını, 2017 yılında SDE'nin Teşvik Edilmesine Yönelik Ulusal Destek Merkezi'nin kurulmasına yönelik kanunu kabul etmiştir. Yükselen Senegal Planı 2014-23, SDE'yi kayıtlı ekonomiye geçiş için bir araç olarak değerlendirmektedir.
- 31. Aşağıdaki örnekler, Afrika bölgesinde bulunan dört ülkede SDE'nin büyüklüğünü göstermektedir:**
- Tunus'ta SDE 358 tarım kooperatifi, 3.000 üreticiler birliği, 48 mütüel kuruluş, 289 mikro finans kurumu ve yaklaşık 21.000 birlikten oluşmaktadır. Ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasının %1'ini, işgücünün %0,6'sını temsil etmektedir.³⁹ 2020 yılında, ülke genelinde 33.000 sosyal girişimin bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴⁰
 - 2019 yılında 395 SDE birimi üzerinde yapılan ILO araştırmasına göre, Kamerun'da en yaygın örgüt biçimleri ortak girişim grupları (%58), kooperatifler (%25) ve birliklerdir (%15). Kadınlar söz konusu birimlerde üyelerin %44'ünü, işgücünün ise %57'sini oluşturmaktadır. SDE birimlerinin faaliyet gösterdiği temel ekonomik faaliyet kolları bitkisel üretim (%56), hayvansal üretim (%22) ve imalattır (%18).⁴¹
 - 2016 yılında Kenya'da kooperatifler hariç sosyal girişimlerin tahmini sayısı yaklaşık 3.244'tür.⁴² Tasarruf ve kredi kooperatif örgütleri 4 milyonu aşkın Kenyalıya mali hizmet vermekte ve çoğu zaman başka yerde bulunmayan hizmetleri sunmaktadır.⁴³ Temel tarım ürünlerinin (kahve, şeker kamışı, pıreotu ve süt) pazarlanmasında kooperatiflerin 2015 yılında %18,9 olan payı 2019 yılında %22,2'ye yükselmiştir.⁴⁴ 2019 yılında Kenya'da kooperatif hareket, 14 milyon bireysel ortak ve 555.000 çalışanla birlikte 21.000 kuruluştan oluşmaktadır.
 - 2019 yılında Güney Afrika'da yaklaşık 160.000 kooperatif, 48.000 kar amacı gütmeyen kuruluş ve 24.000'i aşkın sosyal girişim bulunmaktaydı.⁴⁵ Güney Afrika Ulusal Stokvel Derneği, 11 milyonu aşkın ortağa sahip 810.000 stokvel grubunu temsil etmektedir.⁴⁶

³⁸ Güney Afrika Hükümeti, ILO'nun teknik desteğiyle 2019 yılında, sosyal ekonomi politikası hakkında bir yeşil kitap yayınlamıştır; Aralık 2021 itibarıyla bu rapor yazıldığı sırada, anılan yeşil kitap Bakanlar Kurulu onayını bekliyordu. ILO, "[A key step taken towards developing a social economy policy in South Africa](#)".

³⁹ Akram Belhaj Rhouma, *Public Policies for the Social and Solidarity Economy and their Role in the Future of Work: The Case of Tunisia* (ILO, 2019).

⁴⁰ Barran vd.

⁴¹ ILO and Ministry of Small and Medium-sized Enterprises, Social Economy and Handicrafts (MINP MEESA) of Cameroon, *Evaluation des besoins des unités de l'économie sociale et identification des chaînes de valeur prioritaires pour la création d'emplois décentes au Cameroun* (ILO, 2021).

⁴² British Council, *The state of social enterprise in Kenya*, 2017.

⁴³ Alliance for Financial Inclusion, *Meeting the Financial Needs of the Agricultural Sector through Prudentially Regulated SACCOs in Kenya*, 2017.

⁴⁴ Kenya National Bureau of Statistics, *Economic Survey 2020*, 2020.

⁴⁵ Department of Trade, Industry and Competition of South Africa, *Measuring the Social Economy in South Africa*, 2019.

⁴⁶ Stokvel, Güney Afrika'da döner tasarruf ve kredi birliğidir. Bkz. National Stokvel Association of South Africa, "[Statement on Measures to Prevent COVID-19 Coronavirus Transmission](#)".

32. **SDE, bölgedeki çeşitli örgütler ve ağlar tarafından yerel, sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınmaya yönelik bir kanal olarak tanınmaktadır.**⁴⁷ Afrika Birliği, sosyal ekonominin iş yaratımına katkı sağlayan temel unsurlardan biri olduğunu kabul etmekte ve ILO'nun desteğiyle bölgesel SDE stratejisi geliştirmektedir.⁴⁸ (Sırasıyla 2011, 2015 ve 2019'da düzenlenen) 12nci, 13ncü ve 14ncü Afrika Bölgesel Toplantıları'nın sonuç belgelerinde, SDE'nin teşvik edilmesi çağrısında bulunulmuştur.⁴⁹ Afrika Kalkınma Bankası'nın Özel Sektör için Kalkınma Stratejisi 2013-17, sosyal girişimler ve sosyal işletmelerin toplumsal yeniliği, girişimciliği ve değer zincirinin gelişmesini teşvik etme konusundaki önemli potansiyelin altını çizmiştir.⁵⁰ 2010 yılında kurulan ve 25 üye ülkeden oluşan Afrika Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi Ağı, ulusal ağlar aracılığıyla SDE'ye ilişkin ulusal yasal ve politika çerçevelerinin oluşturulmasında üyelerine destek sağlamaktadır. Kamerun, Mali, Fas, Senegal ve Tunus gibi ülkelerde bu tür ulusal ağlar mevcuttur.

Amerika Kıtaları

33. **Dayanışma temelli uygulamaların çağdaş Devletin kuruluşundan önceki dönemlere kadar uzandığı Amerika Kıtalarında SDE'nin tarihi oldukça zengin ve çeşitlidir.** Bölgedeki önemli SDE birimlerinin arasında üretici kooperatifleri; adil ticaret, ahlaki tüketim, kayıt dışı ekonomi ve yerli halk birlikleri; sosyal finans kuruluşları ve *quilombos* gibi başka toplum temelli girişimler bulunmaktadır.⁵¹ Bu bölgede SDE "sosyal ekonomi", "dayanışma ekonomisi", "halk ekonomisi" ve "sosyal sektör" olarak da anılmaktadır.⁵² Amerika Kıtaları genelinde birçok SDE birimi büyük işverenlerdir ve tarım, finans, perakendecilik, elektrik ve benzer altyapı hizmetleri, ve sağlık sigortası dahil olmak üzere çeşitli sektörlerde halkın geniş kesimlerine hizmet vermektedir.
34. **Yerli halklar, topluluk mütakabiliyeti ilkelerine dayalı ekonomik halk örgütlenmesine ilişkin bilgilerini katkı olarak sunmaktadır.**⁵³ Amerika Kıtalarında yerli halklar uzun yıllardır süregelen toplum temelli işbirliği geleneğine sahiptir. And ve Amazon bölgelerinde yaşayan yerli halkların sahip olduğu, Ekvator'un 2008 ve Bolivya Çokuluslu Devleti'nin 2009 tarihli anayasalarında güvence altına alınan *buen vivir* veya *vivir bien* felsefesi mütakabiliyeti ve dayanışmayı teşvik etmektedir.⁵⁴ Bu bölgelerde yerli halkların yer aldığı SDE birimleri bu felsefeyle tutarlı uygulamalar geliştirmeyi hedeflemiştir.⁵⁵ Kuzey Amerika'daki yerli topluluklar arasında da buna benzer toplum temelli işbirliği geleneği mevcuttur. Örneğin, 1945 yılında kurulan Reindeer Gölünde Kinoosao Balıkçılar Kooperatifi Kanada'nın en eski SDE birimlerinden biridir. 1950'lerden 1990'lara kadar, ülkede yerli kooperatiflerin sayısı sürekli

⁴⁷ ILO, *Social and solidarity economy actors: Driving the development of social innovation in Africa*, forthcoming.

⁴⁸ African Union, "Second session of the specialised technical committee on social development, labour and employment (STC-SDLE-2)", 2017.

⁴⁹ ILO Afrika Bölge Toplantısı'nda üçlü yapı ortakları bir araya gelerek, 2030 Gündemi, 2063 Afrika Birliği Gündemi ışığında İnsana Yakışır İş Gündeminin uygulanmasında Afrika ülkelerinin kaydettiği ilerlemeyi tartışmaktadır.

⁵⁰ African Development Bank Group, *Supporting the transformation of the private sector in Africa. Private Sector Development Strategy, 2013-2017*, 2013.

⁵¹ *Quilombos* halkı, Belize, Brezilya, Kolombiya, Ekvator, Honduras, Nikaragua ve Surinam'da köleliğe karşı direnen Afrika kökenli insanlar tarafından kurulan köy toplumlarını oluşturmaktadır. Bu ülkelerin birçoğunda, bu toplulukların kendi geleneksel toprakları üzerindeki hakları ulusal hukukta tanınmıştır.

⁵² Marcelo Saguier ve Zoe Brent, "Social and Solidarity Economy in South American regional governance", *Sage journals* 17, Issue 3 (2017): 259-278.

⁵³ Julio Álvarez Quispe, "La economía comunitaria de reciprocidad en el Nuevo contexto de la Economía Social y Solidaria: Una mirada desde Bolivia", *Otra Economía* 6, No. 11 (2012): 159-170.

⁵⁴ Bu felsefe diğer insanlar ve doğayla uyum içinde iyi yaşamak üzerine kuruludur.

⁵⁵ Antonio Luis Hidalgo-Capitán ve Ana Patricia Cubillo-Guevara, "Deconstruction and Genealogy of Latin American Good Living (Buen Vivir). The (Triune) Good Living and its Diverse Intellectual Wellsprings", *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*, International Development Policy Series No. 9 (Graduate Institute Publications, Brill-Nijhoff, 2017): 23-50.

olarak artmıŖtır. Kanada Kooperatifler Birliği, 2012 yılında 123 yerli kooperatiftten oluŖan listeyi derlemiŖtir.⁵⁶

- 35. Amerika Kıtalarının alt bölgelerinde SDE’lerin özellikleri de farklılaŖmaktadır.** Örneğin, İngilizce konuŖulan Karayipler’de kredi birlikleri güçlü varlık göstermektedir. Karayipler Kredi Birlikleri Konfederasyonu, Karayipler’de mali ve mali olmayan kooperatiflere yönelik çatı ticaret ve kalkınma örgütüdür. And alt bölgesinde ve Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) ülkelerinde, kayıt dıŖı ekonomide çalışan iŖçilerin oluŖturduęu üyelik esaslı örgütler oldukça öne çıkmaktadır. Latin Amerika ve Karayipler Çöp Toplayıcılar Ağı (Red LACRE) üyelerinin büyük bölümü bu iki alt bölgeden gelmektedir.⁵⁷ Adil ticaret birlikleri, ve küçük çiftçilerin ve tarım iŖçilerinin müzakere gücünü artırmak için çalışmalar yapan tarım kooperatifleri ise Orta Amerika’da güçlü varlık göstermektedir.
- 36. Artan sayıda hükümet SDE politikalarını kabul etmekte ve SDE’yi kamu politika çerçevelerinin ana yapısına yerleŖtirmektedir.** BeŖ ülke (Kolombiya, Ekvator, Honduras, Meksika⁵⁸ ve Uruguay) ve bir eyalet (Quebec, Kanada) SDE çerçeve kanunlarını kabul etmiŖtir. Bunlara ek olarak, Brezilya’da ve Dominik Cumhuriyeti’nde SDE çerçeve kanunları geliŖtirme aŖamasındadır. Bölgedeki ülkelere kooperatif mevzuatının temel yönleri konusunda rehberlik sağlamak amacıyla, Latin Amerika Kooperatifleri için Çerçeve Kanun 2009 yılında kabul edilmiŖtir. SDE’ye iliŖkin politika ve programların oluŖturulması ve uygulanmasında koordinasyon ve rehberlik sağlamak amacıyla, 2020’de Kolombiya’da sektörler arası Sosyal ve DayanıŖma Ekonomi Sektörü Komitesi oluŖturulmuŖtur. Kosta Rika, 2021-25 yılları için SDE’ye iliŖkin kamu politikası ve eylem planını kabul etmiŖ ve Kosta Rika Sosyal DayanıŖma Ekonomisi Odası’nı (CANAESS) kurmuŖtur.
- 37. AŖaęıdaki örnekler, Amerika Kıtalarında bulunan beŖ ülkede SDE’nin büyüklüğünü göstermektedir:**
- Arjantin’de, kırsal elektrik Ŗebekesinin %80’inden fazlası kooperatifçilik ile iŖletilmekte ve 7 milyon Arjantinli elektriğini kooperatiflerden almaktadır. Özel sağlık hizmetlerinin %40’ını sağlayan 7.000 mütüel ile birlikte, özel sağlık hizmetlerinin %40’ı mütüeller tarafından sağlanmaktadır.⁵⁹
 - 2019 yılında Kanada’da 105.000 kiŖiyi istihdam eden ve yılda 49,3 milyar Kanada doları ciro elde eden 5.812 mali olmayan kooperatif bulunmaktaydı.⁶⁰ Kanada’nın Quebec eyaletinde ise 220.000 kiŖiyi istihdam eden yılda 47,8 milyar Kanada doları ciro elde eden 11.000 SDE birimi bulunmaktadır.⁶¹
 - Kosta Rika’da, en önemlileri entegre kalkınma dernekleri (2.850) ve dayanıŖma dernekleri (1.467) olmak üzere, 6.600’den fazla SDE birimi mevcuttur.⁶² 2012’de gerçekteŖtirilen ulusal kooperatif sayımına göre, Kosta Rikalıların %21’i, büyük çoğunluğu finans ve sigortacılık, ticaret, sanayi ve tarım sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatiflere ortaktır.⁶³
 - Jamaika’da 50 kredi birliği bulunmaktadır. Tarım sektöründe faaliyet gösteren kredi birliklerinin yarısından fazlası, 39 tarım kooperatifinden birine ortaktır.⁶⁴

⁵⁶ Co-operatives First, “Co-operatives in Aboriginal Communities in Canada”, 2016.

⁵⁷ Red LACRE, “Quiénes Somos”.

⁵⁸ Meksika Anayasası’nın 25nci Maddesi, Devlet’e SDE’lerin ekonomik faaliyetlerinin yaygınlaŖmasını kolaylaŖtırma görevi yüklemektedir.

⁵⁹ Silvina Lais Puzino, “La actualidad de la Economía Social en Argentina”, *Anuario Iberoamericano de la Economía Social*, No. 3 (CIRIEC, 2018): 19–28.

⁶⁰ Statistics Canada, “Canadian Cooperatives, 2019”, 3 March 2021.

⁶¹ Chantier de l’économie sociale, “Discover Social Economy”.

⁶² Ministry of Labour and Social Security of Costa Rica, *Política Pública de Economía Social Solidaria 2021-2025*.

⁶³ INFOCOOP, *IV Censo Nacional Cooperativo*, 2012.

⁶⁴ Department of Co-operatives and Friendly Societies of Jamaica, “Development of the Cooperative: Movement in Jamaica”, 2020.

- Meksika’da SDE, 8 milyon bağlı kuruluş, 100 birlik ve sekiz konfederasyona sahip 15.000 kooperatif de dahil olmak üzere, 12 milyon kişinin ortak olduğu 61.000 SDE biriminden oluşmaktadır.⁶⁵

38. SDE, Amerika Kıtalarındaki bölgesel örgütlerde iyi düzeyde temsil edilmektedir. Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC), “sosyal üretim işletmelerini ve kooperatifleri” teşvik etmektedir. 2001 yılında MERCOSUR, SDE’nin diğer şeylerin yanı sıra sosyal uyuma, iş yaratımı ve insana yakışır işe ve demokrasiye yönelik katkılarının tanındığı Bildirgeyi kabul etmiştir.⁶⁶ 2019 yılında Amerikan Devletleri Örgütü, bölgede daha fazla kapsayıcılığı ve kalkınmayı teşvik etme nihai hedefiyle, her iki kurumun da kooperatifçilik modelini teşvik etme ve kolaylaştırma çabalarında Üye Devletleri destekleyebilmesi için, Amerika Kıtalarında ICA’nın (ICA-Americas) o dönemki bölge temsilcisi olan Amerika Kıtaları Kooperatifi ile işbirliği anlaşması imzalamıştır.⁶⁷ 2020 yılında Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik ve Sosyal Komisyonu, ICA’nın bölgesel örgütü Güney ve Kuzey Amerika Kooperatifleri’yle COVID-19 küresel salgınından sonra daha iyi yeniden inşa etmeye odaklanan bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Aynı zamanda, SDE’nin bölgedeki geleceğini araştırmak amacıyla, Meksika’daki Ulusal Sosyal Ekonomi Enstitüsü (INAES) dahil olmak üzere bölgedeki sosyal ekonomiyi geliştirmeye yönelik devlet kurumlarıyla birlikte ortak etkinlikler düzenlemektedir.⁶⁸

39. Amerika Kıtalarında, SDE üzerine çalışan etkin durumda birkaç bölgesel ağ mevcuttur. Latin Amerika ve Karayipler Sosyal Ekonomiyi Destekleme Kıtalararası Ağı (RIPESS LAC)⁶⁹ ve Latin Amerika Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi Araştırmacıları Ağı (RILESS), SDE’ye ilişkin bilgi üretimi ve paylaşımına katkıda bulunmaktadır. Latin Amerika, Portekiz ve İspanya’daki SDE hareketi tarafından ortaklaşa kurulan İber-Amerikan İstihdam ve Sosyal ve İşbirlikçi Ekonomi Gözlemevi (OIBESCOOP), SDE’nin alt bölgedeki durumu hakkında yıllık raporlar yayınlamaktadır. Latin Amerika’daki kooperatif hareketi, ICA’nın bölge temsilcisi Amerika Kıtaları Kooperatifi’nde (eski adıyla ICA-Americas) yer almaktadır. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet ve Ticaret Ağı ve Ekonomiyi Dönüştüren Latin Amerikalı Kadınlar Ağı (REMTE), bakım ekonomisi ve feminist ekonomi perspektifinden girdiler sağlayarak SDE’ye katkıda bulunmuştur. Uluslararası Adil Ticaret sisteminde yer alan Latin Amerika ve Karayipler Küçük Üreticiler ve İşçiler Ağı (CLAC), bölgedeki 24 ülkede 900’ü aşkın örgüte sahiptir.⁷⁰

Arap Ülkeleri

40. “Sosyal ve dayanışma ekonomisi” terimi ve bunun farklı biçimleri Arap Ülkelerinde yaygın değildir. Arapçada sivil toplum kuruluşlarını tanımlamakta kullanılan en yaygın terim, toplum temelli öz yardım ve yoksul aileleri desteklemek için sosyal hizmetler sunan hayır gruplarını da içeren *jam’iyat* (cemiyet) terimidir.⁷¹ Kırsal alanlar başta olmak üzere bölgede, sosyal ağlar aracılığıyla dezavantajlı gruplarla dayanışma yaygın görülmektedir.

⁶⁵ Juan José Rojas Herrera vd., “Panorama general de la Economía Social en México”, *Anuario Iberoamericano de la Economía Social*, No. 3 (CIRIEC, 2018): 109–119.

⁶⁶ MERCOSUR’da SDE’ye adanmış iki kurumlararası forum vardır: MERCOSUR Kooperatifleri Özel Toplantısı ve Aile Çiftçiliği Özel Toplantısı. Bu forumlar, sosyal ve dayanışma odağıyla, 2030 Gündemi’nde ve MERCOSUR Stratejik Sosyal Eylem Planı’nın uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi izlemektedir.

⁶⁷ Organization of American States, “The OAS and the International Cooperative Alliance to collaborate in favor of Member States”, 30 September 2019.

⁶⁸ UN Economic Commission for Latin America and the Caribbean, “Construir un nuevo futuro: la Economía Social y Solidaria en la recuperación sostenible y con igualdad”, 9 June 2021.

⁶⁹ RIPESS LAC’ın üye ağlarında toplam 13 ülke bulunmaktadır: Bolivya Çokuluslu Devleti, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua ve Peru.

⁷⁰ CLAC, *2020 Memoria Anual*, 2021.

⁷¹ Hüseyin Polat, “Cooperatives in the Arab World: Reaffirming their validity for local and regional development”, *Background paper for the Sub-Regional Knowledge Sharing Workshop on Cooperatives in the Arab States*, ILO Regional Office for Arab States, 2010.

41. Bölgede karşılıklı sigorta oldukça yaygındır. Kooperatif sigortacılık modeli *tekafül (takaful, dayanışma anlamına gelir)*, yoksulluğun azaltılması ve ortak refahın desteklenmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu model kapsamında ortaklar, ortak bir havuza katkıda bulunur ve riskler sigortalı ile sigortacı arasında paylaşılır. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerinde *takaful* yaygın kullanılmaktadır. 2014 yılında, İslami bankacılık ve *tekafül*ün KİK ülkelerinde sağladığı brüt katkının tutarı 8,9 milyar ABD dolarını aşmıştır.⁷² Dünya genelinde, *tekafül* katkılarının %71'i Suudi Arabistan'dan (%37'si) ve her ne kadar Arap Ülkesi olmasa da İran İslam Cumhuriyeti'nden (%34) gelmektedir.⁷³
42. *Teavüniyat ("Ta'awuniyat")* olarak bilinen resmi kooperatifler 1900'lü yıllarda, ağırlıklı olarak eski sömürge yönetimleri tarafından Arap Ülkelerine getirilmiştir. Bölgedeki kooperatifler çoğunlukla Devletin hakimiyetinde veya Devlete bağımlıdır. Genellikle dini topluluk, aile veya kabile temelinde örgütlenmiştir. Arap Ülkeleri'nde, büyük bölümü tarım (%59), ardından tüketim malları perakendeciliği (%30) ve konut (%6) sektörlerinde faaliyet göstermek üzere toplamda yaklaşık 30.000 kooperatif bulunmaktadır.⁷⁴ Son yıllarda, örneğin tüketici kooperatiflerinin kurulmasıyla birlikte, kadınlar ve gençlerin kooperatiflere karşı ilgisi artmaktadır.
43. Büyük ölçüde gençler tarafından kurulan sosyal girişimler, bu bölgede son on yılda ortaya çıkmıştır. Bölgedeki politika belirleyiciler, genç işsizliği ve sosyal dışlanmayla mücadele etmek için sosyal girişimcilikten giderek daha fazla medet ummaktadır.⁷⁵ Bununla birlikte, sosyal girişimciliğe yönelik yasal çerçeve eksikliği, kendilerini farklı yasal yapılarda tescil ettiren bu girişimlerin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır.⁷⁶ Dünya genelinde sosyal girişimciliği teşvik eden Ashoka girişimi, Arap Ülkeleri'nde 110'dan fazla sosyal girişimciyi desteklemiş ve son 15 yılda 3 milyondan fazla doğrudan yararlanıcıya ulaşmıştır.⁷⁷
44. Son yıllarda, Arap Ülkeleri'nde birçok ülke SDE bileşenleri konusunda politika ve mevzuat açısından çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 193 sayılı Tavsiye Kararı ile uyumlu olarak, ILO'nun da desteğiyle, İşgal Altındaki Filistin Toprakları ve Ürdün dahil olmak üzere, çeşitli ülkeler ve bölgelerde kooperatiflere yönelik politika çerçeveleri ve yasal çerçeveler geliştirilmiştir. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde de benzer çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca Lübnan gibi ülkelerde sosyal girişimlere yönelik politika çerçevesi ve yasal çerçeve geliştirmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir.⁷⁸

⁷² Islamic Financial Services Board and the World Bank, *Realising the Value Proposition of the Takaful Industry for a Stable and Inclusive Financial System*, 2017.

⁷³ Hussain Qadri ve M. Ishaq Bhatti, *The Growth of Islamic Finance and Banking: Innovation, Governance and Risk Mitigation* (Routledge, 2021).

⁷⁴ UN Economic and Social Commission for Western Asia, *"Social and Solidarity Economy as a Tool for Social Justice"*, Policy Brief: Participation in Public Policy Processes, Issue No. 4, 2014.

⁷⁵ Bölgede genç işsizlik oranı 2021 yılında %21 idi ve ILO 2020 istatistiklerine göre küresel ortalama olan %13,8'den hayli yüksekti.

⁷⁶ Bu tür biçimler arasında hükümet dışı kuruluşlar, özel işletmeler, kooperatifler ve özel şirketler veya bunların bileşmesi bulunabilir.

⁷⁷ Ashoka, *15 Years of Change: Ashoka in the Arab World*, 2019.

⁷⁸ UNTFSSSE, *Mapping of Intergovernmental Documentation on Social and Solidarity Economy (SSE)*, 2018.

45. Aşağıdaki örnekler, burada bulunan üç ülke ve bölgede SDE'nin büyüklüğünü göstermektedir:

- Ürdün'de 2018 yılında toplam 142.000 ortak ile toplam 1.592 kooperatif tescil edilmiş,⁷⁹ böylece yaklaşık 20.000 doğrudan iş fırsatı yaratılmıştır.⁸⁰ Sosyal girişimler ağırlıklı olarak kâr amacı gütmeyen kuruluşların çatısı altında tescillenmiştir. Birçok sosyal girişim, eğitim ve geçim fırsatları sağlamak yoluyla göçmen ve mülteci nüfusuyla çalışmayı amaçlamaktadır.⁸¹
- Kuveyt'te tüketici kooperatifleri, başlangıçta tüketim mallarını sübvansiyonlu fiyatlara satmak amacıyla, 1962 yılında ortaya çıkmıştır. 2018 yılında, yaklaşık 3.000 satış yeri işleten 70 Kuveytli tüketici kooperatifi ülkedeki yiyecek ve içecek piyasasının %65'ini kontrol etmekteydi.⁸² Tüketici kooperatifleri net karlarının %25'ini hayır kuruluşlarına tahsis etmektedir. Tüm KİK ülkelerinde ve diğer Arap Ülkeleri'nde de benzer kooperatifler mevcuttur.
- İşgal Altındaki Filistin Toprakları'nda, 2019 yılında 866 kooperatif (677'si Batı Şeria'da ve 189'u Gazze Şeridi'nde) bulunmaktaydı. Kooperatifler toplam 54.000 ortaktan oluşuyordu.⁸³ 2005'te kurulan Tasarruf ve Kredi Kooperatif Birlikleri Üst Birliği, Filistin'in 154 köyü dahil olmak üzere yaklaşık 224 yerde 12 tasarruf ve kredi birliğine sahiptir. 2019 yılının sonu itibarıyla bu birliklerin, %85'i kadın olmak üzere 5.281 kullanıcısı bulunmaktaydı.⁸⁴

46. Bölgesel düzeyde, SDE'nin teşvik edilmesine yönelik bazı yeni girişimler devam etmektedir. 2014'te, 20 Arap Ülkesinden oluşan BM Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu, bölgede sosyal adaletin artırılmasına yönelik bir araç olarak SDE'yi ve taşıdığı potansiyeli tanıma çağrısında bulunmuştur.⁸⁵ Mart 2017'de, Arap Ekonomik Birliği Konseyi, Arap Birliği'nin kalkınma strateji ve programlarına SDE'yi dahil etmesi tavsiyesiyle sonuçlanan bir seminer düzenlemiştir.⁸⁶ Ağustos 2017'de ise, tarihte ilk kez, Arap ülkelerinde güvencesiz çalışmayla mücadele etmeye ve sosyal entegrasyonu desteklemeye yönelik olası bir mekanizma olarak SDE Arap Ekonomik Birliği Konseyi'nin tartışma gündemine alınmıştır.

Asya-Pasifik

47. SDE'nin Asya-Pasifik bölgesindeki gücü, bölgenin içerdiği çeşitli kültürler ve geleneklerde kökleşmiş dayanışma, mütakabiliyet ve karşılıklı yardım ilkelerine dayanmaktadır. Çin'de *hui* (mütakabiliyet), Hindistan'da *sarvodaya* (herkes için kalkınma), Endonezya ve Malezya'da *gotong royong* (birlikte çalışma) ve Japonya'da *yui* (emek alışverişi) ve *moyai* (birlikte çalışma) ilkeleri buna örnek gösterilebilir.⁸⁷ "Sosyal ve dayanışma ekonomisi" terimi bölgede nispeten yeni de olsa, SDE'nin sosyal ekonomi kısmı, genellikle hükümet dışı veya üçüncü sektör kuruluşları ve sosyal girişimler biçiminde olmak üzere birçok Asya ülkesinde varlık göstermektedir.

⁷⁹ Department of Statistics of Jordan, *Yearbook of Statistics 2018*, 2019.

⁸⁰ Jordanian National Commission for Women, *The current status, structure, and legislation framework of cooperatives in Jordan 2016 (from gender perspectives)*, 2016.

⁸¹ Oxfam, *MEDUP! Jordan Social Enterprise Study*, 2018.

⁸² Oxford Business Group, "Traditional retail segments show positive trends, while Kuwait's e-commerce market undergoes rapid expansion".

⁸³ Palestinian National Authority, *National Strategy for the Cooperative Sector: Reform and Development 2021–23*, 2020.

⁸⁴ Union of Cooperative Associations for Saving and Credit, "The History of Association's Union".

⁸⁵ UN Economic and Social Commission for Western Asia, "Social and Solidarity Economy as a Tool for Social Justice".

⁸⁶ UNTFSE, *Mapping of Intergovernmental Documentation on Social and Solidarity Economy (SSE)*.

⁸⁷ Japonya'da *yui* ve *moyai* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Morio Onda, "Mutual Help Networks and Social Transformation in Japan", *American Journal of Economics and Sociology* 72, No. 3 (2013): 531–564.

48. **1997 Asya finans krizi, çoğu Asya kültüründe kökleşmiş mütekabiliyet ruhunu yeniden canlandırmıştır. Aynı zamanda sosyal ekonominin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve bu gelişme, 2007-08 küresel finans kriziyle daha da ivme kazanmıştır.** Asya-Pasifik bölgesinde SDE, bölgede uzun geçmişe sahip kooperatifler, birlikler, toplum temelli öz yardım grupları ve mütüel kuruluşları kapsamaktadır. Ayrıca sosyal hedefleri gelir getirici faaliyetlerle harmanlayan yeni bir işletme türü olarak sosyal girişimleri ve kayıt dışı ekonomide çalışanları temsil eden kuruluşları da içermektedir.⁸⁸
49. **Diğer bölgelerde olduğu gibi, Asya-Pasifik bölgesinde de kooperatifler SDE'nin belkemiğini oluşturmaktadır.** Toplamda bölgede yaklaşık 500 milyon kooperatif ortağı mevcuttur; bu sayı dünya genelinde toplam üyelerin %46'sını oluşturmaktadır.⁸⁹ Eski planlı ekonomilerin birçoğunda kooperatifler tarihsel olarak mülkiyeti ortaklaştırma politikalarıyla ilişkilendirilmiştir. Kooperatif politika ve kanunlarının 193 sayılı Tavsiye Kararı'nda sunulan rehberlik ile uyumlu biçimde evrilmesinden görüldüğü gibi, hükümetlerin kooperatifler ve diğer ekonomik birimler üzerindeki etkisi ve kontrolü 2000'li yıllardan bu yana önemli ölçüde azalmıştır.
50. **Asya'da sosyal girişimler son 20 yılda ivme kazanmaktadır.** Hindistan'da yaklaşık 2 milyon,⁹⁰ Endonezya'da 342.000,⁹¹ Japonya'da 205.000 ve Güney Kore'de 2.700 sosyal girişim mevcuttur. Fiji, Pakistan, Solomon Adaları, Vietnam ve diğer ülkelerde de sosyal girişimler bulunmaktadır. Bazı hükümetler, sosyal girişimlerin büyümesini desteklemeye yönelik kanunlar ve politikalar uygulamıştır. Örneğin Güney Kore 2007'de, sosyal girişimciler için mesleki hizmetler, teknik destek, kira sübvansiyonları ve vergi indirimlerine erişim sağlayan Sosyal Girişimleri Teşvik Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur. Malezya, hedefli politika önlemleriyle sosyal girişim ekosistemi oluşturmak amacıyla 2015-18 için Sosyal Girişimler Planı'nı hazırlamıştır. Tayland Hükümeti, sosyal girişimlere yönelik vergi indirimleri ve teşvikleri kolaylaştırmak amacıyla 2010'da Sosyal Girişimler Ofisi'ni kurmuş ve 2010'da Sosyal Girişimleri Teşvik Kanunu'nu kabul etmiştir. Kamboçya ve Singapur'da ulusal stratejik belgelerde sosyal girişimlerden de söz edilmektedir. Endonezya ve Filipinler ise sosyal girişimleri teşvik eden ulusal politikalar oluşturma sürecindedir.⁹²
51. **Aşağıdaki örnekler, Asya-Pasifik bölgesinde bulunan dört ülkede SDE'nin büyüklüğünü göstermektedir:**
- 2020'de Çin'de 30.000'den fazla kooperatif işletme mevcuttu. Bunların en az %60'ı Zhejiang (8.030), Pekin (6.395) ve Guanddong (4.704) illerinde bulunmaktaydı. Aynı yıl, kentsel kooperatiflerde 690.000 kişi istihdam edilmekteydi.⁹³
 - Hindistan'da, 1984-85'te 316.000 olan kooperatiflerin sayısı 2016-17'de 854.000'e, ortakların sayısıysa 142 milyondan 290 milyona kadar yükselmiştir.⁹⁴ 2000'li yılların başında, 8,4 milyon

⁸⁸ "Strengthening Social and Solidarity Economy in Asia project" Projesi kapsamında altı ülkede yapılan ILO araştırması, SDE'lerde yaygın olarak görülen ortak özellikleri paylaşan veya bunları desteklemesi muhtemel olan birtakım örgütsel formları tespit etmek suretiyle SDE'lerin çeşitli ve evrilen niteliklerini ortaya çıkarmıştır.

⁸⁹ UN Department of Economic and Social Affairs, *Measuring the Size and Scope of the Cooperative Economy: Results of the 2014 Global Census on Co-operatives*, 2014.

⁹⁰ Usha Ganesh vd., *The Indian Social Enterprise Landscape: Innovation for an Inclusive Future* (Bertelsmann Stiftung, 2018).

⁹¹ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Spotlight on China*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2021.

⁹² UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, *Policy approaches to scaling social enterprise and impact investment in Asia and the Pacific*, 2017.

⁹³ National Bureau of Statistics of China, *China Statistical Yearbook*, 2021.

⁹⁴ National Cooperative Union of India, *Indian Cooperative Movement. A Statistical Profile: Sustainable Development and Growth through Cooperatives, 2018*, 2018.

hanehalkının yer aldığı yaklaşık 84.000 ortak orman yönetim grubu mevcuttur.⁹⁵ Toplam 44.000 iş sözleşmeli kooperatif, büyük bölümü inşaat ve ormancılık gibi emek yoğun işlerde olmak üzere, 2,73 milyon işçiye yılda 318 milyon ABD doları değerinde iş sağlamaktadır.⁹⁶ Ağırlıklı olarak kadınlar olmak üzere, 30 milyonu aşkın Hindistan vatandaşı 2,2 milyon öz yardım grubuna katılmaktadır. Serbest Çalışan Kadınlar Birliği (SEWA) 2021’de, 480.000 kadının yer aldığı 153 kolektif sosyal girişime sahiptir.⁹⁷

- Japonya’da nüfusunu yaklaşık %30’u, 591 tüketici grubundan birine ortaktır. Yaklaşın 10.000 birlik ve vakfın büyük çoğunluğu ulusal veya bölgesel (vilayet) düzeyde belirli hizmetler sağlamaktadır. SDE’yi oluşturan, kâr amacı gütmeyen 50.000’i aşkın şirket mesleki beceriler ve istihdam, sağlık ve sosyal hizmetler, sosyal eğitim ve toplum gelişimi, bilim, kültür, sanat ve çevre alanlarında faaliyet göstermektedir.⁹⁸
- Yeni Zelanda’da, önde gelen 30 kooperatif, mütüel kuruluş ve dernek toplamda 1,4 milyon ortağa sahiptir, 42,3 milyar Yeni Zelanda doları (yaklaşık 30,5 milyar ABD doları) gelir elde etmekte ve yaklaşık 48.500 kişiyi istihdam etmektedir.⁹⁹

52. Çeşitli bölgesel örgüt ve ağlar SDE’nin geliştirilmesini desteklemektedir. Güney Doğu Asya Ülkeler Birliği (ASEAN), sosyal girişimler ve sosyal girişimcilerden kilit paydaşlar olarak söz eden ve ASEAN topluluğu tarafından teşvik edilecek ve desteklenecek eylem alanlarına atıfta bulunan Sosyo-Kültürel Topluluk Planı 2025’i kabul etmiştir.¹⁰⁰ Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü, sekiz Üye Devletinde bulunan yaklaşık 80 sosyal girişimi yıllık olarak finanse etmek amacıyla Sosyal Girişimleri Kalkındırma Programı’nı uygulamaya başlamıştır.¹⁰¹ Asya Kalkınma Bankası, sosyal girişimleri teşvik etmek için araştırma, analiz, farkındalık artırma ve ağ oluşturma faaliyetlerini desteklemektedir. BM Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu 2012’de mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler ve sosyal girişimlere ilişkin görev gücü oluşturmuştur. 2011’de kurulan Asya Dayanışma Ekonomisi Konseyi, 21 Asya ülkesinde bulunan 18 ulusal ve kıtasal ağı bir araya getirmektedir.

⁹⁵ Bina Agarwal, “Demonstrating the Power in Numbers: Gender, Solidarity and Group Dynamics in Community Forestry Institutions”, in *Social and Solidarity Economy: Beyond the Fringe*, ed. Peter Utting (London: Zed Books, 2015).

⁹⁶ National Labour Cooperatives Federation of India Limited, “About NLCF”.

⁹⁷ SEWA Enterprise Support System, “Women-Owned Collective Enterprises”.

⁹⁸ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia – Spotlight on Japan*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2022.

⁹⁹ ICA-Asia and the Pacific, “Second ICA-AP Meeting on Development of Cooperatives in Pacific Islands”, 26 February 2020.

¹⁰⁰ ASEAN Secretariat, *ASEAN Socio-cultural Community Blueprint 2025*, 2016.

¹⁰¹ Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka.

Avrupa ve Orta Asya

- 53. Avrupa’da SDE’nin tarihsel kökleri, Sanayi Devrimi’ne ve kırılan sosyal grupların yaşam ve çalışma koşullarını ele alma ihtiyacına dayanmaktadır.** 19. Yüzyılın ortalarında bazı Avrupa ülkelerinde öz yardım, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşmaya dayalı örgütler ortaya çıkmıştır. Fransa’nın ilk mücevher işçileri birliği 1834’te kurulmuştur. 1842’de kurulan Dokumacılar Sınai Şirketi (Compañía Fabril de Tejedores), İspanya’nın ilk üretici kooperatifidir. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı’nda ilk tüketici kooperatifi, Rochdale’de pamuk fabrikalarında çalışan bir grup dokumacı olan Rochdale Öncüleri tarafından 1844’te kurulmuştur. Almanya’da ise Schulze-Delitzsch ve Raiffeisen 1848’de çiftçilere, 1849’da ise sanatkarlara yönelik mali kooperatifler kurmuştur.¹⁰²
- 54. Avrupa’nın bazı ülkelerinde “sosyal ve dayanışma ekonomisi” terimi, diğer ülkelerindeyse “sosyal ekonomi” ve “sosyal girişim” terimleri daha ağırlıklı kullanılmaktadır.**¹⁰³ “Sosyal ve dayanışma ekonomisi” terimi Güney Avrupa ülkelerinde (Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya) ve Belçika ve Lüksemburg’da tanınmaktadır. Avusturya, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Almanya, Letonya, Litvanya, Malta, Hollanda ve Slovakya’da ise “kar amacı gütmeyen sektör”, “üçüncü sektör”, “sosyal girişim”, “sosyal yenilik” veya daha yakın dönemde “döngüsel ekonomi” ve “işbirlikçi ekonomi” terimleri daha yaygın kullanılmaktadır.¹⁰⁴ Birleşik Krallık’ta “sosyal girişim” terimi, “sosyal ekonomi” ile büyük ölçüde örtüşen her şeyi kapsayan bir terim olarak kullanılmaktadır.
- 55. Avrupa genelinde SDE’nin baskın bileşenleri kooperatifler, mütüel kuruluş ve birlikler ve son zamanlarda, sosyal girişimler ve vakıflardır.** 2016’da, Avrupa Birliği’ni oluşturan 28 ülkede 2,8 milyonun üzerinde SDE birimi mevcuttu. Bir bütün olarak Avrupa’da, SDE birimleri tarım, finans, enerji ve perakendecilik gibi sektörlerde önemli işverenlerdir. 5,5 milyon tam zamanlı çalışana eşdeğer 82,8 milyonu aşkın gönüllüyle birlikte hem ücretli ve hem de ücretsiz istihdam dahil olmak üzere 19,1 milyon kişilik işgücünü temsil etmektedir. Avrupa Kooperatifleri, çeşitli sektörler genelinde 33 Avrupa ülkesinden 84 üye örgüte sahiptir. Ortaklarıysa, 176.000 kooperatif işletmenin sahibi olan ve 4,7 milyon iş sağlayan 141 milyon bireysel kooperatif ortağından oluşmaktadır.¹⁰⁵
- 56. Bazı ülkeler sosyal girişimciliği desteklemek ve sosyal girişimlerin geliştirilmesini teşvik etmek için politikalar ve programlar geliştirmiştir.** Son on yılda 16 Avrupa Birliği Üye Devleti sosyal girişimlere ilişkin yeni mevzuat kabul etmiş, 11 Üye Devlet ise sosyal girişimlerin geliştirilmesini desteklemek amacıyla stratejiler veya politikalar oluşturmuştur.¹⁰⁶ Sovyetler Birliği’nin çöküşünün ardından, Bağımsız Devletler Topluluğu’nda yeni kooperatif tür ve biçimleri ortaya çıkmıştır.¹⁰⁷ Örneğin Kırgızistan’da, sosyal girişimler ağırlıklı olarak, toplumun yoksul ve kırılan gruplarına yönelik ekonomik ve sosyal hedefleri bir araya getirmeyi amaçlayan uluslararası kalkınma örgütleri tarafından desteklenen sivil toplum kuruluşları tarafından yönetilmektedir.¹⁰⁸ 2008 sonrasında, “sosyal

¹⁰² Kooperatif öz yardımlaşmanın Alman versiyonu, 2016 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi’ne dahil edilmiştir.

¹⁰³ José Luis Monzón and Rafael Chaves, *Recent evolutions of the Social Economy in the European Union* (European Economic and Social Committee, 2017).

¹⁰⁴ Monzón ve Chaves.

¹⁰⁵ Cooperatives Europe, “Towards a people-centred Europe ... with cooperatives”.

¹⁰⁶ Carlo Borzaga vd., *Social enterprises and their ecosystems in Europe: Comparative synthesis report* (European Commission, 2020).

¹⁰⁷ Zvi Lerman ve David Sedik, “Cooperatives in the CIS and Georgia: Overview of Legislation”, FAO Regional Office for Europe and Central Asia, Policy Studies on Rural Transition No. 2014-2, 2014.

¹⁰⁸ Charles Buxton, Mehrigiul Ablezova ve Anara Moldosheva, “Development tool or civil society actor? Understanding social enterprise in Kyrgyzstan”, INTRAC Praxis Series Paper No. 8, 2019.

girişimcilik” terimi, sosyal girişimlerin Devlet tarafından etkin biçimde desteklendiği Rusya Federasyonu’nda yaygın kullanılmaya başlamıştır.¹⁰⁹

57. Aşağıdaki örnekler, Avrupa ve Orta Asya’da bulunan dört ülkede SDE’nin büyüklüğünü göstermektedir:

- Kırgızistan’da, 2018 yılında 148 kurumsal birim üzerinde gerçekleştirilen ankette kâr amacı güden kuruluşlar (%37), sosyal girişimler (%32) ve özel işletmeler (%17) ve bunların ardından özyardım grupları ve *cemaat* olarak bilinen geleneksel toplum kesimleri (%9) ve kooperatifler (%4) ön plana çıkmıştır. Örneklemede en göze çarpan sektörler ise sosyal bakım (%12), eğitim (%11) ve perakendecilik (%11) olmuştur.¹¹⁰ 2021’de Kırgızistan Kooperatifler Birliği, ağırlıklı olarak tarım emtia hizmetlerinde yer alan yaklaşık 250 kooperatifi bir araya getirmiştir.
- 2009’da Rusya Federasyonu’nda 143.000 ortağa sahip 1.500 tarımsal kredi kooperatifi; 431.000 ortağa sahip 183 kredi kuruluşu; 20.000 ortağa sahip 70 konut kooperatifi; 4,8 milyon ortağa sahip 3.000 tüketici kooperatifi ve 27 milyon ortağa sahip 40.000 bahçecilik kooperatifi bulunmaktaydı.¹¹¹ 2020’de ülke genelinde 50.000’den fazla kooperatif mevcuttu.¹¹²
- İsviçre’de istihdamın %5,3’ünü ve İsviçre’nin gayrisafi milli hasılasının %15’inden fazlasını temsil eden 8.559 kooperatif mevcuttur.¹¹³ İsviçre’nin Fransızca konuşulan kesimlerinde SDE’de 5.000 işçi çalıştırılmakta ve 12.000’den fazla gönüllü yer almaktadır. Cenevre Kantonu’nda, yaklaşık 17.000 SDE birimi 400.000’in üzerinde yararlanıcı ve müşteriye mal ve hizmet sunmaktadır.¹¹⁴
- Türkiye’de 16 milyon bireysel ortağa sahip 53.000’den fazla kooperatif, yaklaşık 105.000 birlik ve neredeyse 4.800 vakıf mevcuttur.¹¹⁵ Sosyal yatırım vakıfları, kadın kooperatifleri ve kamu yararına çalışan derneklerin işlettiği ticari işletmelerden oluşan yaklaşık 1.776 sosyal girişim vardır.¹¹⁶

58. Avrupa genelindeki kurumlarda SDE önemli rol oynamaktadır. 2019’da, Avrupa Parlamento Başkanları Konferansı’nda, 80’den fazla Avrupa Parlamento üyesinin de desteğiyle, 2019-24 için Sosyal Ekonomi Çalışma Grubu’nun yeniden kurulması onaylanmıştır.¹¹⁷ Avrupa Birliği düzeyinde, Avrupa’daki kooperatifler, mütüeller, birlikler ve vakıfların geliştirilmesini desteklemeye yönelik girişimlerde bulunulmuştur.¹¹⁸ 2015’te, aynı yıl kabul edilen Lüksemburg Bildirgesi’nde yer alan, sosyal ekonomi işletmelerine yönelik daha kapsamlı bir ekosisteme doğru yol haritasının uygulanmasını gözetmek üzere bir izleme komitesi kurulmuştur.¹¹⁹ 2017’de ise, sekiz hükümetin temsilcileri Güney Doğu Avrupa’da sosyal ekonomi girişimlerinin yaygınlaştırılmasına ilişkin Ljubljana Bildirgesi’ni kabul etmiştir. Avrupa Komisyonu, 2018-24 döneminde SDE ile ilgili politika girişimleri hakkında danışmanlık sağlaması için Sosyal Ekonomi ve Sosyal Girişimcilik Uzman Grubu’nu (GECES) kurmuştur. Ayrıca,

¹⁰⁹ Yury E. Blagov ve Yulia N. Aray, “The emergence of social entrepreneurship in Russia”, *Social Enterprise Journal* 15, No. 2 (2019): 158–178.

¹¹⁰ Buxton, Ablezova ve Moldosheva.

¹¹¹ ILO, *Cooperative Sector in Russia and the Implementation of the ILO Recommendation No. 193 in the Development of Different Russian Cooperative Trends. Analytical report*, 2009.

¹¹² Federal State Statistics Service of the Russian Federation, “Unified interdepartmental statistical information system”, 2020.

¹¹³ Idée Coopérative, “Genossenschaften in der Schweiz: ein Erfolgsmodell der Gegenwart und Zukunft. Genossenschaftsmonitor 2020”, 2020.

¹¹⁴ Sophie Swaton, “L’économie sociale et solidaire en Suisse romande”, *REISO Revue d’information sociale*, 2015.

¹¹⁵ Hüseyin Polat, *Cooperatives as part of social economy in Turkey: Challenges of Agricultural Cooperatives* (CIRIEC, 2016).

¹¹⁶ Duygu Uygur and Barbara Franchini, *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country fiche: Turkey* (European Union, 2019).

¹¹⁷ Social Economy Europe, “European Parliament Social Economy Intergroup.”

¹¹⁸ Avrupa Birliği’nde kooperatifler hakkında üretilen yegane taslak tüzük 2003 yılında kabul edilen ve birden fazla üye ülkenin vatandaşları tarafından Avrupa kooperatifi kurulmasına izin veren “Statute for a European Cooperative Society” olmuştur.

¹¹⁹ Luxembourg Declaration - A roadmap towards a more comprehensive ecosystem for social economy enterprises.

2011’de başlatılan Sosyal İş Girişimi ve 2016’da başlatılan Yeni Kurulan ve Büyüyen İşletmeler Girişimi temel alınarak, 2021’de Avrupa Komisyonu Sosyal Ekonomi için Eylem Planı’nı başlatmıştır.¹²⁰

- 59. Avrupa Birliği’nde SDE’yi temsil eden ve geliştirilmesini destekleyen çeşitli bölgesel kuruluşlar ve ağlar mevcuttur.** 2015’te İstihdam, Sosyal Politikalar, Sağlık ve Tüketici İşleri Komitesi, sosyal ekonominin teşvik edilmesine ilişkin, SDE’yi Avrupa’da ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel yönlendiricisi olarak tanıyan sonuçları kabul etmiştir. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi bünyesinde yer alan Avrupa Çeşitlilik Grubu (*Diversity Europe Group*)¹²¹ görüşlerini yayınlamakta ve SDE’nin teşvik edilmesinde etkin rol almaktadır.¹²² SDE’yi teşvik eden diğer bölgesel kuruluş ve ağlar şunları içermektedir: Avrupa Sosyal Ekonomisi; Avrupa’da Kıtalararası Sosyal Dayanışma Ekonomisini Geliştirme Ağı (RIPESS-Avrupa); Euclid Ağı ve Diesis Ağı. Aynı zamanda Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (EURICSE) gibi araştırma enstitüleri de mevcuttur. Avrupa’da doğan EMES Uluslararası Araştırma Ağı ve Uluslararası Kamu Sosyal ve Kooperatif Ekonomisi Araştırma ve Bilgilendirme Merkezi (CIRIEC) ise artık önemli küresel araştırma ağları haline gelmiştir.

¹²⁰ European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, 2021.

¹²¹ European Economic and Social Committee, “Diversity Europe Group.”

¹²² Komite çalışmalarına ilişkin güncellemeler için bkz. European Economic and Social Committee, *Period 2015-2020 - Activity report of the “Social Economy Category”*, 2020.

Bölüm 2. İnsana yakısr işe ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıları

60. Bölüm 2, SDE'nin, ILO'nun İnsana Yakısr İş Gündemi'ni ve daha geniş kapsamlı 2030 Gündemi'nin ileriye taşınmasına yönelik katkılarını değerlendirmekte ve SDE birimleri ve bunlara ait dikey yapılarına ilişkin örnekler sunmaktadır.
61. **Uluslararası SDE kuruluşları, SDE'ye ilişkin beyan edilmiş istatistikler açısından kaynak görevi görmektedir. Bu istatistiklerde yer alan bazı önemli noktalar aşağıda verilmiştir.**
- Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu (ICMIF), dünya genelinde karşılıklı ve kooperatif sigorta sektörünün prim gelirlerinin 2007 ile 2017 arasında %30 arttığını bildirmektedir. Aynı dönemde, karşılıklı ve kooperatif sigortacıların 2007 yılında %24 olan küresel pazardaki payı 2017'de %26,7'ye yükselmiştir.¹²³
 - 2017'de, dünyada toplam 1,2 milyar ortağa sahip tahmini 2,9 milyon kooperatif mevcuttu.¹²⁴ 156 ülkeden elde edilen verilere göre, 279,4 milyon kişi, yani dünya genelinde istihdam edilmiş nüfusun %9,5'i, kooperatiflerde veya kooperatifler kapsamında istihdam edilmektedir.¹²⁵ Bu toplam tahmini sayının içinden, 11,1 milyonunun aynı zamanda kooperatif ortağı da olduğu 16 milyon kooperatif çalışanı da dahil olmak üzere, 27,2 milyon kişi kooperatiflerde çalışmaktadır. Serbest çalışan üretici ortaklar başta olmak üzere, kooperatifler kapsamında istihdam, çok büyük bölümü tarım sektöründe yer alan 252,2 milyon kişiyi ilgilendirmektedir.
 - Dünya Kredi Birlikleri Konseyi, 2005 ve 2019 arasında kendilerine bağlı tasarruf ve kredi kooperatiflerinin önemli düzeyde büyüdüğünü bildirmektedir. Genel nüfusun içindeki kredi birliği ortaklarının sayısı bu dönemde %6,6'dan %9,6'ya yükselmekle birlikte -üyeleri ağırlıklı olarak düşük gelirli kategorisinde yer alan- kredi birliklerinin sahip olduğu varlıklar 0,9 trilyon ABD dolarından 2,6 trilyon ABD dolarına yükselmiştir. 2020'de, 118 ülkede 375 milyondan fazla kredi birliği üyesi bulunmaktaydı. 2019 ile 2020 yılları arasında kredi birliğine üyelik %29 arttı.¹²⁶
 - 2019'da en büyük 300 kooperatif ve mütüel toplamda 2,2 milyar ABD doları ciro bildirmiştir.¹²⁷
 - 2014'te, 38 ülkede yeni oluşan işletmeler arasında geniş kapsamlı sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ortalama yaygınlık oranı %3,2 idi; bu oran Güney Kore'de 0,3 iken Peru'da %10,1'e kadar yükselmekteydi.¹²⁸

İstihdam ve gelir yaratma

62. **SDE birimleri doğrudan ve dolaylı istihdam yaratmaktadır.** İşler doğrudan SDE birimleri bünyesinde oluşturulmaktadır. Aynı zamanda SDE birimlerinin gıdadan konuta, çocuk ve yaşlı bakımından mali hizmetlere kadar çok çeşitli sektörlerde sağladığı mal ve hizmetler aracılığıyla da istihdam yaratılmakta ve korunmaktadır. Dolaylı olarak ise SDE, yayılma etkisinin bir sonucu olarak istihdam da yaratabilir. SDE birimleri, gençler için de dahil olmak üzere istihdam yaratma, girişimciliği destekleme ve verimliliği

¹²³ ICMIF, *Global Mutual Market Share 10*, 2019.

¹²⁴ International Organisation of Industrial and Service Cooperatives (CICOPA), *Cooperatives and Employment. Second Global Report*, 2017.

¹²⁵ CICOPA.

¹²⁶ World Council of Credit Unions, *2019 Statistical Report*, 2020.

¹²⁷ EURICSE ve ICA, *World Cooperative Monitor*, 2021.

¹²⁸ Global Entrepreneurship Monitor, sosyal işletmelerin sosyal ve çevresel değerleri mali değerden öncelikli gören dar tanımına dayalı olarak sosyal işletmeler hakkında 31 ülkeden veriler sağlamaktadır. Bkz. Niels Bosma vd., *Global Entrepreneurship Monitor: Special Topic Report – Social Entrepreneurship*, 2015.

artırmayı destekleyebildiği ölçüde, 2030 Gündemi'nde yer alan SKA 2 (Açlığa Son), SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) ve SKA 9'a (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı) da katkıda bulunabilmektedir.¹²⁹

63. **SDE birimleri tedarik zincirlerinin çeşitli aşamalarında faaliyet göstermektedir.** Burkina Faso'nun pamuk pazarlama sisteminde, 325.000 üretici, üç büyük kamu-özel pamuk işleme şirketi adına pamuk hasadını toplayan ve tartan 12.000 pamuk üretici grubu halinde örgütlenmiştir. Uluslararası Pamuk Tarımcıları Birliği (UNPCB) aracılığıyla Burkina Faso Mesleklerarası Pamuk Derneği'nde temsil edilmektedir.¹³⁰ Son yıllarda üretici ve tüketici kooperatifleri, doğrudan kooperatiftan kooperatife ticaret kanalları oluşturmaya başlamıştır. Daha ayrıntılı olarak, bu tür girişimler ticarete ilişkin adil ve etkili bir model sağlayabilir. Örneğin, Kenyalı kahve üretici kooperatiflerinin ürünleri Danimarkalı tüketici kooperatif mağazalarında, Togolu kooperatifler tarafından üretilen organik ananaslar İtalyan tüketici kooperatif mağazalarında satılmaktadır.
64. **SDE'nin tedarik zincirlerine yönelik katkılarına rağmen, temel zorluklar devam etmektedir.** SDE birimleri, tedarik zincirinin düşük üretkenliğe ve yüksek riske sahip kesimlerinde yoğunlaşabilmektedir. Sınırlı kaynaklara ve kapasiteye sahip olduklarından, tedarik zincirlerinde rekabet etmekte ve daha yüksek değerli piyasalara girmekte zorlanabilmektedir. Uzun vadeli sürdürülebilirliklerini sağlamak için, SDE birimlerinin faaliyetlerini çeşitlendirmesi ve süreç ve ürünlerini iyileştirmesi gerekmektedir. Aynı zamanda eğitim ve beceri, teknik bilgi, süreçler ve ekipman iyileştirme alanlarına da yatırım yapmaları gerekmektedir.¹³¹ Yeni bir ILO araştırmasına göre, Kamerun'da SDE birimlerinin işleyişine yönelik en büyük engeller şunlardır: mali hizmetlere sınırlı erişim (%76); yüksek girdi maliyetleri (%75) ve altyapıya sınırlı erişim (%52). SDE birimlerinin gelişimi konusundaki temel engel ise destek programlarına ilişkin bilgi eksikliği ve danışmanlık hizmetlerinin yüksek maliyetli olmasıdır.¹³²
65. **SDE birimleri, üretkenlikle ilgili zorlukları aşabilmek için yaygınlaşmaya yönelik farklı stratejiler kullanabilmektedir.** *Yatay büyüme* genellikle ağlar, bayilikler veya iştiraklerin kurulmasını içerir. Yerel yönetimler, araştırma enstitüleri, kooperatif bankaları ve SDE eğitim kuruluşları tarafından sağlanan destekten yararlanmaktadır. *Dikey büyüme*, eğitim ve finansmandan politika savunuculuğuna kadar çeşitli hizmetleri sağlamaya yönelik ikincil ve üçüncül yapıların kurulmasını içerir. *Çapraz büyüme* ise SDE'nin değerleri ve ilkelerinin yerel ekonomiye aşılmasını içermektedir. İtalya'da Emilia Romagna bölgesi ve İspanya'da Bask ülkesi, iyi SDE girişimlerini yineleyerek uyarlamış ve böylece bölgelerinin genel sosyal ve ekonomik refahına katkıda bulunmuştur.¹³³ SDE'nin büyümesine ilişkin son derece önemli zorluklardan biri, SDE'nin değerleri ve ilkelerine uygun olarak, ortaklara, işçilere, kullanıcılara ve topluluklara yakınlığın ve bunların ihtiyaçlarına yanıt verilişin sürekli olmasını sağlamaktır.
66. **SDE birimleri, kırsal alanlarda iş ve gelir fırsatlarının teşvik edilmesi eşitsizliklerin azaltılmasında özellikle etkilidir.** Bu, Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 97nci Oturumu'nda (2008) kabul edilen, yoksulluğun azaltılması için kırsal istihdamın teşvik edilmesine ilişkin sonuçlarda tanınmıştır.¹³⁴ 1975 tarihli ve 149 sayılı Kırsal Kesim İşçi Örgütlerine İlişkin Tavsiye Kararı'nda da kooperatiflerin, bir yandan kırsal kesim işçi örgütlerinin üyelerinin ihtiyaçlarına doğrudan yanıt verebilmesini sağlarken diğer yandan ekonomik açıdan kendine yeterlikleri aracılığıyla karşılıklı bağılıklarını güçlendirme konusundaki rolüne atıfta bulunmaktadır. SDE birimleri kırsal ekonomilerin üretken biçimde

¹²⁹ ILO 1984 tarihli ve 169 sayılı İstihdam Politikası (Ek Hükümler) Tavsiye Kararı, işçi kooperatiflerin gençler, dezavantajlı gruplar ve kişilere istihdam sağlamada oynayabileceği rolü belirtir (para. 16(i)). Ayrıca, kooperatifler ve birlikler gibi küçük işletmelerin, başta özel zorluklar çeken işçiler olmak üzere, istihdam olanakları sağlamada öneminin dikkate alınmasını da belirtir.

¹³⁰ *Burkinabe Textile Fibre Company* (SOFITEX).

¹³¹ ILO, "Value Chain Development Briefing Paper 2: The Role of Cooperatives and Business Associations in Value Chain Development", 2012.

¹³² ILO ve MINP MEESA.

¹³³ UNRISD, "Measuring the Scale and Impact of Social and Solidarity Economy", 2018.

¹³⁴ ILO, *Report of the Committee on Rural Employment*, Tutanaklar, Uluslararası Çalışma Konferansı, 97nci Oturum, 2008 (Kayıt No. 15).

dönüştürülmesine katkıda bulunmakta ve birçok kırsal ekonominin bel kemiğini oluşturan tarım-gıda sektörü de dahil olmak üzere, kırsal sektörler genelinde insana yakıtır işi teşvik etmektedir. Kırsal kesim işverenleri, işçileri, kooperatifleri ve üretici birliklerinin güçlü, bağımsız ve etkili olması ise kırsal toplulukların ekonomik ve sosyal kalkınmaları ve geçim kaynakları üzerinde etki yaratarak iyileştirmelerine imkân tanımaktadır. Bu örgütler, kırsal kesimlerde yaşayanların, çalışmaları ve yaşamlarını etkileyen kanun, politika ve stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması gibi konularda da dahil olmak üzere, sesini duyurmasını sağlayabilmektedir.

- 67. Dünya genelinde SDE'ye bağlı sosyal finans kuruluşları, işletme kurmak veya esas üretim araçlarını edinmek için gereken sermayeyi sağlayarak istihdam yaratımına dolaylı olarak katkı sağlamaktadır.** Bunların içinde dünyanın birçok yerinde mevcut olan döner tasarruf ve kredi birlikleri,¹³⁵ kredi birlikleri, köy bankaları ve kooperatif bankaları yer almaktadır. 2021'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde kredi birliklerinde 315.000'den fazla kişi istihdam edilmekte olup 2016 ve 2021 yılları arasında bu sayı ortalama olarak %2,5 oranında artmıştır.¹³⁶ Ülkedeki tüm illeri kapsayan 16 şubesiyle Teachers Savings and Loan Society Limited (Sınırlı Sorumlu Öğretmenler Tasarruf ve Kredi Kooperatifi), Papua Yeni Gine'de 47.000 öğretmene ve Eğitim Bakanlığı çalışanına tasarruf ve borç hizmetleri sunan mali bir kooperatiftir.¹³⁷ Ayrıca finans sektöründeki SDE birimleri, ortaklarına daha etkili biçimde ulaşmak ve hizmet sağlamak için dijital teknolojileri sahiplenmiştir. Buna örnek olarak Filipinler'deki mali kooperatifler tarafından kabul edilen KAYA ödeme platformu gösterilebilir.¹³⁸
- 68. SDE'nin geliştirilmesine ilişkin en önemli zorluklardan biri finansmana erişimdir.** SDE birimlerinin bazı özellikleri çeşitli finansman biçimlerine erişimi kolaylaştırmaktadır. Bunlara örneğin bağışlar, hibeler, hükümet tarafından verilen uygun fiyatlı borçlar, tamamlayıcı döviz programları, ortaklardan ve diğer paydaşlardan sermaye toplanması ve fazla fonlarla yeniden yatırım dahildir.¹³⁹ Bununla birlikte, geleneksel bankacılık sistemine erişim genellikle son derece kısıtlanmıştır. Bunun nedeni hem çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) sıklıkla karşılaştığı kısıtlama türleri değil, aynı zamanda SDE birimlerinin diğer kurumsal birimler karşısında rekabet açısından dezavantajlı durumda olmasıdır. Örneğin küçük ölçekli SDE birimleri kredi geçmişine, klasik biçimlerde teminata ve karmaşık uygulama prosedürlerinde yönünü bulmasını sağlayacak teknik bilgiye sahip olmayabilir.¹⁴⁰ SDE'nin, yatırımcılara ödeme yapmaktan ziyade paydaşlarının (yani işçiler, müşteriler ve gönüllüler) ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde tasarlanan yönetim yapıları, genellikle geleneksel bankacılık sistemi aracılığıyla krediye veya sermayeye erişme yeteneği açısından karlarını maksimize eden işletmelere göre onları rekabet açısından dezavantajlı duruma getirmektedir.¹⁴¹ Kar dağılımının yasaklanması veya sınırlandırılması ilkesiye, bunların klasik borç verenlerin sağlayacağı finansmana erişimini daha da zorlaştırabilmektedir. Örneğin kooperatifler, mülkiyet yapılarının hisse senedi yatırımlarından yararlanmalarını zorlaştırdığını bildirmektedir.¹⁴² Aynı zamanda klasik mekanizmalara erişimin SDE'nin değerlerini ve örneğin demokratik yönetim ve kar dağılımı kısıtlaması gibi ilgili uygulamalarını zayıflatacağına yönelik kaygılar mevcuttur. Çeşitli sektörlerde SDE birimlerinin faaliyetlerinin kapsamını

¹³⁵ Örneğin, *chama* Svahili konuşan Doğu Afrika'da, *tontines* Batı Afrika'da, *tandas* Güney Amerika'da, *kameti* Pakistan'da, *partnerhand* Batı Hint Adaları'nda, *cundinas* Meksika'da, *ayuuto* Somali'de, *hui* Çin'de, *gam'eya* Ortadoğu'da, *kye* Güney Kore'de, *tanomoshiko* Japonya'da ve *pandeiras* in Brezilya.

¹³⁶ IBISWorld, "Credit Unions in the US - Employment Statistics 2002-2027", 23 October 2021.

¹³⁷ ILO, "Providing savings and loans services to teachers since 1972", Spotlight Interviews with Cooperators, 2016.

¹³⁸ National Association of Training Centers for Cooperatives of the Philippines, "Payment Services".

¹³⁹ Caitlin McMullin, *Financial Mechanisms for Innovative Social and Solidarity Economy Ecosystems: The Case of Quebec* (ILO, 2021).

¹⁴⁰ Utting.

¹⁴¹ McMullin.

¹⁴² European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, 2021.

genişlettiği ve faaliyetlerini çeşitlendirdiği ve sermaye gereksinimlerinin artacak şekilde ayarlandığı bir bağlamda, muhtemelen daha geniş yelpazede finansal araca erişim zorunlu olacaktır.

- 69. SDE birimleri ortaklarına ve topluluklarına, gelirleri ve geçim kaynaklarını iyileştiren çok çeşitli hizmetler sunmaktadır.** Sokak satıcıları dernekleri, adil ticaret örgütleri ve tarımsal pazarlama ve tedarik kooperatifleri, birçok ülkede piyasalara erişimi kolaylaştırmada kilit aktörlerdir. 71 ülkede tahmini 1,9 milyon çiftçi ve işçi 1.880 Adil Ticaret sertifikalı üretici örgütüne üyedir.¹⁴³ Ekvator'da Kırsal Topluluk Peynir Üreticileri Vakfı (Funconquerucom) dört ilde 30'dan fazla yerel peynir üretim fabrikasını bir araya getirmektedir. Günlük üretilen 3 ton peynir ve tereyağını ülke genelindeki mahalle mağazaları, restoranlar ve süpermarketlerde satışa çıkarmaktadır. Aynı zamanda peynir üretiminin teknik, temizliğe ilişkin ve yönetsel boyutları hakkında çiftçilere eğitim vermektedir.¹⁴⁴ Meksika'da Morelos adlı çiftlik ürünleri pazarı her ay, çevreyi önemseyen tüketicilere sürdürülebilir yöntemlerle üretilen ürünler satan 200 üreticiye yer verilen bir etkinlik düzenlemektedir.¹⁴⁵ Güney Afrika'da Bela Toplumsal Mülkiyet Derneği, topluluk üyeleri için istihdam yaratmakta ve beceri geliştirme ve beceri yükseltme eğitimleri vermektedir.¹⁴⁶ İspanya'da SDE birimleri, 55 yaşının üzerindeki, engelliler ve sosyal dışlanma riski altında olanlar gibi istihdama erişimde zorluk çeken işçileri entegre etmekte ve bazı başka kurumsal birimlere göre daha yüksek düzeyde iş istikrarı sağlamaktadır.¹⁴⁷ ABD'de, Philadelphia merkezli topluluk örgütü Project HOME, süregelen olarak evsiz durumdaki kişilere ulusal kabul görmüş programlar ve istihdam fırsatları sunmaktadır. Social Enterprise, el yapımı hediyelik eşya hattı ve çevrimiçi kitapevi yoluyla Project HOME mukimleri için destekleyici ve beceri geliştirmeye yönelik bir ortam görevi gören küçük işletmeler grubudur.¹⁴⁸
- 70. SDE birimleri, ölçek ekonomileri yaratarak işletmelerin üretkenliğini ve rekabet edebilirliğini artırmakta çok önemli rol oynayabilmektedir.** Bu, girişimci kooperatifleri veya konsorsiyum kooperatifi olarak da bilinen; girdi tedariki, ulaşım, işletme ve pazarlama gibi temel hizmetlerin ortaklaşa düzenlenmesi yoluyla üretkenlik açısından kazanç sağlamalarına ve sabit maliyetleri azaltarak ciroyu artırmalarına imkân tanıyan paylaşımlı hizmet kooperatifleri için de geçerlidir. SDE birimleri tarafından sağlanan toplu hizmetler, küçük ölçekli üreticilerin ve KOBİ'lerin üretkenliğini ve rekabet edebilirliğini artırmak için son derece önemli olabilmektedir.¹⁴⁹ Çeşitli Batı Avrupa ülkelerinde yaklaşık 150 yıl boyunca girişimci kooperatifleri etkili olmuştur. Son yıllardaysa Kuzey Amerika'da meslek mensupları ve kamu kurumları da bunlardan yararlanmıştır. İtalya'da bulunan Copernico çocuklara, ergenlere, ailelere, göçmenlere ve sığınmacılara eğitim ve sosyal refah hizmetleri, ötekileştirilmiş gruplarsa iş fırsatları sağlayan altı sosyal kooperatiften oluşan bir konsorsiyumdur. %76'sı kadın ve %18'i dezavantajlı grup ortağı olmak üzere, 200'den fazla kişiyi istihdam etmektedir.¹⁵⁰ Paylaşımlı hizmet kooperatifleri Afrika, Asya, Doğu Avrupa veya Latin Amerika'da henüz ön plana çıkmamıştır.¹⁵¹
- 71. SDE ayrıca işçi mülkiyetindeki işletmeler aracılığıyla da iş yaratmaktadır.** Bunlar, çoğunlukla veya münhasıran işçilerin mülkiyetinde ve kontrolünde bulunan işletmelerdir. Hizmetlerden

¹⁴³ Fairtrade International. *The Future is Fair. Annual Report 2020-2021*, 2021.

¹⁴⁴ FUNCONQUERUCOM - Fundación Consorcio de Queseras Rurales Comunitarias.

¹⁴⁵ Mercado Verde Morelos.

¹⁴⁶ Bela Bela Communal Property Association, "About Bela Bela CPA."

¹⁴⁷ Spanish Social Economy Employers' Confederation (CEPES), *Análisis del impacto socioeconómico de los valores y principios de la economía social en España*, 2019.

¹⁴⁸ Project Home.

¹⁴⁹ ILO, *Decent work and productivity*, GB.341/POL/2, 2021.

¹⁵⁰ ILO, "Italian social cooperatives working together for the benefit of the communities", Spotlight Interviews with Cooperators, 4 April 2017.

¹⁵¹ Nicole Göler von Ravensburg, *Economic and other benefits of the entrepreneurs' cooperative as a specific form of enterprise cluster* (ILO, 2011).

perakendeciliğe, eğitimden imalata, her türlü işletme işçi mülkiyetli olabilir.¹⁵² İşçi kooperatifleri; sermayeye sahip, işlerin yürütülmesiyle ilgili konularda eşit ortaklar olarak oy kullanan ve yönetim kurulu seçimlerine katılma hakkı olan işçiler tarafından işletilen ve yönetilen, işçi mülkiyetli işletmelerdir. 2020’de, Fransa’da İşçi Kooperatifleri Konfederasyonu (CGSCOP), büyük bölümü hizmetler, inşaat ve sanayi sektörlerinde çalışan 67.200 işçiye sahip 3.611 üye kooperatifini bünyesinde bulundurduğunu bildirmiştir. Aynı yıl ülkede işçi kooperatiflerinin yarattığı işlerin sayısı %6 oranında artmıştır.¹⁵³ İşçi örgütlerinin faaliyet gösterdiği birçok ülkede, her zaman bunların faaliyetlerini yöneten kanun hükümleri mevcut değildir. Japonya’da işçi kooperatifleri, 2020’de İşçi Kooperatifleri Kanunu’nun kabul edilmesinden önce 25 yıldır varlık göstermekteydi.¹⁵⁴ ABD’de, New York City’de işçi mülkiyetli kooperatif evde bakım hizmeti sağlayıcısı Cooperative Home Care Associates, 2.000’den fazla personel çalıştırmakta ve her yıl 600 düşük gelirli ve işsiz kadına yönelik ücretsiz evde bakım hizmetleri eğitimi sunmaktadır. Şehirdeki ticari bakım hizmeti sağlayan kuruluşlar gelirlerinin yaklaşık %60’ını işçiler için doğrudan ücret veya yan hak olarak tahsis ederken, Cooperative Home Care Associates gelirlerinin %82’sini işçilere tahsis etmektedir.¹⁵⁵ Bu tür işçi mülkiyetli işletmeler, özellikle kayıt dışı işçiler arasında, istihdam yaratma ve geçim kaynaklarını desteklemeye yönelik etkili bir strateji olabilir.

- 72. İşlerin korunması amacıyla, işçi mülkiyetine geçiş yoluyla işletmeleri yeniden yapılandırma yöntemi uygulanmıştır.** Bazı durumlarda, işletmelere yönelik bu tür yeniden yapılandırmalar işletmelerin başarısızlığı nedeniyle gerçekleştirilmektedir. Başka durumlardaysa, özellikle işletmenin geleceğine yönelik bariz plan olmadığı hallerde, işletme sahibinin emekliye ayrılmasından kaynaklanabilmektedir.¹⁵⁶ Yeni işletme sahiplerinin olmaması halinde kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış işletmelerin işleyişine halihazırda aşına olan çalışanlar; doğru politikalar, finansman, eğitim ve hukuki danışma programları uygulandığında, yeni bir halefiyet yolu sağlayabilir. Arjantin, Brezilya, Kanada, İtalya, Finlandiya, Fransa, Portekiz, İspanya, Birleşik Krallık ve Porto Riko da dahil olmak üzere ABD’de işçi mülkiyetine geçişe ilişkin başarılı örnekler mevcuttur. Aynı zamanda, kurum içi kapasite eksikliği veya ortamdaki zorluklar nedeniyle böyle bir geçişin oldukça bunaltıcı olduğu çeşitli başarısızlık örnekleri de mevcuttur. Birçok ülke, işçi mülkiyetine geçiş yoluyla işletmelerin yeniden yapılandırılmasına izin verecek politikalara ve finansman planlarına sahip değildir. İşçi mülkiyetine geçiş için gerekli düzenlemeler ve finansman mekanizmalarına sahip olmak, kriz dönemlerinde sürekliliği açısından zorluklar yaşayan işletmeler için geçiş sürecini kolaylaştırabilir.

¹⁵² University of Wisconsin Center for Cooperatives, “What is a worker cooperative?”

¹⁵³ CGSCOP, “Chiffres clés”.

¹⁵⁴ Japan Workers’ Co-operative Union.

¹⁵⁵ Carlo Borzaga, Gianluca Salvatori and Riccardo Bodini, *Social and Solidarity Economy and the Future of Work* (International Training Centre of the ILO, 2017).

¹⁵⁶ Simel Esim ve Waltheri Katajamaki, “Rediscovering worker cooperatives in a changing world of work”, *IUSLabour* 1, 2017.

Sosyal koruma ve sosyal hizmetlerin sunumu

- 73. Dünyanın birçok yerinde sosyal korumanın yaygınlaştırılmasında kaydedilen ilerlemeye rağmen, dünya nüfusunun büyük bölümü bir insan hakkı olan sosyal güvenlik mahrumdur.**¹⁵⁷ Haziran 2021’de, Konferans; ILO standartları ile uyumlu olarak, yaşam döngüsü boyunca kapsamlı, yeterli ve sürdürülebilir korumaya erişim anlamına gelen evrensel sosyal korumayı hayata geçirme çağrısında bulunmuştur. Bu, ulusal olarak uygun sosyal koruma sistemlerinin oluşturulması ve sürdürülmesini de içermektedir.¹⁵⁸ Konferans; Devletin yeterli sosyal korumaya ilişkin yönetim çerçevelerinin oluşturulmasına yönelik birincil sorumluluğunun yanı sıra kapsama konusundaki boşlukları doldurmaya ve kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçişi kolaylaştırmaya yönelik ek çalışmalara ilişkin acil ihtiyacı da anımsatmıştır.¹⁵⁹ SDE birimleri, sosyal koruma kurumlarıyla ortaklık kurarak bu çalışmaları destekleyebilir. Aynı zamanda, sağlık sigortası ve bakım hizmetleri de dahil olmak üzere sosyal koruma sağlayarak, 2030 Gündemi’nde yer alan SKA 1 (Yoksulluğa Son), SKA 3 (Sağlıklı Bireyler) ve SKA 10’un (Eşitsizliklerin Azaltılması) başarılmasına da katkıda bulunabilmektedir.
- 74. SDE birimleri, ortaklarının sosyal korumaya erişimini kolaylaştırarak ulusal sosyal koruma sistemlerinde rol oynamaktadır.** Başta kooperatifler olmak üzere SDE birimleri, farkındalık artırma faaliyetleri, toplu kayıt kampanyaları veya toplu sözleşmeler gibi yollarla sosyal korumaya erişimi kolaylaştırabilir. Kosta Rika’da çiftçi kooperatifleri, Kosta Rika Sosyal Güvenlik Fonu (CCSS) ile toplu sigorta sözleşmeleri imzalamıştır. Kooperatifler ortaklarından katkı toplamak ve bunları aktarmaktan sorumludur; böylelikle prosedürler daha sadeleşmekte, maliyetler düşürülmekte ve kırsal alanlarda sosyal güvenliğe erişim daha kolaylaştırılmaktadır.¹⁶⁰ Kooperatifler ayrıca dijital çalışma platformlarını kullananlar da dahil olmak üzere, sanatçılar ve taksi şoförleri gibi, diğer sektörlerdeki serbest çalışanların kamu sosyal güvenlik programlarına erişimini kolaylaştırmakta önemli rol oynayabilir.¹⁶¹ Sosyal güvenlik kapsamına alınmanın kolaylaştırılmasının yanı sıra, kooperatifler şeklinde örgütlenmek aynı zamanda kişilerin hukuk tarafından daha fazla tanınmasını sağlamakta, ekonomik etkinliği ve güvenliği artırmakta ve finansmana erişim için zemin oluşturmaktadır.¹⁶² Filipinler’de kooperatifler, ortaklarının ulusal sağlık sigorta kuruluşuna (PhilHealth) kayıt yaptırmasını ve katkı paylarının toplanmasını kolaylaştırmış ve böylelikle sigorta kapsamına girme düzeylerini iyileştirmeye yardımcı olmuştur.¹⁶³
- 75. Ülke bağlamına göre, SDE birimleri sosyal koruma sistemine daha da entegre edilebilir.** Örneğin, ulusal sosyal koruma sisteminin toplumsal seferberlik, mensubiyet faaliyetleri ve katkı payı toplama gibi bazı idari işlevlerine ilişkin yetkiler nüfusun belirli grupları için SDE birimlerine devredilebilir. Bazı bağlamlarda, sosyal güvenlik kurumları nüfusun bazı gruplarıyla yakınlığı artırmak amacıyla danışma bürolarının seçilmiş görevlerini, mütüeller ve kooperatifler başta olmak üzere, toplum temelli kuruluşlara devredebilir. Diğer taraftan mütüeller, geniş kapsamlı biçimde riski ortaklaştırmaya izin vermediği ve ters seçime yatkın oldukları için, ulusal sosyal koruma sistemine entegre edilmediklerinde, kapsamanın yaygınlaştırılmasında sınırlı başarıya ulaşmıştır. Farklı ortamlarda

¹⁵⁷ ILO, *Flagship Report: World Social Protection Report 2020-22: Social protection at the crossroads – In pursuit of a better future*, 2021.

¹⁵⁸ ILO, *Resolution and conclusions concerning the second recurrent discussion on social protection (social security)*, International Labour Conference, 109th Session, Geneva, 2021.

¹⁵⁹ Konferans, Yüzüncüyıl Bildirgesi’nin “çalışma yaşamındaki gelişmelere uyarlanmış kapsamlı, yeterli ve sürdürülebilir sosyal koruma sistemlerine genel erişim” çağrısı yaptığını ve bu korumayı her türlü istihdam biçiminde çalışan tüm işçilere sağlamanın üye devletler için temel öncelik olduğunu hatırlatmaktadır.

¹⁶⁰ ILO and FAO, *Extending Social Protection to Rural Populations: Perspectives for a Common FAO and ILO Approach*, 2021.

¹⁶¹ ILO, *Extending social security to workers in the informal economy: Lessons from international experiences*, 2021.

¹⁶² Fabio Durán Valverde vd., *Innovations in Extending Social Insurance Coverage to Independent Workers: Experiences from Brazil, Cape Verde, Colombia, Costa Rica, Ecuador, Philippines, France and Uruguay*, ILO Extension of Social Security Paper No. 42, 2013.

¹⁶³ ILO, *Extending social health protection: Accelerating progress towards Universal Health Coverage in Asia and the Pacific*, 2021.

başarılı entegrasyon örnekleri mevcuttur. Örneğin Belçika’da zorunlu sosyal sağlık sigortası mütüelleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Fransa’da ulusal sağlık sigorta kuruluşu, spesifik işçi kategorilerine ve faaliyet sektörlerine yönelik olarak danışma bürosunun idari görevlerini mütüellere devretmektedir.¹⁶⁴ Senegal’de ise evrensel sağlık güvencesini başarmaya yönelik sübvansé edilmiş bir program, mütüeller ve bağımsız çalışanlara yönelik yeni oluşturulan sosyal güvenlik rejimi yoluyla uygulanmaktadır.¹⁶⁵

- 76. SDE birimleri, bazı ülkelerde ulusal sosyal koruma sisteminin parçasını oluşturan sağlık, sosyal ve konut hizmetlerinin sağlanmasında da önemli rol oynamaktadır.** Birçok ülkede sosyal koruma sistemi, özellikle sosyal sağlık koruma, çocuk bakımı, uzun süreli bakım ve konut alanlarında hizmet sağlayıcılarıyla anlaşılmaktadır. Bu bağlamlarda, kooperatifler ve dernekler bu tür hizmetlerin sosyal koruma sistemlerinin parçası olarak sunulmasına katma değer sağlamaktadır. Uluslararası Sağlık Kooperatifleri Örgütü, dünya genelinde 100 milyon hanenin 76 ülkede bulunan 3.300 sağlık kooperatifi aracılığıyla sağlık hizmetlerine eriştiğini tahmin etmektedir. Bu kooperatiflerin birçoğu hizmet sağlayıcı olarak ulusal sosyal sağlık koruma sistemlerine entegre edilmiştir.¹⁶⁶
- 77. Uzun süreli bakım hizmetlerinin sosyal koruma sistemleri kapsamına entegrasyonunun artmasıyla birlikte,¹⁶⁷ SDE birimleri hizmet sağlayıcılar olarak artan katkı sağlama potansiyeline sahiptir.** SDE birimleri dezavantajlı gençler, engelliler, yaşlılar ve çocuklar gibi çeşitli nüfuslara yönelik bakım ihtiyaçlarını ele almaktadır. Genellikle çok amaçlıdır ve yararlanıcıların çeşitli bakım ihtiyaçlarını yansıtmaktadır. Aynı zamanda bakım hizmeti sağlayıcıları, yararlanıcılar, hükümetler ve topluluk temsilcileri de dahil olmak üzere birden çok paydaş bulundurmaktadır.¹⁶⁸ İtalya’da, Bologna kentinde çocuklar, yaşlılar ve kırılgan bireylere yönelik bakım hizmetlerinin %85’i, bakım hizmeti sağlayıcıları ve bu hizmeti alanların ortak mülkiyetindeki sosyal kooperatifler tarafından sunulmaktadır.¹⁶⁹ Çin (Hong Kong), Japonya, Güney Kore ve Singapur’da uzun süreli bakım ve yaşlıların barınma ihtiyacını ele alan SDE birimleri mevcuttur.¹⁷⁰ İspanya’da SDE, bakım hizmetlerinin temin edilmesinde %43,5 paya sahiptir; bu oran barınma hariç sosyal hizmetlerde %59,3’e yükselmektedir.¹⁷¹ Birleşik Krallık’ta, COVID-19 küresel salgını esnasında Ulusal Sağlık Hizmetleri kapsamındaki tüm toplum bakım hizmetleri ve diğer hizmetlerin %30’dan fazlası sosyal girişimler tarafından sunulmuştur.¹⁷²
- 78. SDE birimleri, evsizliği ve yetersiz barınmayı önlemek için uygun fiyatlı ve yeterli barınma olanakları sağlayabilir ve sosyal koruma sistemleriyle sinerji halinde çalışabilir.** Sosyal koruma sistemleri, evsizliği ve barınma yetersizliğini artıran bazı risk faktörlerini doğrudan ele alabilir. SDE birimleri yoksulluğu azaltabilir ve yeterli barınma, sosyal yardımlar ve konut yardımlarına erişimi kolaylaştırabilir.¹⁷³ Düşük gelirli nüfusların uygun fiyatlı konutlara erişmesine yardımcı olan SDE

¹⁶⁴ Émilie Sauvignat, “Le financement du système de santé en France: Rôle et organisation de l’assurance maladie obligatoire”, Discussion Paper No. 1 (World Health Organization, 2005).

¹⁶⁵ ILO, *Revue globale et analyse du système national de Protection sociale : Revue générale du système de Protection sociale au Sénégal et appui à la mise en œuvre de la Stratégie nationale de Protection sociale*, 2021.

¹⁶⁶ UN General Assembly, *Cooperatives in social development: Report of the Secretary-General*, A/74/206, 2019.

¹⁶⁷ Konferans, Haziran 2021’de üyelerin “sosyal koruma sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olarak her keseye uygun, kaliteli çocuk bakımın ve uzun süreli bakım hizmetlerine erişimi kolaylaştıracak biçimde bakım ekonomisine yatırım yapmaları gerektiğini hatırlatmaktadır. ILO, Resolution and conclusions concerning the second recurrent discussion on social protection (social security), 2021.

¹⁶⁸ Lenore Matthew vd., *Providing Care through Cooperatives 1: Survey and Interview Findings* (ILO, 2016).

¹⁶⁹ Open Learn, “How is Italy reinventing the co-op?”, 6 February

¹⁷⁰ Lenore Matthew, *Providing Care through Cooperatives 2: Literature Review and Case Studies* (ILO, 2017).

¹⁷¹ CEPES, 2019.

¹⁷² UN Economic Commission for Europe, *Women’s economic empowerment and the care economy in the ECE region: The impact of economic and social policies during the COVID-19 response and recovery*, UNECE Policy brief on Gender No. 1, 2020.

¹⁷³ ILO, “Social Protection Systems for All to Prevent Homelessness and Facilitate Access to Adequate Housing”, ILO brief: Social Protection Spotlight, 2020.

birimlerinin arasında, kırsal alanlardaki toplum temelli konut dernekleri ve kentsel alanlardaki konut kooperatifleri yer almaktadır.¹⁷⁴ Mısır'da tüm hane halklarının üçte biri, yarım milyon yaşama birimi inşa etmiş 2.320 konut kooperatifinden birine bağlıdır.¹⁷⁵ Meksika'da, ÉCHALE adlı sosyal girişim konut çözümleri sunmakta ve toplulukların bütüncül biçimde kalkınmasına katkı sağlamaktadır.¹⁷⁶ Güney Kore'de, başlangıçta yoksul bölgelerde yaşayanların öncülüğünde kurulan bir girişimden doğan 177 konut, sosyal yardım, öz yeterlik girişimleri şu anda hem konutları iyileştirmekte hem de kooperatifler aracılığıyla iş yaratmaktadır.¹⁷⁷ Güney Afrika'da, yenilikçi finansman ve mülkiyet modeliyle kaliteli ve sağlam evler inşa eden, etki odaklı sosyal girişim Hustlenomics, yerli kadınlara ve gençler için beceri eğitimleri ve istihdam sağlamaktadır.¹⁷⁸

Çalışma yaşamında haklar

- 79. Çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklar ve uluslararası çalışma standartlarının birçoğu, tüm işçiler için uygulanmaktadır.** Çalışma yaşamında haklar açısından, SDE birimleri, özellikle uluslararası çalışma standartlarını teşvik ederek, ileriye taşıyarak ve uygulayarak, 2030 Gündemi'nde yer alan SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) ve SKA 16'nın (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) başarılmasına katkı sağlamaktadır. 1998'de kabul edilen ILO Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi'nde belirtildiği gibi, tüm Üye Devletler, ilgili belgeleri onaylamamış olsalar bile, çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklara saygı göstermek, bunları teşvik etmek ve gerçekleştirmekle yükümlüdür. Özellikle, tüm işverenler ve işçiler, 1948 tarihli ve 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi ve 1949 tarihli ve 98 sayılı Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi'nde belirtildiği gibi, çıkarlarını ilerletmek ve savunmak için örgütlenme özgürlüğüne ve toplu pazarlık hakkına sahiptir. Buna SDE politikaları ve mevzuatı ile düzenlenen işverenler ve işçiler de dahildir. Tıpkı diğer işverenlerde de olduğu gibi, SDE birimleri de istihdam ilişkileri bakımından uluslararası çalışma standartlarına ve ulusal iş mevzuatına uymak zorundadır.¹⁷⁹ Ayrıca güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarını gözetmek zorundadır.¹⁸⁰ İşveren-işçi ilişkileri ve üçüncü kişilerle kurdukları medeni ve ticari ilişkilerde de dahil olmak üzere, ilgili uluslararası ve ulusal iş sağlığı ve güvenliği (İSG) mevzuatına uymaları ve ilgili kılavuz ilkeleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. SDE birimleri, çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklarla ve işyerinde İSG'ye uygunlukla ilgili olduğundan, iş teftişine tabi tutulmaktadır. İşçi kooperatifleri gibi işçi mülkiyetli işletmelerde istihdam ilişkileri de ulusal mevzuat ile düzenlenmektedir. Örneğin İspanya'da, 1999 tarihli Kooperatifler Kanunu İSG yönetmeliklerinin işyerlerinde ve işçi-ortaklara uygulandığını belirtmektedir.¹⁸¹
- 80. Bazı uluslararası çalışma standartları, SDE'ye veya SDE kapsamına giren örgütlenme biçimlerinden açıkça söz etmektedir.** SDE'ye veya SDE birimlerine özellikle atıfta bulunan uluslararası çalışma standartlarının listesi ekte verilmiştir. Her ne kadar ILO'nun SDE'ye adanmış bir standardı olmasa da, 1966 tarihli ve 127 sayılı (Gelişmekte Olan Ülkeler için) Kooperatiflere İlişkin Tavsiye Kararı'nın yerine geçen 2002 tarihli ve 193 sayılı Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı'nın odağında

¹⁷⁴ ILO 1961 tarihli ve 115 sayılı İşçi Konutları Tavsiye Kararı, konut inşa kooperatifleri, kooperatifler ve benzeri kar amacı gütmeyen dernekler ve diğer konut birliklerinin işçilerin barınmasına yaptıkları katkıları tanımaktadır.

¹⁷⁵ Co-operative Housing International, "About Egypt."

¹⁷⁶ ÉCHALE.

¹⁷⁷ Fonteneau ve Pollet, *The Contribution of Social and Solidarity Economy and Social Finance to the Future of Work* (ILO, 2019).

¹⁷⁸ Hustlenomics.

¹⁷⁹ ILO, *Giving globalization a human face: General Survey on the fundamental Conventions concerning rights at work in light of the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, 2008*, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC.101/III/1B, 2012, para. 53.

¹⁸⁰ Occupational Safety and Health Convention, 1981 (No. 155).

¹⁸¹ Government of Spain, *Act No. 27/1999* of 16 July on Cooperatives.

kooperatifler yer almaktadır.¹⁸² 193 sayılı Tavsiye Kararı, ulusal politikaların “hiçbir ayırım yapılmaksızın, kooperatiflerde çalışan tüm işçiler için, ILO’nun temel çalışma standartlarını ve ILO Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi’ni teşvik etmesini” gerektirmektedir. Kabul edildiği tarihten bu yana, yaklaşık 117 ülke kooperatiflere ilişkin politikaları ve mevzuatlarını revize ederken 193 sayılı Tavsiye Kararı’nın sağladığı rehberlikten yararlanmıştır.¹⁸³

81. **SDE birimleri, ortakları ve üçüncü kişilerle etkileşimlerinde uluslararası çalışma standartlarını teşvik edebilir.** Ortaklarını uluslararası çalışma standartlarıyla tanıştırmak ve belgelerin uygulanmasını savunarak bu standartların etkili biçimde uygulanmasının teşvik edilmesinde etkin rol oynayabilir. Bağlayıcı Sözleşmeler bakımından, bunların onaylanmasını ve ulusal düzeyde uygulanmasını savunabilir ve uygunluğu teşvik etmeleri için ortaklarına bilgi ve destek sağlayabilir. Örneğin, ILO’nun şimdiye kadar 24 ülke tarafından onaylanan 169 sayılı Yerli ve Kabile Halkları Sözleşmesi’nin kabul edilmesinden bu yana, SDE’nin teşvik edilmesine yerli halkların entegrasyonuna ilişkin ulusal planlarda hedef olarak yer verilmiş ve SDE örgütleri, yerli halklardan oluşan ulusal komitelerin müzakerelerine katılmıştır. Ev işçilerinin oluşturduğu öz yardım örgütleri, dernekler ve kooperatifler ILO’nun 2011 tarihli ve 189 sayılı Ev İşçileri Sözleşmesi’nin onaylanmasını savunabilir. Trinidad ve Tobago’da Ev İşçileri Ulusal Birliği ve buna bağlı Hizmet Çalışanları Merkezi Kooperatifi, ev işçilerinin çalışma haklarını korumak amacıyla ulusal mevzuat geliştirilmesi ve kabul edilmesini savunmakta ve 189 sayılı Sözleşme’nin onaylanması ve uygulanmasını teşvik etmek için Karayipler’deki diğer ev işçileri örgütleriyle birlikte çalışmaktadır.¹⁸⁴
82. **SDE birimleri çalışma yaşamında temel ilkeler ve hakları ileriye taşımak amacıyla ortakları arasında çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklara uygunluğu teşvik eder, topluluklarla yakın ilişkiler kurar ve topluluğun diğer aktörleriyle ortak girişimlerde bulunur.** SDE birimleri kendi faaliyetlerinde, ortaklarının ve kullanıcılarının faaliyetlerinde ve tedarik zincirlerinde örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık, zorla çalıştırma, çocuk işçiliği ve ayrımcılıkla ilgili işçi hakları açıklarıyla mücadele edilmesine katkıda bulunabilir. Sosyal ortaklarıyla birlikte çalışarak, SDE birimleri kayıt dışı ekonomide çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve gelirlerinin artırılmasına destek olabilir.
83. **Zorla çalıştırma konusunda, SDE birimleri, emek göçünün sık görüldüğü yerlerde çalışma haklarına ilişkin bilgilendirme kampanyaları düzenleyebilir.** Ayrıca zorla çalıştırma mağdurlarına yönelik hizmet sağlayabilir. Örneğin, gelir getirici faaliyetlere erişim sağlamaları için eski zorla çalıştırma mağdurlarını destekleyebilirler. Birleşik Krallık’ta perakende kooperatif zinciri Co-op UK, sattıkları ürünlerin çocuk işçiliğinden arınmış olmasını sağlamak için tedarik zincirleri boyunca politikalar uygulamaktadır. Aynı zamanda zorla çalıştırılmaktan kurtulanlara, yaşamlarını yeniden kurmalarına yardımcı olmak amacıyla psiko-sosyal hizmetler ve beceri eğitimleri sunmaktadır.¹⁸⁵
84. **SDE’ye katılım, gelir oynaklığını sınırlandırarak ve çiftçilerin geçim kaynaklarını iyileştirerek tarımda çocuk işçiliğine daha az bel bağlanmasına yardımcı olabilir.** SDE birimleri ayrıca çocukların eğitimini ve okuldan işe geçişi ve çocuk işçiliği izleme komitelerine katılımı destekleyerek çocuk işçiliğinin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik mücadeleyi daha ileriye taşıyabilir. Ruanda’da, tarım kooperatiflerine ortak olan çiftlikteki hane halkları arasında çocuk işçiliğinin oranı, diğer çiftlikteki hane halklarının üçte biri kadar daha düşüktür.¹⁸⁶

¹⁸² 127 sayılı Tavsiye Kararı 2016 yılında [Standards Review Mechanism](#) kararıyla kaldırılmıştır.

¹⁸³ Toplam 108 ülke, 2002 ila 2013 arasında kooperatiflere ilişkin ulusal mevzuatlarını revize etmede 193 sayılı Tavsiye Kararı’ndan yararlanmıştır ve dokuz ülke daha 2013 yılından beri bu konuda çalışmaktadır (Küba, Finlandiya, Guyana, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Madagaskar, Myanmar and Nikaragua).

¹⁸⁴ ILO, *Advancing domestic workers’ rights through cooperatives in Trinidad and Tobago*, 2018.

¹⁸⁵ Co-op UK, *The Co-op and tackling slavery*, 2017.

¹⁸⁶ ILO, *Ending child labour by 2025: A review of policies and programmes*, 2018.

85. **SDE birimlerinde iş kalitesi ve insana yakışır iş eksiklerine ilişkin sorunlar göz ardı edilemez.** Eğer istihdam ilişkisi içinde oldukları kabul edilmiyorsa,¹⁸⁷ SDE birimlerinde çalışan işçiler, çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklar; yeterli İSG koşulları, istihdam durumu; çalışma saatleri, ücret, ve sosyal korumaya erişimle ilgili olanlar dahil olmak üzere, kendi hakları olan korumadan mahrum kalma riski altındadır. 193 sayılı Tavsiye Kararı, ulusal politikaların “kooperatiflerin iş hukukuna uygunsuzluk amacıyla kurulmamasını veya bu amaçla kullanılmamasını ya da örtülü istihdam ilişkileri kurmak amacıyla kullanılmamasını sağlaması ve iş mevzuatının tüm işletmelerde uygulanmasını sağlayarak sahte kooperatiflerle mücadele etmesi” gerektiğini belirtmektedir. Uygunluğun sağlanmasında iş teftişi son derece önemli rol oynamaktadır. İstihdam araçlarıyla ilgili 2010 tarihli Genel Anketinde, Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının Uygulanmasına ilişkin Uzmanlar Komitesi, bir yandan iş mevzuatını uygulamaktan kaçınırken diğer yandan kooperatiflerin statüsüne ilişkin, vergi avantajları veya sosyal güvenlik yardımları gibi yardımlara erişmeyi amaçlayan “sahte kooperatifler”in ortaya çıkmasını engellemek için, çalışma kanunlarının uygulanmasını sağlamanın önemini kaydetmiştir.¹⁸⁸
86. **Aynı zamanda ortak olan işçilere ilişkin olarak, özellikle işçi mülkiyetindeki işletmelerde, işçileri korumaya yönelik önlemler gerekmektedir.** Portekiz, İspanya ve Uruguay gibi bazı ülkelerin kanunlarında, işçi kooperatifi ile işçi-ortaklarının arasındaki ilişkinin ilkesel olarak iş hukukundan muaf, örgütsel bir ilişki olarak kabul edileceği öngörülmektedir.¹⁸⁹ 1995’te düzenlenen ILO uzmanlar toplantısında, ortak-işletme sahibi-işçilerin, kooperatifin mali yaşatılabilirliğini güçlendirmek için iş hukukunda tanınan bazı ayrıcalıkları sahiplenmekten kaçınabildiği sonucuna varılmıştır.¹⁹⁰ Bununla birlikte, işçi kooperatiflerindeki istihdam ilişkisinin “kooperatif çalışması” olarak nitelendirildiği üçüncü bir yol değerlendirilmektedir.¹⁹¹ Bu tür ilişki kapsamında, işçilerin korunmasına yönelik, kooperatifin işçi-ortaklarına sosyal güvenlik verilmesi gibi spesifik önlemler uygulanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği

87. **Koşullar bağlama göre değişse de SDE kapsamında toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelik ilgi artmakta, liderlik rollerinde kadınların değeri daha fazla tanınmakta ve kadınların sahip olduğu SDE birimlerinin sayısı artmaktadır.** 2030 Gündemi’nde yer alan SKA 5’e (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) doğru ilerleme de dahil olmak üzere, toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek amacıyla SDE seferber edilirken, iki odak alanı ortaya çıkmaktadır: kadınların, liderlik pozisyonları da dahil olmak üzere SDE birimlerine katılımının güçlendirilmesi ve kadınların katılımının daha fazla olduğu, eksik değerlendirilen ekonomik sektörler veya mesleklerde (örneğin, bakım ekonomisi) SDE birimlerinin geliştirilmesi. 2019’da, kooperatif ve mütüel sigorta sektöründe, ICMIF’e (Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu) üye örgütlerin yöneticilerinin dörtte biri ve ICMIF yönetim kurulu üyelerinin %20’si kadınlardan oluşmaktaydı. Kadınların liderlik pozisyonunda temsiline ilişkin bu düzeyler, her on genel müdürden yalnız üçünün kadın olduğu sigorta sektörünün başka alanlarındakinden daha yüksekti.¹⁹² İspanya’da, SDE birimlerinde cinsiyete dayalı ücret açıkları bazı başka kurumsal birimlerde olduğundan daha dardır; bu durum, SDE’de yönetici düzeyinde çeşitliliğin daha fazla olmasına atfedilebilir.¹⁹³

¹⁸⁷ *Employment Relationship Recommendation, 2006 (No. 198)*’de tanımlandığı üzere.

¹⁸⁸ ILO, *General Survey concerning employment instruments in light of the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, 2008*, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, *ILC.99/III/1B*, 2010, para. 465.

¹⁸⁹ Section 80(1) of Spanish Act No. 27/1999 of 16 July on Cooperatives and section 99 of the Uruguayan General Act on Cooperatives No. 18407/2008.

¹⁹⁰ ILO, *Meeting of Experts on Cooperative Law: Final Report*, 1995.

¹⁹¹ Deolinda Meira, André Almeida Martins ve Tiago Pimenta Fernandes, “Regime jurídico das cooperativas de trabalho em Portekiz: Estado da arte e linhas de reforma”, *CIRIEC – España. Revista jurídica de economía social y cooperativa* 30 (2017).

¹⁹² Swiss Re Institute, “Gender diversity in the re/insurance industry: for a sustainable future”, 11 February 2021.

¹⁹³ CEPES, 2019.

Birleşik Krallık'ta, 2021 yılında sosyal girişimlerin %47'si kadınlar tarafından yönetilmekte ve sosyal girişimlerin liderlik ekiplerinin %83'ünde kadınlar da yer almaktaydı.¹⁹⁴

- 88. SDE, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması bakımından gözlemlenebilir yararlar sunmaktadır. SDE, konut ve finans sektörlerinde ve çeşitli bakım hizmetlerinde kadınlara yönelik uygun fiyatlı ve erişilebilir hizmetler sağlamak açısından çok sayıda yarar sunabilir.** Kadınlar, kamu makamlarıyla SDE birimleri aracılığıyla müzakere ederek bulundukları durumu ileriye taşıyabilir. SDE birimlerinin demokratik ve katılımcı yönetişimi, kadınlara karar verme ve iktidar paylaşımı süreçlerine katılma imkânı vermektedir. SDE birimlerinde yer alan kadınlar, cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dahil olmak üzere ayrımcılık, şiddet ve tacizden korunmak gibi kişisel ve toplumsal ihtiyaçları ele almak için daha iyi konumlanabilir.
- 89. Kadınlar tarafından ve kadınlar için kurulan SDE birimleri, aksi takdirde kadınların işgücüne katılımını sınırlandıracak sosyal ve kültürel sınırlamaların aşılmasına yardımcı olmaktadır.** Bazı ülkelerde, kadınlara özel kooperatifler gıda işleme, el sanatları ve bakım hizmetlerinde faaliyet göstermekte ve ortakları için iş fırsatları sağlamakta ve sosyal bir kanal oluşturmaktadır. Hindistan'da, Hindistan'ın 14 eyaletinde 1,8 milyon kayıt dışı kadın işçiden oluşan ulusal bir sendika olan SEWA zanaatkarlık; süt ürünleri, tarım, ev işleri, inşaat ve geri dönüşüm sektörlerinde yeni oluşan kolektif sosyal girişimler için bir kuluçka görevi görerek bunları sağlık, çocuk bakımı, sigorta ve mali hizmetler sağlayan diğer kolektif işletmelerle aralarında bağlantı kurmaktadır. SEWA tarafından desteklenen kooperatiflerin %80'inin ekonomik açıdan yaşayabilirliğe ulaştığı tahmin edilmektedir.¹⁹⁵
- 90. SDE birimleri her ne kadar eşitlik ve adalet gibi değerlere dayalı olsa da kanuni hükümler, toplumsal normlar ve geçmişteki eşitsizlikler tarafından kısıtlanabilmektedir.** Kadınlar genellikle varlıklar, eğitim ve öğretim açısından dezavantajlı durumdadır; bu durum ise onların, bir örgütü kurmak, geliştirmek veya sürdürmek için gereken kaynaklara ve piyasalara erişimini engellemektedir.¹⁹⁶ Kadınların SDE birimlerine erkeklerle eşit düzeyde katıldığı durumlarda bile, toplumsal cinsiyete dayalı hakim yatay ve dikey iş bölümleri kendini sıklıkla tekrar ettiğinden, kadınlar, karar organlarına katılmakta veya liderlik pozisyonlarına yükselmekte zorluk çekmektedir.¹⁹⁷ Kadınlar aynı zamanda dikey SDE yapılarına ve diğer destekleyici yapılara genellikle erkeklere göre daha az bağlıdır.¹⁹⁸ Bu tür durumlarda pozitif ayrımcılık gibi geçici önlemler kullanılabilir. Katılımcı toplumsal cinsiyet denetimi veya toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme de SDE'de kullanılan diğer yöntemlerin arasında sayılabilir. Hükümetler, örgütsel liderlik ve yönetim, mali planlama ve pazarlama alanlarında da dahil olmak üzere, kadınlara yönelik kapasite geliştirme programları sağlayarak kadınların SDE'de güçlendirilmesini destekleyebilir. Eşitsizlikleri gidermeye yönelik pozitif ayrımcılık ise işletme düzeyinin ötesinde yarar sağlayarak evlere, toplumsal ve kamusal alanlara ulaşabilir. Kadınların bakım yükünü hafifletecek ve medeni ve siyasal haklarını güçlendirecek sosyal politikalar, onların politika sürecine katılımını da kolaylaştıracaktır.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Social Enterprise UK, "No Going Back – State of Social Enterprise Survey 2021".

¹⁹⁵ ILO, *Advancing cooperation among women workers in the informal economy: The SEWA way*, 2018.

¹⁹⁶ UNFSSSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development: A Position Paper by the United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy (TFSSSE)*, 2014.

¹⁹⁷ Simel Esim, "Cooperatives", in *The Routledge Handbook of Feminist Economics*, ed. Günseli Berik ve Ebru Kongar (Routledge: London, 2021), 486–494.

¹⁹⁸ Eva Majurin, *How women fare in East African cooperatives: the case of Kenya, Tanzania and Uganda* (ILO, 2012).

¹⁹⁹ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Spotlight on Indonesia*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2021.

Sosyal diyalog

- 91. Bazı ülkelerde, SDE'nin dikey yapıları sosyal diyalogda yer almaktadır.** SDE birimleri, özellikle büyük olanlar ve bunlara ait federasyonlar, sosyal diyaloga işveren olarak katılabilmekte ve hatta İsviçre'de olduğu gibi, birliklerle birlikte toplu pazarlık sözleşmeleri üzerinde çalışabilmektedir.²⁰⁰ Nijer'de kooperatifler, Ulusal Sosyal Diyalog Komitesi'nde (CNDS) işveren ve işçi örgütleriyle birlikte çalışmaktadır. Senegal'de, Senegal Ulusal Tacirler ve Üreticiler Birliği (UNACOIS) ülkenin Sosyal Diyalog Yüksek Konseyi'ne üyedir. Güney Afrika Ekonomik Kalkınma ve Çalışma Ulusal Konseyi, topluluk örgütlerinin yanı sıra devlet kurumları ve işçi ve işveren örgütlerinden oluşmaktadır. SDE birimlerinin resmi olarak temsili, Mali'de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey'de (CESC) olduğu gibi, SDE birimlerinin “diğer paydaşlar” kategorisinde yer aldığı ikili ve üçlü-artı (tripartite plus) yapıları da içerebilmektedir.
- 92. Benzer biçimde, SDE birimlerinin temsilcileri, özellikle bölgesel entegrasyon topluluklarında, sınır ötesi sosyal diyalogda yer alabilmektedir.** Bankacılık sektörüne yönelik Avrupa sosyal diyalog platformlarında temsilci üç işveren örgütünden biri Avrupa Kooperatif Bankaları Birliği'dir. Sigortacılık sektöründe tanınmış üç işveren organından biri Avrupa Karşılıklı Sigortacılar ve Sigorta Kooperatifleri Birliği'dir. Sosyal Komite'de işveren ve işçi örgütlerinin yer aldığı çalışma gruplarının yanı sıra hayır kurumları, kooperatifler, vakıflar, mütüeller ve sosyal girişimler gibi SDE birimlerinin temsilcilerinin bulunduğu, çeşitliliğe ilişkin üçüncü bir grup yer almaktadır. Sınır Ötesi Tacirler Derneği, küçük ölçekli sınır ötesi tacirleri temsil eden ve haklarını savunan üyelik esaslı bir örgüttür. Güney ve Doğu Afrika ülkelerindeki 40.000 üyesi için ticaret engellerinin kaldırılması için çalışmakta ve üyelerinin adına, Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ve ulusal hükümetlerle ticaret koşullarını müzakere etmektedir.²⁰¹

Kayıtlı ekonomiye geçiş

- 93. Kayıt dışı ve kendi hesabına çalışanlar, kayıtlı ekonomiye geçişte yer almak için SDE birimleri kapsamında örgütlenebilir.** Çalışma Yaşamının Geleceği Küresel Komisyonu, “kayıt dışı ekonomideki işçilerin genellikle örgütlenme, kooperatiflerle ve toplum temelli kuruluşlarla birlikte çalışma gibi yollarla durumların iyileştirdiğini” tanımıştır.²⁰² SDE birimleri mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kayıt altına alınması ve büyümesine katkıda bulunarak ve herkes için sosyal, ekonomik ve siyasal katılımı teşvik ederek 2030 Gündemi'nde yer alan SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) ve SKA 10'un (Eşitsizliklerin Azaltılması) başarılmasına katkı sağlayabilir.
- 94. Aşağıda açıklandığı gibi, kayıt dışı ve kendi hesabına çalışanlardan oluşan dikey SDE yapıları, bu işçilere yerel, ulusal, bölgesel ve ulusal düzeylerde söz ve temsil hakkı tanımaktadır:**
- Yerel düzeyde; sanatkârlar, taksi şoförleri, küçük çiftçiler veya sokak satıcılarından oluşan SDE birimleri dikey yapılarda bir araya gelmektedir. Örneğin ABD'de, New York City İşçi Kooperatifleri Ağı, üyelerinin büyük bölümü kayıt dışı ve kendi hesabına çalışanlardan oluşan işçi kooperatiflerine yönelik hizmetler sağlamaktadır. İşçi kooperatiflerinin geliştirilmesi için kamu finansmanı elde etmeyi ve kent ve eyalet düzeylerinde işçi kooperatiflerine ilişkin mevzuatın kabul edilmesini savunmaktadır.²⁰³

²⁰⁰ Migros, *Convention collective de travail (CCNT) du Groupe Migros*, 2019–22.

²⁰¹ Cross Border Traders Association of Zambia.

²⁰² ILO, *Work for a brighter future*, Report of the Global Commission on the Future of Work, 2019.

²⁰³ New York City Network of Worker Cooperatives, “History and Mission”.

- Ulusal düzeyde; dikey SDE yapıları kayıt dışı ekonomide çalışanların çatı kuruluşlarını içermektedir. Yaklaşık 300.000 sokak satıcısını temsil eden 373 sendika, kooperatif, dernek ve toplum temelli örgütten oluşan bir koalisyon olan Hindistan Ulusal Sokak Satıcıları Derneği, sokak satıcılarına hukuki statü kazandıran Sokak Satıcılarına İlişkin Ulusal Politika'nın hazırlanmasında son derece önemli rol oynamıştır.²⁰⁴
- Yine ulusal düzeyde; Arjantin'de Kayıt Dışı Ekonomi İşçileri Konfederasyonu (CTEP) hazır giyim işçileri, motosikletli kuryeler, sokak satıcıları, sanatçılar, küçük çiftçiler, tuğlacılar ve kurtarılmış işletmelerde çalışanların derneklerinden oluşan üst kuruluştur.²⁰⁵ Kayıt dışı ekonomi aktörlerinin Hükümet tarafından tanınması için mücadele eden ve karşılıklı sigorta sisteminin yanı sıra üyelerine yönelik eğitim programları yürüten sivil bir dernek olarak tescillidir.²⁰⁶
- Bölgesel düzeyde; dikey SDE yapıları bölgesel kuruluşlarla birlikte üyelerini savunmakta ve onlar için bilgi ve öğrenme platformları oluşturmaktadır. HomeNet South Asia, ev-eksenli çalışanlar ve bunların temsilci örgütleri arasında bölgesel dayanışma oluşturmaya yardımcı olan, ev-eksenli çalışan örgütlerinden oluşan alt-bölgesel bir ağıdır.²⁰⁷
- Uluslararası düzeyde; kayıt dışı işçilerden oluşan ortaklık esaslı örgütler ortaklarının öncelik verdiği konulardaki kaygılarını savunmaktadır. 50'den fazla ülkedeki 600.000'in üzerinde kayıt dışı tacirden oluşan küresel örgüt StreetNet International, yaşamlarını doğrudan etkileyen politikalar üzerinde nüfuz sahibi olabilmeleri için ortaklarının sesini ve görünürliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir.²⁰⁸

95. SDE birimleri toplu girişimcilik biçimleri aracılığıyla kayıt dışı ekonomi birimlerinin faaliyetlerini iyileştirmeye yardımcı olmakta, aynı zamanda onların pazarlık gücünü artırmakta ve işçilerin sosyal korumaya erişimini kolaylaştırmaktadır.²⁰⁹ Kayıt dışı ekonomi işletmeleri, SDE aracılığıyla ekonomik yaşatılabilirliklerini ve dayanıklılıklarını artırabilir, üretkenliklerini artırabilir, paylaşımlı hizmetler ile maliyetten tasarruf edebilir ve daha yüksek üretim düzeyi ve ürün yelpazelerinin çeşitlendirilmesiyle gelirlerini artırabilir. SDE birimleri oluşturarak veya bunlara katılarak, kayıt dışı ekonomide yer alan işletmeciler finans, bilgi, girdiler, teknoloji, destek hizmetleri ve piyasalara erişimlerini güvence altına alabilir. SDE birimleri kayıt işlemlerinde yardımcı olarak, ortaklarının haklarına ilişkin bilgi sağlayarak ve farkındalığı artırarak sosyal güvenliğe erişimi kolaylaştırabilir.²¹⁰ SDE birimleri resmi olarak tescil edildiğinde kayıtlı ekonomiye ait olmakta, ancak işçileri hala kayıt dışı ekonomide faaliyet gösterebilmektedir.

²⁰⁴ National Association of Street Vendors of India.

²⁰⁵ CTEP, "Nosotros". "Kurtarılmış" işletme kavramı, *empresas recuperadas*, genel olarak Arjantin deneyiminde vardır, ancak bu türden işletmeler birtakım Afrika, Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde de mevcuttur.

²⁰⁶ ILO, *Organizing Informal Economy Workers into Trade Unions: A trade union guide*, 2019.

²⁰⁷ HomeNet South Asia.

²⁰⁸ StreetNet International.

²⁰⁹ Fonteneau ve Pollet.

²¹⁰ ILO, *Extending social security to workers in the informal economy: Lessons from international experience*, 2021.

96. **COVID-19, dünya genelinde 2 milyar kayıt dışı işçi üzerinde daha da ağır etkiler yaratmıştır.** Küresel salgının kayıt dışı işçilerin geçim kaynakları üzerindeki etkilerine ilişkin, 2021 yılının ortalarında gerçekleştirilen araştırmaya göre, kayıt dışı işçilerin birçoğu çalışma kabiliyetini geri kazanamamıştır. Kazançları hala küresel salgın öncesindeki düzeylerin çok daha altındadır.²¹¹ Küresel salgından kaynaklanan kamu sağlığı ve ekonomik krizin etkileriyle baş edilirken, kayıt dışı ekonomideki kadın işçiler hanelerin kendi içindeki ücretsiz bakım işleri nedeniyle orantısız biçimde daha da yük altına sokulmuştur.²¹² Güney Asya'da ev-eksenli kadın çalışanlar, genel tecritler ve hareketlilik sorunları, sipariş ve hizmetlerin iptali, hammadde ve tohum maliyetlerinin artması, ve bakım sorumluluklarının artması nedeniyle iş göremez hale geldiklerini bildirmiştir. Kriz karşısında, kayıt dışı işçilerden oluşan SDE birimleri yardım önlemleri ve hizmetleri sağlamış, COVID-19 hakkında farkındalığı artırma faaliyetleri gerçekleştirmiş ve önleyici bakım ve tedaviye yönelik olarak sağlık sistemi bağlantıları sağlamıştır. Hindistan'da kayıt dışı ekonomide çalışan kadın işçilerden oluşan SDE birimleri, ortaklarına son derece ihtiyaç duyulan, istihdam ve işle ilgili yardımlar sunmuştur.

Krizi önleme ve toparlanma ve barış ve dayanıklılığın teşviki

97. **Tarihsel olarak, SDE, çatışmalar ve felaketlerin neden olduğu krizlerin önlenmesi ve bu krizlerden toparlanılmasında önemli rol oynamıştır.** Dünya şu anda iklim değişikliği ve küresel ısınma, doğal afetler, ekonomik ve mali gerilemeler, aşırı yoksulluk, zorla yerinden edilme ve COVID-19 küresel salgınından kaynaklananlar da dahil olmak üzere, birbiriyle kesişen çeşitli krizlerle karşı karşıyadır. Tüm çeşitli örgütsel yapılarıyla birlikte SDE de bu krizlere maruz kalmakla birlikte, bunları önlemek ve etkilerini azaltmak için harekete geçmektedir. SDE birimleri, dayanıklılık oluşturdıkları; bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye katkı sağladıkları, güvenli göçü teşvik edebildikleri; eşitsizlikleri azaltabildikleri ve sosyal uyumu artırdıkları düzeyde, 2030 Gündemi'nde yer alan SKA 1 (Yoksulluğa Son), SKA 3 (Sağlıklı Bireyler), SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması), SKA 13 (İklim Eylemi) ve SKA 16'nın (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) başarılmasına katkıda bulunabilir. ILO'nun 2017 tarihli ve 205 sayılı Barış ve Dayanıklılık İçin İstihdam ve İnsana Yakışır İş Tavsiye Kararı, toparlanmanın sağlanması ve dayanıklılığın artırılmasında SDE'nin rolünü tanımaktadır.
98. **SDE birimleri bir yandan COVID-19 krizinin olumsuz etkileriyle mücadele ederken diğer yandan bunların ele alınmasında da aracı olmuştur.** Dezavantajlı topluluklardaki çalışmaları nedeniyle küresel salgından daha da olumsuz etkilendiklerinde bile, SDE birimleri genel olarak diğer bazı kurumsal birimlerden daha dayanıklı olmuştur. Birleşik Krallık'ta kooperatiflerin COVID-19 nedeniyle faaliyetlerini sonlandırma olasılığı diğer işletmelere göre dört kat daha azdı; 2020 ile 2021 arasında ise yeni kurulan kooperatiflerin sayısı tasfiye edilenlerin neredeyse iki katıydı.²¹³ Küresel salgın bağlamında, SDE birimleri desteğe ihtiyaç duyan bireyler ile yerel yönetimler ve sosyal ortaklarla bağlantı kurarak ortaklarına önemli yardımlar sağlamaktadır. Mali kooperatifler, yerel mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yanı sıra kırılgan durumlardaki bireyleri desteklemek için kitle fonlaması ve dayanışmaya yönelik başka türlü girişimler başlatarak ortaklarına likidite desteği sağlamıştır. Birçok SDE birimi ürün ve hizmetlerini, yerel düzeydeki acil koruyucu ekipman ve sosyal bakım ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde dönüştürmüştür.²¹⁴ İspanya'da 80.000'den fazla ortağa sahip yaklaşık 100 kooperatiftan oluşan Mondragon Corporation, ortaklarını desteklemek için dayanışma amaçlı yedek

²¹¹ Sarah Orleans Reed vd., *The Crisis is Far from Over for Informal Workers — We Need an Inclusive Recovery for the Majority of the World's Workforce*, COVID-19 Crisis and the Informal Economy: Policy Insights No. 8 (WIEGO, 2021).

²¹² ILO ve WIEGO, *Cooperatives meeting informal economy workers' child care needs*, 2018.

²¹³ Co-operatives UK, *Co-op economy 2021. A report on the UK's co-operative sector*, 2021.

²¹⁴ ILO, *General Observation of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations adopted in 2020 and published at the 109th Session (2021) of the Conference*, on the Employment Policy Convention, 1964 (No. 122).

akçelerini kullanmış ve küresel salgın esnasında iş kaybını en aza indirmek için işçileri gruptaki kooperatifler arasında geçici olarak yeniden dağıtmıştır.²¹⁵

- 99. Kırılgan ve ötekileştirilmiş bireylerin SDE birimlerine etkin katılımı, yerleşik yoksulluğun ve eşitsizliklerin giderilmesine katkı sağlamaktadır.** Ötekileştirilmiş nüfus grupları, ev sahibi ülkelerde kendi SDE birimlerini kurmuştur. Örneğin İtalya’da, sosyal kooperatifler gibi bazı SDE birimleri, özel olarak sosyal dışlanmayla mücadele etmek üzere kurulmuştur. Diğerleriyle temel görevlerinin arasına sosyal içermeye unsurunu da eklemiştir. Ürdünlü tarım ve çok amaçlı kooperatifler, Suriyeli mültecilerin çalışma izni almasına yardımcı olmakta ve onlarla eğitimler ve ortak projeler yürütmektedir. Çok Kültürlü Sağlık Hizmetleri Aracıları Kooperatifi, Kanada’da (Alberta), aynı zamanda göçmen ve eski mülteci olan 75 işçi-ortağa sahip bir işçi kooperatiftir. Her yıl 2.000’den fazla göçmen ve mülteci ailenin anne ve çocuk sağlığı, erken ebeveynlik ve erken çocukluk gelişim desteği, kültürlerarası çocuk bakım hizmetleri, engelli çocuklar için çok kültürlü aile desteği ve en kırılgan nüfuslar için sağlık ve ruh sağlığı desteği gibi hizmetlere erişmesine yardımcı olmaktadır.²¹⁶
- 100. SDE birimleri, ekonomik gerilemeler karşısında sağlam dayanıklılık sergilemektedir, ortaklarını ve daha geniş toplulukları destekleme yeteneğine sahiptir.**²¹⁷ 2007-08 finans ve ekonomik krizi sonrasında mali tasarruf ve kredi kooperatifleri, kooperatif bankaları ve kredi birlikleri büyümüş, özellikle KOBİ’lere olmak üzere kredi akışını sürdürmüş ve dünyanın çeşitli bölgeleri boyunca istikrarını korumuştur.²¹⁸ Kredi birlikleri ve kooperatif bankaları, spekülasyon işlemlere daha az maruz kaldıklarından, kriz sonrasında pazar paylarını artırmıştır.²¹⁹ İstikrar ve riskten kaçınma, mali kooperatiflerin tasarımında yerleşik unsurlardır. Mali kooperatifler ihtiyaç duydukları kadar risturn üretir; aksi takdirde ekonomik olarak yaşatılabilir olmazlar. Risturnlarını yedek akçelerine koyarak mali açıdan güçlü kalırlar. Aynı zamanda bu risturnları yıllık kar payları aracılığıyla veya ürünlerini makul biçimde fiyatlandırarak ortaklarına iade ederler. Aynı zamanda yöneticilerini, hisse senetleriyle ödüllendirmek yerine onlara rayiç bedel ödeyerek farklı biçimlerde motive ederler.²²⁰ SDE’nin acil kriz yardımlarında oynadığı rol, özellikle sosyal hizmetlerin sunumunda, yerel ve ulusal düzeylerde yönetimler tarafından tanınmaktadır. Krize karşı dayanıklılık oluşturulmasındaki önemlerine karşın, SDE birimleri hükümetlerin krize karşı dayanıklılığa ilişkin orta-uzun vadeli stratejilerine sistematik biçimde entegre edilmemiştir.
- 101. Toplulukların yıkımla baş etmesi, toparlanma ve yeniden inşaya katkıda bulunması için bir araç olarak SDE, önemini, kapasitesini ve işe yararlığını doğal afetler sonrasında da gözler önüne sermiştir.** Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu (ICMIF) ve Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi, Afet Riskinin Azaltılması için Sendai Çerçevesi 2015-30 bağlamında afet riskinin azaltılması ve dayanıklılığın kooperatifler ve karşılıklı sigorta sağlayıcıları aracılığıyla desteklenmesine yönelik yedi uygulamalı mekanizma tanımlamıştır.²²¹ Dünya genelinde gerçekleşen doğal afetlere müdahale bakımından, SDE birimleri, dayanışma eylemi olarak, yeniden inşa çalışmalarına teknik ve mali katkılar sağlamaktadır. 2004 yılında Hint Okyanusu’nda gerçekleşen deprem ve tsunami sonrasında, Hindistan’ın Tamil Nadu eyaletindeki kıyı köylerinde yaşayan kadınlar tarafından 500’den fazla yeni öz yardım grubu kurulmuştur. Bu gruplar toparlanma çalışmalarında yer almış ve bunun

²¹⁵ UN General Assembly, *Cooperatives in social development: Report of the Secretary-General*, A/76/209 (2021).

²¹⁶ Multicultural Health Brokers Cooperative.

²¹⁷ Adrien Billiet vd., “The resilience of the cooperative model: How do cooperatives deal with the COVID-19 crisis?”, *Briefings Entrepreneurial Finance* 30, Issue 2 (2021): 99–108.

²¹⁸ Johnston Birchall, *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives* (ILO, 2013).

²¹⁹ Johnston Birchall and Lou Hammond Ketilson, *Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis* (ILO, 2009).

²²⁰ Birchall, *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives*.

²²¹ ICMIF and UN Office for Disaster Risk Reduction, *From protection to prevention: The role of cooperative and mutual insurance in disaster risk reduction*, 2020.

sonucunda istihdam seçenekleri, mali bağımsızlık, aile içinde karar alma süreçleri ve kamuya açık toplantılarda söz sahibi olma bakımından kadınların statüsü güçlenmiştir.²²² 2020’de, Avustralya Mütüeller Vakfı kontrol edilemeyen yangınlardan etkilenen toplulukları desteklemek amacıyla kampanya yürütmüş, dünyanın dört bir yanındaki mütüellerden katkılar almıştır.²²³ Hükümetler, afete hazırbulunuşluk programlarında SDE birimlerinin ortak olarak daha iyi entegre edilmesini sağlayabilir.

102. SDE birimleri, hükümetlerle ve mülteciler ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele almayı amaçlayan kalkınma ortaklarıyla işbirliği yapmaktadır. Öz yardım, karşılıklılık ve demokratik ve katılımcı yönetim değerlerine dayalı toplu eylemler yoluyla uygulamalı hizmetlerin bir birleşimini sunan SDE, hem yerinden edilmiş bireylerin hem de ev sahibi toplumların ihtiyaçlarını karşılamak için iyi konumlandırılmıştır. SDE birimleri sosyal hizmetler, istihdam, gelir yaratımı, finansman ve bilgi alışverişi sağlamaktadır. Aynı zamanda toplumsal kapasiteye ve ağ oluşturma, dayanışma ve güven oluşturma, problem çözme, toplu eylem, kadınların güçlendirilmesi, uzlaşma ve kültürel duyarlılaşma gibi barış yapılandırma görevlerine de katkı sağlamaktadır. 2015’te, İtalya’da sosyal kooperatiflerin 220 karşılama merkezinde ve tahsis edilmiş 170 konutta 18.000 mülteci, sığınmacı ve göçmene temel hizmetler sağladığı bildirilmiştir.²²⁴ Ürdün’de kooperatifler, ILO’nun desteğiyle, mülteci ve göçmen işçiler ve ev sahibi topluluklar için tarım sektöründe kariyer rehberliği ve işe yerleştirme hizmetleri vermiş ve iyileştirilmiş İSG’yi desteklemiştir.²²⁵ Dünya Gıda Programı, İlerleme için Satın Al (Purchase for Progress/P4P) girişimiyle, 20 ülkede kooperatifler ve üretici birlikleri aracılığıyla mültecilere acil gıda yardımına yönelik temel ürünleri alarak yerel kalkınmayı desteklemiştir. SDE’nin zorla yerinden edilme bağlamlarında oynayabileceği role ilişkin bilgi açığı mevcuttur. SDE birimlerinin, kamu ve özel sektör aktörleriyle karşılaştırıldığında ve bunlarla işbirliği halindeyken de dahil olmak üzere, zorla yerinden edilme bağlamlarında durumun nasıl üstesinden geldiğine ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

103. SDE, çatışmaya duyarlı ve barışı gözetken toparlanma ve yeniden inşa çalışmalarında yer alarak çatışma sonrası durumlarda değerli rol oynayabilir. SDE birimleri barış içinde bir arada yaşama, sosyal uyum ve sürdürülebilir biçimde barışı yapılandırmaya katkıda bulunabilir. Bosna-Hersek, El Salvador, Guatemala, Lübnan, Mozambik, Nepal, Kuzey Makedonya, Ruanda, Sri Lanka ve Doğu Timor gibi ülkelerde kooperatifler, geri dönen zorla yerinden edilmiş bireyler ve eski muhripler için iş yaratarak; işletmeleri ve evleri yeniden inşa ederek; mültecilerin ve geri dönen kişilerin piyasalara erişimini sağlayarak; uzlaşmayı kolaylaştırarak ve savaşın yerle bir ettiği ilişkileri yeniden kurarak, çatışma sonrasında son derece önemli rol oynamıştır.²²⁶ Kolombiya’da SDE birimleri, eski muhripleri yeniden entegre etme ve barışı yapılandırmaya yönelik çalışmalara katkı sağlayarak çatışma sonrası yerel toparlanma ve kalkınmada merkezi rol oynamıştır. Balkanlarda (1990’larda), doğuda Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde ve Orta Amerika’da (1990-95) ve Güney Afrika’da (1995-2000) eski muhripleri yeniden yerleştirmek için SDE mekanizmaları da seferber edilmiştir. Kooperatiflerin iç savaş (1983-2009) öncesinde de etkin olduğu Sri Lanka Kuzey Eyaleti’nde, kooperatif ortakları olarak bir araya getirilen kişilerin gelirlerinin artırılmasında bir ölçüde başarı yakalanmıştır. Bunun yanı sıra kooperatifler, insanları bir araya getirerek, muhafazakâr bir toplumda kadınlara uygulanan kültürel kısıtlamaların bazılarıyla mücadele etmeyi başarmıştır.

²²² Grant Larson et al., “The role of self-help groups in post-tsunami rehabilitation”, *Sage journals* 58, Issue 5 (2015): 732-742.

²²³ Business Council of Co-operatives and Mutuals of Australia, “Community resilience and recovery”.

²²⁴ ILO, *Mapping responses by cooperatives and social and solidarity economy organizations to forced displacement*, 2020.

²²⁵ ILO, “Jordan launches national strategy for the cooperative movement, with ILO support.” 3 July 2021.

²²⁶ ILO, *Mapping responses by cooperatives and social and solidarity economy organizations to forced displacement*, 2020.

Adil dijital geçiş

- 104. SDE birimleri dijital geçişlerin daha adil hale getirilmesine katkı sağlamaktadır.** Dijital alışma platformları, işletmeler ve müşterilerle çalışanları birbirine bağlayarak iş süreçlerini dönüştürmekte ve çalışma yaşamının geleceğı için önemli etkiler yaratmaktadır.²²⁷ Platform kooperatifleri, platform şirketleriyle benzer biçimde, ürün veya hizmetlerini satmak için internet siteleri, mobil uygulamaları veya protokolleri kullanmaktadır. Aralarındaki temel fark ise platform kooperatiflerinin, platformlarda demokratik karar alınmasına veya ortak mülkiyete ya da her ikisine bel bağlamasıdır. Örneğın taksi şoför kooperatifleri, internet üzerinden araç çağırma şirketlerinin aracılık etmesini engellemek için kendi çevrimiçi uygulamalarını oluşturmuştur. ABD’de, Denver merkezli Yeşil Taksi Kooperatifi ortaklarının mülkiyetinde ve onlar tarafından işletilen, akıllı telefon üzerinden taksi çağırma hizmeti sunan sendikalaşmış bir işçi kooperatifidir.²²⁸
- 105. SDE birimleri işçiler, üreticiler ve dijital hizmet kullanıcıları için çeşitli alternatifler sunmaktadır.** Brezilya’da Catapi, Sao Paolo’daki çöp toplayıcıları ve atık üretenleri ücretsiz olarak birbirine bağlayan mobil uygulamadır. COVID-19 küresel salgını sırasında, çöp toplayıcıları desteklemek için yüz maskeleri dağıtmış ve internet üzerinden, serbest çalışanlar havuzuna iş yaptırmaya kampanyası oluşturmuştur.²²⁹ Çekya’da kâr amacı gütmeyen sosyal girişim Czechitas, uygun ücretli eğitimler yoluyla kadınlar ve kız çocuklarının dijital yetkinliğini geliştirmektedir. Almanya’da, 16,7 milyon internet alan adına (“.de”) sahip ve dijital güvenlik hizmetleri sunan²³⁰ paylaşımlı hizmet platformu kooperatifi DENIC, internette adlandırma sistemini koordine eden ABD merkezli kâr amacı gütmeyen ve kamu yararına bir şirket olan İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu’nda ülkeyi temsil etmektedir. Hindistan’da, tüketicilerle dokumacı ve sanatkar kooperatifleri ve toplum temelli girişimler arasında bağlantı oluşturan sosyal girişim GoCoop, ülkenin el işi ve el emeğı ürünlere yönelik ilk çevrimiçi pazaryeridir.²³¹ Yine Hindistan’da Vrutti adlı sosyal girişim, talep ve fiyat öngörülerini, son tüketicilerle doğrudan bağlantılar, ve kredi, dağıtım ve lojistik için kurumsal destek sistemleriyle iş planlama desteğı sağlayan dijital bir platform üzerinden çiftçi-üretici örgütleri halinde örgütlenmiş 26.000 küçük çiftçiyi desteklemektedir.²³²

Çevresel sürdürülebilirliğe adil geçiş

- 106. SDE birimleri çevresel sürdürülebilirliğe adil geçişe katkı sağlamaktadır.**²³³ *Herkes için çevresel olarak sürdürülebilir ekonomi ve toplumlara Adil Geçiş Rehberi*, bu geçişin sağlanmasında yardımcı kooperatiflere özel ilgi gösterilmesini gerektirmektedir. Sosyal ortaklara da danışarak, hükümetlerin, kooperatiflerin kamu alım süreçlerine katılımının sağlanmasında oynaması gereken rolü vurgulamakta ve kooperatif modelinin kayıtlı ekonomi için etkili bir araç olarak kullanılmasını tanımaktadır.²³⁴ SDE; 2030 Gündem’inde yer alan SKA 7 (Erişilebilir ve Temiz Enerji), SKA 8 (İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme), SKA 11 (Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları), SKA 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim), SKA 13 (İklim Eylemi), SKA 14 (Sudaki Yaşam) ve SKA 15’e (Karasal Yaşam) katkıda bulunabilir. Bunu SDE birimlerinin kendi faaliyetlerinde yenilenebilir enerji ve kaynak verimliliğine erişim sağlayabildiğı; şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirebildiğı; sürdürülebilir

²²⁷ Anita Gurumurthy et al., *Platform labour in search of value: A study of workers’ organizing practices and business models in the digital economy*, 2021.

²²⁸ Green Taxi Coop.

²²⁹ Luciana Bruno, *Collecting Dignity: Recyclable Waste Pickers of Brazil* (Institute for the Cooperative Digital Economy, 2020).

²³⁰ DENIC, “Internet and a Cooperative Society - How Does That Go Together?”

²³¹ GoCoop.

²³² Gurumurthy vd.

²³³ Valérie Boiten, *Closing the Loop - Can Social and Solidarity Organisations Accelerate the Circular Economy?* (UNTFSSSE, 2019).

²³⁴ ILO, *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*, 2015.

tüketim ve üretimi daha da geliştirebildiği; iklim eylemi ve sudaki ve karadaki yaşamın korunmasına yönelik çalışmalar yapabildiği ölçüde başaracaktır. Birleşik Krallık'ta sosyal girişimlerin %20'si, iklim acil durumunu ana görevlerinden biri olarak ele aldığını kaydetmiştir. Üçte biriyse (%35), anayasalarında veya esas sözleşmelerinde iklim değişikliğiyle mücadelele veya iklim acil durumuna yer verdiğini belirtmiştir. Üçte birlik başka bir bölüm ise (%32) bunu yapmayı planladığını veya değerlendirdiğini kaydetmiştir.²³⁵

107. **Tarım ve konuttan enerjiye, çeşitli sektörlerdeki SDE birimleri faaliyetlerini çevre dostu hale getirmekte ve çevresel ayak izlerini azaltmaktadır.** SDE birimlerin kullanabileceği stratejilerin arasında mahsullere yönelik karşılıklı sigorta, iyileştirilmiş sulama ve havza yönetim teknikleri, yalıtım için yenilenebilir ve doğal oluşan malzemelerin kullanımı ve kuraklığa dayanıklı mahsullerin çeşitlendirilmesi yer almaktadır. Kenya'da Dunga Balıkçı Kooperatifleri Ortaklığı, aşırı kullanım ve iklim değişikliğinin etkilerinden kaynaklanan düşük stok seviyeleriyle binlerce balığı su ürünleri yetiştirme girişimi yoluyla yetiştirerek ve daha sonra göle salarak baş etmektedir.²³⁶ Uluslararası topluluk, ulusal ve yerel yönetimler ve sosyal ortaklar, adil geçiş plan ve programlarına SDE'yi de dahil edebilir.
108. **SDE ayrıca yenilenebilir enerji gibi yeşil sektörlerde ürün ve hizmetler üreterek ve satarak çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.** Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda güneş enerjili, toplum temelli mini şebekeler kırsal alanların elektrikleştirilmesinde maliyet etkin alternatif sunmaktadır. Ayrıca SDE birimleri yenilenebilir enerjinin üretilmesi ve dağıtılmasında uzun yıllardır yer almaktadır.²³⁷ Kooperatif gibi faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kuruluş Avrupa Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri Federasyonu REScoop.eu, 1,25 milyon ortaklı 1.900 enerji kooperatifini temsil etmektedir.²³⁸ SDE birimleri aracılığıyla yenilenebilir enerji kaynakları toplum tarafından daha fazla sahiplenildikçe, yaratılan yeşil işlerin aynı zamanda bu sektördeki işçiler için insana yakısr işler olmasını sağlama ihtiyacı da göz önünde bulundurulmalıdır. Brezilya'da, ülkenin ilk biyo-dizel kooperatifi COOPERBIO, biyo-kütle toplamak ve hint yağı bitkisi, jatropa, ayçiçeği ve başka bitkiler kullanılarak biyo-dizel ve etanol üretmek amacıyla küçük çiftçiler ve topraksız işçilerden oluşan 25.000 hane halkını bir araya getirmektedir. Kırsalda yaşayan aileler için iş ve gelir yaratmakta, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmekte ve aynı zamanda çevreyi ve su kaynaklarının ve biyo-çeşitliliğin korunmasını savunmaktadır.²³⁹
109. **Kayıt dışı faaliyetlerde tehlikeli çalışma ortamları, düşük pazarlık gücü ve söz hakkı ve temsil eksikliği gibi zorluklara yanıt olarak, çöp toplayıcıları özellikle Latin Amerika ve Güney Asya'da çeşitli SDE birimleri kurmuştur.**²⁴⁰ Resmi çöp toplama sistemlerinin tam olarak gelişmediği bağlamlarda, kayıt dışı çöp toplayıcıları atıkların toplanması, ayrıştırılması ve geri dönüştürülmesinde kilit rol oynamıştır. Kaynakların dolaşımını teşvik ederek ve depolama alanlarındaki atıkların miktarını azaltarak yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde kamu sağlığının korunmasına, temizliğin artırılmasına ve çevrenin korunmasına katkı sağlamaktadır. Kolombiya'da yaklaşık 1.800 çöp toplayıcısını temsil eden 17 kooperatiftan oluşan Bogota Geri Dönüştürücüler Kooperatif Derneği (Cooperative Association of Recyclers of Bogotá, ARB) adlı federasyon belediye, hükümet ve özel sektörle müzakereler gerçekleştirmektedir. Hindistan'da, çöp toplayıcı ve gezerek çöp satın alan 3.000 kadın-ortaktan oluşan işçi kooperatifi Solid Waste Collection Handling, Pune Belediyesi ile sözleşme imzalamıştır. Bu SDE birimleri çöp toplayıcılara yönelik çalışma koşullarının iyileştirilmesine yardımcı olmakla birlikte, İSG

²³⁵ Social Enterprise UK, 2021.

²³⁶ COPAC, *Transforming our world: A cooperative 2030 - Cooperative contributions to SDG 14*, 2019.

²³⁷ ILO, *Providing clean energy and energy access through cooperatives*, 2013.

²³⁸ REScoop.eu.

²³⁹ ILO, *Providing clean energy and energy access through cooperatives*, 2013.

²⁴⁰ ILO, "Waste pickers' cooperatives and social and solidarity economy organizations" (brief), 2019.

tehlikeleri de dahil olmak üzere, insana yakısr iş açısından kayda değer eksiklikler var olmaya devam etmektedir.

- 110. Son yıllarda SDE birimleri elektrikli ve elektronik atıkların (e-atıklar) yönetiminde de yer almaya başlamıştır.** 2019'da dünyada yaşayan her kişi yılda 7,3 kilogram e-atık oluşturmaktaydı; bu miktar 2010'da 5 kilogramdı.²⁴¹ E-atık değer zincirindeki aktörlerin birçoğu kayıt dışı ekonomide çalışmaktadır. Elektrikli ve Elektronik Atıkların (E-Atık) Yönetiminde İnsana Yakısr İşe İlişkin 2019 ILO Küresel Diyalog Forumu'nda fikir birliğine varılan noktalar, birçok ülkede e-atık yönetiminde kooperatiflerin ve diğer SDE birimlerinin önemli rol oynadığını tanımaktadır. Bunlar kayıt dışı işçilerin haklarını teşvik etmiş, dahil edilmelerini ve tanınmalarını savunmuş ve kayıtlı ve insana yakısr iş fırsatları yaratmıştır.²⁴² ABD'de RecycleForce, hapisten çıkmış bireylerin istihdam ve iş eğitimi yoluyla topluma dahil edilmesine ve aynı zamanda elektronik eşyaların geri dönüştürülmesiyle çevreyi iyileştirmeye kendini adanmış bir sosyal girişimdir. 2006'dan bu yana, bir yandan geri dönen binlerce vatandaşa iş eğitimi sunarken diğer yandan 65 milyon pound değerinde e-atığı güvenli biçimde geri dönüştürmüştür.²⁴³
- 111. Birçok SDE birimi adil ticaret, dayanışmalı satın alma ve toplu tedarikle ilişkili gıda ağlarına katkıda bulunmaktadır.** Gıda güvenliğini artırmakta ve tedarik zincirlerinde daha yeşil ve daha adil insana yakısr iş ve uygulamaları teşvik eden sürdürülebilir ve daha adaletli tarım-gıda sistemlerini desteklemektedir.²⁴⁴ Portekiz'de 7.500 gönüllüden oluşan Re-Food derneği, yerel topluluklarda gıda israfı ve açlığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaktadır.

²⁴¹ Ian Tiseo, *Per capita electronic waste generation worldwide from 2010 to 2019 (in kilograms per capita)*, 2021.

²⁴² ILO, *Points of consensus of the Global Dialogue Forum on Decent Work in the Management of Electrical and Electronic Waste (e-waste)*, GDFEEW/2019/7, 2019.

²⁴³ Recycle Force.

²⁴⁴ ILO, *"Cooperatives & Social Solidarity Economy - Responses to key issues in the report of the Global Commission on the Future of Work, 2019"* (brief), 2019.

Bölüm 3. ILO ortaklarıyla ilişkiler

112. Bölüm 3, ILO'nun üçlü yapı ortakları ile SDE arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İnsana yakışır iş ve sürdürülebilir kalkınmanın daha ileriye taşınması için SDE'nin teşvik edilmesi hükümetler, işverenler, işçiler ve genel olarak toplumlar arasında yeni türde işbirliklerini gerektirmektedir.

Hükümetler

113. **SDE'nin mevzuatta tanınma biçimleri ülkeler arasında farklılık göstermektedir.**²⁴⁵ Birtakım ülkelerin anayasaları SDE'yi tanımaktadır. Bunların arasında Bolivya Çokuluslu Devleti ("sosyal ve topluluk ekonomisi"nden söz eder), Ekvator ("sosyal ve dayanışma ekonomisi" ve "halk ve dayanışma ekonomisi"nden söz eder) ve Meksika ("sosyal sektör"den söz eder) yer almaktadır. Birçok ulusal anayasa SDE'nin örgütsel biçimlerine atıfta bulunmaktadır. Örneğin, kooperatiflerin rolü 60'tan fazla anayasada tanınmıştır.²⁴⁶ Federal ülkeler çeşitli düzeylerde SDE kanunları çıkarmıştır. Örneğin Meksika'da federal düzeyde SDE kanunu varken, Arjantin'deki SDE kanunları il düzeyinde çıkarılmıştır. Kabul edilen SDE mevzuatı, ayrıntı düzeyi açısından farklılık göstermektedir. Metinlerin büyük çoğunluğu çerçeve mevzuat modeline dayalıdır; genellikle yaklaşık 20 maddeden oluşmakta ve genel yükümlülükler ve ilkelere yer vermektedir. Bu durum Cabo Verde, Kamerun, Portekiz ve Uruguay gibi ülkeler için geçerlidir. Fransa (98 madde) ve Honduras (70 madde) gibi diğer ülkelerde ise daha ayrıntılı hükümler mevcuttur. SDE'nin mevzuatta verilen tanımı, değerler ve ilkelerden hukuki biçimlerin tarifi ve belirli ekonomik faaliyetlerin kısıtlanmasına kadar, esasları bakımından farklılık göstermektedir. SDE'ye ilişkin metinlerin büyük bölümü SDE ilkeleri ve örgütsel biçimlerine açıkça atıfta bulunmakta, ancak nispeten daha azı SDE'nin değerlerini tarif etmekte veya SDE'yi belirli ekonomik faaliyetlerle sınırlandırmaktadır. SDE'ye ilişkin bazı mevzuatlarda, SDE birimlerinin veya spesifik örgütsel biçimlerin tanımlanmasına yönelik mekanizmalar getirilmiştir. Genel olarak, SDE'ye ilişkin düzenleyici çerçeveler hala oldukça sınırlıdır. SDE'nin spesifik bileşenleriyle ilgili olanların da değişen gerçeklikleri yansıtacak biçimde revize edilmesi gerekebilir.
114. **SDE mevzuatının kabulünü genellikle, SDE'yi hem düzenleyen hem de destekleyen devlet kurumlarının oluşturulması veya güçlendirilmesi takip etmektedir.** Bununla birlikte, bu tür kurumların statüsü önemli ölçüde değişebilir. Bazı ülkelerde (Belçika (Flaman Bölgesi), Kamerun, Lüksemburg, Fas, Nikaragua, Senegal ve İspanya dahil) SDE bakanlıkları kurulmuştur.²⁴⁷ Başka ülkelereyse bakan yardımcılıkları (Kosta Rika), ulusal sekreterlikler (Fransa, Güney Kore), bakanlık kurumları (Meksika) veya bakanlıklar arası komisyonlar (Kolombiya) bulunmaktadır. Bakanlıkların veya daire başkanlıklarının SDE'ye yönelik farklı sorumlulukları üstlendiği veya SDE'nin spesifik örgütsel biçimlerinden sorumlu olduğu, daha parçalı kurumsal düzenlemeler de mevcuttur. Bazı ülkelerde kurumsallaşmanın istikameti, SDE'nin düzenlenmesi, koordinasyonu ve teşvikiyle ilgili çeşitli girişimleri birleştirecek bakanlıklar veya kuruluşların oluşturulmasını kapsamaktadır.²⁴⁸
115. **SDE'nin geliştirilmesine kendini adanmış hükümetler genellikle oldukça çeşitli politika alanlarında uyum ve koordinasyona yönelik mekanizmalar oluşturmaktadır.** SDE birimleri farklı sektörler ve kurumsal alt-sektörlerde faaliyet gösterdiğinden, bunları belirli bir yönetim portföyüne tahsis etmek güçtür. Tarihsel olarak, SDE'nin kapsamına giren örgüt biçimlerine ilişkin sorumluluklar genellikle farklı

²⁴⁵ Hiez.

²⁴⁶ Ifigenia Douvitsa, "National Constitutions and Cooperatives: an Overview", *International Journal of Cooperative Law* 1, No. 1 (2018): 128–147.

²⁴⁷ Çoğu durumda bu bakanlıkların görev alanı, çalışma gibi sorumlulukların yanı sıra SDE'yi de kapsamaktadır.

²⁴⁸ Utting.

teknik bakanlıklara verilmiştir. Örneğin kooperatifler, tarım ve kırsal kalkınmadan sorumlu bakanlığın gözetimine verilebilmektedir. Aslına bakıldığında, tek başına kooperatifler bile, hangi sektörde faaliyet gösterdiklerine göre, birden çok bakanlığın (örneğin, tarım, maliye, sanayi veya konut) gözetiminde yer alabilir. Mütüeller maliyeden sorumlu bakanlığın kapsamına girerken derneklerse birçok ülkede işçileri bakanlığı tarafından düzenlenmektedir. Sorumlulukların bu şekilde tahsisi, spesifik SDE bileşenlerinin gelişimi açısından değerli olabilir. Bununla birlikte, etkili koordinasyon mekanizmalarının olmaması kurumsal parçalanmayla sonuçlanarak bir bütün olarak SDE'nin teşvik edilmesine zarar verebilir.²⁴⁹ Brezilya (Brezilya Dayanışma Ekonomisi Forumu), Şili (Kamu-Özel SDE Danışma Konseyi), Cibuti (Ulusal SDE'yi Teşvik Konseyi), Fransa (Bölgesel SDE Odaları Ulusal Konseyi), Güney Kore (Kore Sosyal Girişimleri Teşvik Kurumu), Senegal (Mikrofinans ve Dayanışma Temelli Ekonomi Bakanlığı Delegeliği) ve İspanya (İspanya Sosyal Ekonomi Gözlemevi) gibi bazı ülkeler SDE'ye yönelik koordinasyon mekanizmaları geliştirmiştir.²⁵⁰ Bu kurumlardan bazıları SDE birimlerine kapasite geliştirme ve inkübasyon gibi destek hizmetleri sağlamaktadır. Aynı zamanda SDE politikaları ve müdahalelerini koordine etmekte ve hükümet ile SDE arasında aracılık etmektedir. Kanada'da (Quebec ve Montreal) ve Fransa'daki (Provence-Alpes-Côte d'Azur) ilgili bölgesel kuruluşlar örneğinde görüldüğü gibi, SDE'nin çok sektörlü yapısına göre uyarlanmış ulusal kurumsal düzenlemeler bölgesel ve yerel kuruluşlarda da yansıtılmaktadır.²⁵¹

İşçi örgütleri

116. Dünya genelinde, işçi örgütleri ve SDE birimleri ortak değerler ve ilkelere, ortak bir geçmişe ve ara sıra kesişen örgütsel yapılara sahiptir. Çok sayıda ülkede, işçi örgütleri ve kooperatif örgütlerinin kökenleri aynı toplumsal ve ekonomik çalkantılara dayanmaktadır. SDE'ye ilişkin olarak, işçi örgütlerinin öncelikleri arasında SDE işçilerinin hak ve çıkarlarının teşvik edilmesi ve savunulması yer almaktadır. Bu örgütler ayrıca ortaklarına ürün ve hizmet temin etmek ve ortakları olmayan işçiler ve üreticilere ulaşmak amacıyla SDE ile yakın ilişkiler kurmaktadır. Bazı durumlarda, sendikaların ve SDE'nin faaliyetlerini aynı çatı yapının altında birleştirmektedir. Örneğin Hindistan'da SEWA kendini işçi hareketleri, kooperatif hareketleri ve kadın hareketlerinin birleştiği noktada bulunan bir birlik olarak tanıtmaktadır.²⁵² Sendika olarak tescillenmeden önce, tekstil işçileri derneğinin kadın kollarından doğan SEWA, birlik yoluyla kırsal ve kayıt dışı ekonomideki ortaklarının haklarını daha ileriye taşımakta ve kooperatifler ve diğer kolektif sosyal girişimler aracılığıyla geçim kaynaklarını iyileştirmektedir.²⁵³ Başka örneklerde, SDE birimi olarak yola çıkan örgütlerin daha sonra tam teşekküllü sendikaya dönüştüğü de görülmektedir. Örneğin ev işçilerinin kadın işgücünün %16'sını oluşturduğu Jamaika'da, Jamaika Ev İşçileri Sendikası hane yönetimi, müzakere ve çatışmaları çözümüleme becerileri konularında üyelerini eğitmek amacıyla oluşturulmuştur. 2013'te 1.600'den fazla üyeyle sendika olarak tescillenen Sendika, Jamaika'nın Asgari Ücret Danışma Komisyonu'nda ev işçilerini temsil etmektedir.²⁵⁴

²⁴⁹ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Towards an Enabling Policy Environment*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2022.

²⁵⁰ Marguerite Mendell ve Béatrice Alain, "Enabling the Social and Solidarity Economy through the Co-Construction of Public Policy", *Social and Solidarity Economy – Beyond the Fringe* (Zed Books: London, 2015), 166–182.

²⁵¹ Mendell ve Alain.

²⁵² SEWA, "Introduction".

²⁵³ ILO, *Advancing cooperation among women workers*, 2018.

²⁵⁴ ILO, "Cooperating out of isolation: Domestic workers' cooperatives" (brief), 2014.

117. İşçi örgütleri üyelerine yarar sağlamak amacıyla perakendecilik, erişilebilir konutlar, küçük ölçekli finans, karşılıklı sigorta, eğitim ve öğretim ve istihdamın korunması gibi alanlarda SDE birimleri kurmuştur. Bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

- Brezilya’da, UNISOL Brasil ulusal bir sendikanın (Tek İşçiler Konfederasyonu (CUT)) etkin katılımıyla faaliyet gösteren dernekler, kooperatifler ve diğer SDE birimlerinden oluşan bir çatı kuruluştur. Kayıt dışı çöp toplayıcılar/geri dönüşüm işçileri ve çeşitli sektörlerde çalışan diğer işçilerden oluşan SDE birimlerini desteklemektedir. İşletmelerin işçileri tarafından devralınması ve sosyal kooperatiflerin kurulması konularında danışmanlık veren CUT, kurumsal diyaloga katkıda bulunmakta ve teknik destek sağlamaktadır.
- Kanada’nın Quebec eyaletinde kanunlar, bir işletmede çalışan işçilerin kooperatif yoluyla işletmede toplu olarak hisse edinmesine ve işletmenin yönetişimine katılmasına imkân tanımaktadır. Quebec’te, işletme sahibinin emekliye ayrılması veya işletmelerin batması gibi durumlar sonucunda oluşan bu türde 50’den fazla işçi kooperatifi mevcuttur. Bir radyo istasyonunun batmakta olduğu bir dönemde 13 işçisi, bağlı oldukları sendikanın da desteğiyle, istasyonun hisselerini peyderpey satın alarak %100 işletme sahibi konumuna gelmiş ve 2007’de işçi kooperatifi oluşturmuştur.²⁵⁵
- Kolombiya’da Ev Hizmetlileri Sendikası (UTRASD), mevcut araçlara işçi mülkiyetli alternatif olarak, temizlik ve bakım hizmetlerine yönelik bir sosyal girişim kurmuştur.²⁵⁶ 300’den fazla bakım hizmeti çalışanı ve ev işçisine eğitimler vererek mesleki becerilerini, iş hukukuna ilişkin bilgilerini ve özsayılarını geliştirmiş, ayrıca müşteri tabanı oluşturmak ve yeni müşterileri güvence altına almak için bir pazarlama kampanyası düzenlemiştir.
- Esvatini’nin (ortaklar ve tasarruf bakımından) en büyük kredi birliği, ulusal nüfuzlu öğretmenler sendikası tarafından kurulmuştur.²⁵⁷
- Hindistan’da, Nirmala Niketan, Jharkhand’ın yerli halklarından kadınlar tarafından kurulmuş ev işçileri kolektifidir. Örgütlenmemiş Sektör İşçilerine yönelik Ulusal Kampanya Komitesi ve ortakları tarafından desteklenmektedir.²⁵⁸
- İtalya’da, ülkenin konuyla ilgili kapsamlı kooperatif, iş ve çalışma mevzuatının ve yetkinleştirici ortamının kolaylaştırdığı, işçileri tarafından kurtarılmış işletmeler işçi örgütleri, Devlet ve kooperatif hareketi arasındaki işbirliğinin kolaylaştırdığı bir finansman yapısını merkeze alarak inşa edilmiştir.²⁵⁹
- Japonya’da, 1950’li yıllarda sendikalar; günümüzde varlığını sürdüren işçi odaklı tüketici kooperatifleri, iş bankaları,²⁶⁰ işçi sigorta kooperatifleri ve işçi konut dernekleri gibi çeşitli işçi refahı örgütlerini kurmuştur.²⁶¹
- Birleşik Krallık’ta bir grup sendikacı, kooperatifçi, eğitimci ve akademisyen, kendi işgücünün mülkiyeti ve kontrolünde olan ve yönetimlerinde sendikalar için resmi bir yer ayıran, “birlik kooperatifi” modelini geliştirmiştir.²⁶²

118. Kayıt dışı ekonomide işçi örgütleri ve SDE arasında kurulan ortaklıklar mikro, mezo ve makro düzeylerde yarattıkları katma değeri göstermektedir. Bu tür ortaklıklar bireysel destek ve hizmetlerin

²⁵⁵ ILO, *Job preservation through worker cooperatives: An overview of international experiences and strategies*, 2014.

²⁵⁶ ILO, *Organizing workers in the informal economy of selected African and Latin American countries: The potential of trade union, cooperative and social and solidarity economy partnerships*, Policy brief, forthcoming.

²⁵⁷ SNAT CO-OP, “*We’re SNAT Co-op: The answer to a teacher’s financial needs*”.

²⁵⁸ Nirmala Niketan.

²⁵⁹ EURICSE, *The Italian road to recuperating enterprises and the Legge Marcora framework*, 2017.

²⁶⁰ Akira Kurimoto and Takashi Koseki, *Rokin Banks - 70 years of efforts to build an inclusive society in Japan through enhancing workers’ access to finance* Social Finance Working Paper No. 76 (ILO, 2019).

²⁶¹ Akira Kurimoto, “Cooperatives and Trade Unions: From occasional partners to builders of a solidarity-based society”, in *Cooperatives and the World of Work*, ed. Roelants vd. (Routledge: London, 2019), chapter 9.

²⁶² Alex Bird vd., *A Manifesto for Decent Work* (Union Co-ops UK, 2020).

sağlanması (mikro düzeyde) ve kolektif kimliğin ve bilginin geliştirilmesi ve ortak mülkiyet ve karşılıklı desteğe yönelik taahhüdü (mezo düzeyde) içermektedir. Kökenleri çoğunlukla daha geniş haklara ve toplumsal adalet hareketlerine dayanan birçok SDE birimi, işçilerin gücünü, görünürlüğü ve nüfuzunu artırmaya yönelik stratejik koalisyonların kurulmasında başarılı olmuş ve yerel, ulusal ve küresel odaklı savunuculuk ve diyalog (makro düzey) sonucunda haklar ve korumalar daha iyileştirilmiştir. 2011’de Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu – Afrika Bölgesel Teşkilatı (ITUC-Africa), Afrika’nın daha fazla kalkınması amacıyla kayıt dışı ekonomide örgütlenmenin ve dayanışma temelli ekonominin teşvikine ilişkin, kayıt dışı ekonominin örgütlenmesinde SDE ve sendikalar arasında kurulacak işbirliğinin öneminin altını çizen kararı kabul etmiştir.²⁶³ Togo’da, Kayıt Dışı Sektör İşçilerine yönelik Karşılıklı Sosyal Koruma Programı (MUPROSI), üyelerine temel sağlık sigortası sağlayan karşılıklı bir programdır. 2005 yılında bir sendika tarafından kurulmuştur ve Togo Ağaç ve İnşaat İşçileri Federasyonu (FTBC-Togo) tarafından desteklenmektedir. %42’si kadın olan 1.231 doğrudan üye arasında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmayı temel alan sosyal, kâr amacı gütmeyen bir dernek olarak faaliyet göstermektedir. Üyelerin bakmakla yükümlü olduğu insanlar olarak 4.269 yararlanıcısı vardır.²⁶⁴

- 119. İşçi örgütleri zaman zaman ortak hedefleri gerçekleştirmek için SDE birimleriyle ittifaklar kurmaktadır.** Kanada’nın Quebec eyaletinde, sendikalar ve SDE birimleri arasındaki köklü işbirliği sonucunda her iki hareketin de ortak sayısı artmıştır.²⁶⁵ Gana’da, 2003’te yeni İş Kanunu müzakere edilirken, Gana Sendikalar Kongresi Kanunun yalnız çalışanlardan ziyade tüm işçileri kapsamı ve gündelik ve geçici işçilere yönelik koruma sağlaması gerektiğini önermiş ve bu öneri kabul edilmiştir. 2003 yılında Kongre, hem kayıtlı hem de kayıt dışı işçilere hizmet sağlayan bir sağlık sigortası sisteminin müzakeresinde başarılı olmuştur.²⁶⁶ Gana Genel Tarım İşçileri Sendikası, küçük çiftçileri örgütlemek ve bunların ulusal sosyal koruma programlarına kaydolmasını desteklemek amacıyla bir kol kurmuştur. Ulusal düzeyde, sendikalar, kayıt dışı ekonomi kuruluşları ve sivil toplum grupları zaman zaman, 189 sayılı Sözleşme ve 2019 tarihli ve 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi gibi uluslararası çalışma standartlarının onaylanması ve uygulanmasına yönelik kampanyalar da dahil olmak üzere, ortak bir gündemi merkez alan koalisyonlar kurmaktadır.

İşveren örgütleri

- 120. SDE birimleri ve dikey SDE yapıları, var olan işveren örgütlerine katılabilmektedir.** İspanya’da, Mondragon kooperatifler grubunda yer alan süpermarket perakende satıcısı Eroski, Avrupa genelinde bir işveren örgütü olan EuroCommerce’e bağlı olan Ulusal Büyük Dağıtım Şirketleri Birliği’ne (ANGED) üyedir. Benzer biçimde, Finlandiyalı perakende kooperatif federasyonu Suomen Osuuskappojen Keskuskunta ve Birleşik Krallık’taki Co-operative Group da kendi ülkelerinde bulunan, EuroCommerce’e bağlı perakende ticaret kuruluşlarına üyedir. İsviçre’de 2014’ten bu yana iki tüketici kooperatifi (Coop ve Migros), perakendecilik sektörel birliği aracılığıyla İsviçre İşverenler Konfederasyonu’na (UPS) üye olmuştur.

²⁶³ LO/FTF Council, *Paving the way for formalisation of the informal economy: Experiences and Perspectives from ITUC-Africa and Trade Unions across Africa*, 2015.

²⁶⁴ WIEGO, *Enabling social protection within the informal economy: Lessons from worker-led schemes in Nigeria, Uganda and Togo*, Synthesis report for the research project “New Forms of Social Insurance for the Economic Inclusion of Women & Young Informal Workers”, 2021.

²⁶⁵ Yvon Poirier, “Labour unions and the Solidarity Economy: The Quebec Experience”, in *Solidarity Economy I: Building Alternatives for the People and the Planet*, eds. Emily Kawano et al, (Center for Popular Economics: Amherst MA, USA, 2010).

²⁶⁶ Christine Bonner and Dave Spooner, “Organizing in the Informal Economy: A Challenge for Trade Unions”, *International Politics and Society* IPG 2/2011 (2011): 87–105.

- 121. İşveren örgütleri çeşitli yapılar geliştirerek SDE birimlerine ve bunun dikey ve yatay yapılarına hizmetler sunmaktadır.** Örneğin Senegal’de, Ulusal İşverenler Konseyi (CNP) değer önerisini, pazarlık gücünü ve üyelerinin çıkarlarını savunma yeteneğini artırmak amacıyla, diğer komitelerin yanı sıra, toplumsal cinsiyet, mesleki çeşitlilik ve SDE’ye ilişkin komite oluşturmuştur. 2019’da Senegal ve Fas’ta işveren örgütleri, hükümetlerarası bir girişim aracılığıyla düzenlenen, bir alternatif ve kapsayıcı bir girişimcilik modeli olarak SDE konulu toplantıda bir araya gelmiştir. Toplantı, sinerjik faaliyetlerle SDE’yi teşvik etmeyi ve tedarik zincirlerinde SDE’den türetilen ürün ve hizmetlerin görünürlüğünü artırmayı amaçlamıştır.
- 122. SDE birimleri kendi işveren örgütlerini de kurmaktadır.** Aynı zamanda işveren örgütü olan dikey SDE yapılarına yönelik örnekler mevcuttur. Örneğin Avustralya’da, 2012’de kurulan Kooperatifler ve Mütüeller İş Konseyi yeniliği ve daha kapsayıcı, refah ve sürdürülebilir bir ekonomi için iş ilişkilerinin kurulmasını desteklemek amacıyla kooperatifleri, mütüelleri ve kredi birliklerini bir araya getirmektedir. Benzer biçimde, Kanada Kooperatifler ve Mütüeller, Kanadalı 7.000 küçük, orta ve büyük ölçekli kooperatifi ve mütüelleri geliştirmeye ve desteklemeye katkı sağlayan, üye eksenli bir dernektir. İşveren örgütlerinin aynı zamanda SDE ile bazı değerler ve ilkeleri paylaştığını da belirtmek gerekir. Örneğin, giderek artan sayıda işveren örgütü gündemlerine, başka konuların yanı sıra, iş yapma ve insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularını dahil etmektedir. Bu örgütlerden bazıları şunlardır: Almanya Ticari Kooperatif Grupları İşverenleri Sendikası (ZGV); İspanya Sosyal Ekonomi İşverenleri Konfederasyonu (CEPES); İsveç İşveren Sendikaları Kooperatifi (Fremia) ve ülkenin, Vietnam Ticaret ve Sanayi Odası’ndan sonra ikinci en büyük işveren örgütü, Vietnam Kooperatif İttifakı.
- 123. SDE’nin dikey ve yatay yapıları, diğer işveren örgütleriyle birlikte uluslararası platformlarda temsil edilmektedir.** Örneğin son yıllarda, çatı ulusal kooperatif kuruluşlarının temsilcileri, güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyümenin yönlendiricisi olarak özel sektörün kilit rolünü savunmak amacıyla G20’ye üye ülkelerin liderlerini bir araya getiren Business 20 (B20) diyalog forumu bünyesindeki farklı çalışma gruplarına katılmıştır.

Bölüm 4. Ofis'in SDE'ye ilişkin eylemleri

124. Bu bölümde Ofis'in SDE'ye ilişkin eylemleri sunulmuştur. Tarihi geçmişinin yanı sıra SDE'ye ilişkin mevcut programları, kalkınma işbirliği politika ve ortaklıkları ve kapasite geliştirme faaliyetlerini açıklamaktadır.

Tarihsel arka plan

125. ILO'nun SDE'ye ilişkin faaliyetlerinden sorumlu olan ILO Kooperatifler Birimi, 1920'de Yönetim Kurulu tarafından üçüncü oturumunda oybirliği ile alınan kararla kurulmuştur. O zamandan bu yana, değişen gerçeklikler ve yaklaşımlara karşılık olarak Birim'in kapsamı, büyüklüğü, adı ve örgütsel konumu da gelişmiştir. 2016'da daimî bütçe pozisyonlarından birinin başka birime atanmasından sonra, Birim bünyesinde şu anda üç profesyonel daimi bütçe personeli pozisyonu (biri P5, ikisi P4 düzeyinde) mevcuttur. Ancak değişmeyen tek unsur, zaman içinde kendi adında kooperatiflere ve işbirliğine yapılan atıftır.²⁶⁷ Birim başlangıçta kooperatiflerle ilgili araştırma yapmanın yanı sıra bilgilendirme ve hukuki danışmanlık hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuştur. Gelişmekte olan birçok ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1960'lı yıllarda, iddialı bir kalkınma işbirliği programına başlamıştır. BM Kalkınma Programı (UNDP) ve ikili donörler tarafından desteklenen bu program, 1960'ların sonunda Ofis'in üçüncü en büyük bütçe dışı portföyü haline gelmiş ve 1980'lere kadar öyle kalmıştır.²⁶⁸ 1990'larda, Devletin sosyo-ekonomik kalkınmada oynadığı rolün kâr amaçlı özel işletmelerin lehine değişmesiyle birlikte, işbirlikçi kalkınma için tahsis edilen kaynaklarda keskin düşüş gerçekleşmiştir. 193 sayılı Tavsiye Kararı, yoksulluğun azaltılması ve kalkınma aktörü olarak kooperatiflere yeniden ilgi duyulmasını sağlamıştır. ILO belgelerinde 1922'den bu yana "sosyal ekonomi" terimine zaman zaman yer verilmiştir.²⁶⁹ 2008'de ILO Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Bildirgesi'nin kabul edilmesinden bu yana, ILO ortakları SDE'ye ilişkin destek ve tavsiye almak için Ofis'ten giderek daha fazla yardım istemiştir. O zamandan önceyse ILO, her ne kadar bunları her zaman bu şekilde etiketlemese de çok çeşitli SDE birimlerini teşvik etmiştir.

126. ILO, yıllar boyunca SDE birimleriyle birlikte veya SDE birimleri aracılığıyla çok sayıda girişimi tasarlamış ve uygulamıştır. Bunlara aşağıdakiler dahildir:

- Sahel bölgesindeki çiftçilerin öz yeterliliğini ve tahıl bankaları, küçük ölçekli sulama, toplumsal cinsiyet ve mikro finans, arazi yönetimi ve pamuk pazarlama aracılığıyla yerel topluluk örgütlerinin kapasitesini geliştirerek gıda güvenliğini artırmak için çalışan ILO'nun Kooperatif ve Taban Hareketlerinin Desteklenmesi (ACOPAM) programı (1978–99).
- 12 Asya ülkesinde, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatifler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ulusal kooperatif örgütlerine destek olmak amacıyla tasarlanmış alt-bölgesel COOPTRADE projesi (1982–84).
- Kooperatifler ve diğer öz yardım örgütleri aracılığıyla yerli ve kabile halklarının kültürel mirasının korunması, gelir yaratma kapasitelerinin güçlendirilmesi ve doğal kaynaklarının korunmasına katkıda bulunan Kooperatifler ve Diğer Öz Yardım Örgütleri (INDISCO) aracılığıyla; Yerli ve Kabile Topluluklarının Öz Yeterliliğini Desteklemeye Yönelik Bölgelerarası Program (1993–2007).

²⁶⁷ ILO, "What is in a name? Changes to the Designation of COOP Unit at the ILO across the century."

²⁶⁸ 1969 yılında ILO 50 yaşındayken, Kooperatif Programı'nda 120'yi aşkın uluslararası uzman yaklaşık 70 ülkede çalışıyordu.

²⁶⁹ ILO, *Minutes of the 11th Session of the Governing Body of the International Labour Office*, 1922.

- Mütüel kuruluşlar ve toplum temelli sağlık sigortası programlarıyla, kayıt dışı ekonomide çalışanlar başta olmak üzere, korunmasız nüfus gruplarını sağlık sigortası kapsamına alan Sosyal Dışlanma ve Yoksulluğa Karşı Stratejiler ve Araçlar (STEP) programı (1998–2013).
- Afrika’da kayıt dışı işçilerden oluşan SDE birimlerini desteklemek için kooperatif ve sendika hareketleri arasında sinerji geliştirmeyi hedefleyen Sendika-Kooperatif Ortak Eylemleri Aracılığıyla Korunmasız Kayıt Dışı İşçilerde Yoksulluğun Azaltılması (SYNDICOOP) girişimi (2002–06).
- Yönetişimleri, etkinlikleri ve performanslarını iyileştirmek amacıyla kooperatiflere destek olmak için Doğu ve Güney Afrika’da dokuz ülkede faaliyet gösteren Afrika için İşbirliği Aracı (2007–11).

127. Son 50 yılda, ILO’nun kooperatiflerin desteklenmesine yönelik yaklaşımı ortakların değişen öncelikleriyle birlikte evrilmiştir. 1980’lerin sonuna kadar kooperatifler kalkınmanın kilit aktörleri olarak görülmekteydi, dolayısıyla birçok ILO girişimi doğrudan gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin kurulmasını hedeflemekteydi. Bunu, Ofis’in daha büyük, bölgelerarası programlar aracılığıyla çoğunlukla makro ve mezo düzeylerde çalışarak, kooperatiflerin geliştirilmesi için elverişli bir ortam oluşturmaya odaklandığı yaklaşık 15 yıllık dönem takip etti. 193 sayılı Tavsiye Kararı’nın kabul edildiği tarihten bu yana geçen 20 yılda, daha geniş kapsamdaki SDE’lerde yer alan kooperatifler ve birimler yalnız uygulama ortakları değil, aynı zamanda insana yakışır iş ve sürdürülebilir kalkınmayı daha ileriye taşımaya yardımcı olabilecek kurumsal yapılar olarak tanınmaktadır.

128. Son on yılda Ofis, ortaklarının SDE’ye ilişkin taleplerine aşağıda belirtilen çok sayıda kalkınma işbirliği projesi ile cevap vermiştir.

- ILO, Cezayir’de SDE birimlerinin teknik kapasitelerini güçlendirerek ve onlara teknik ve mali yardımlar sağlayarak SDE aracılığıyla gençlerin istihdam edilebilirliğini ve mesleki entegrasyonunu geliştirmek için çalıştı (2016–18).
- ILO’nun İtalya’da gerçekleştirdiği Dignità in Campo projesinin temel hedefi, iki bölgede gerçekleştirilecek pilot eylemlerle tarım sektöründe emek sömürsünün yeni türlerini engellemek ve sosyal ekonomide yeni uygulamaları teşvik etmektir (2018–20).
- ILO, kooperatiflere ve bunların toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesinin teşvik edilmesinde oynadığı role ilişkin yasal çerçeve geliştirilmesine odaklanarak, İşgal Altındaki Filistin Toprakları’nda SDE’nin geliştirilmesine yönelik projeye katkı sağladı (2019–20).
- Ofis aynı zamanda SDE politikasının geliştirilmesinde Güney Afrika’daki ILO ortaklarına destek verdi.²⁷⁰
- Tunus’ta, ILO’nun ortaklarına verdiği destek SDE’nin geliştirilmesi için elverişli ortamın teşvik edilmesine katkıda bulunmayı içermiştir. Tunus’ta SDE’ye ilişkin ilk ILO projesi 2016 yılında başlatıldı ve SDE’ye ilişkin bir çerçeve politikasının oluşturulmasını destekledi.²⁷¹ Tunus’ta sonraki SDE projeleriyle SDE yoluyla genç istihdamı ve kırsal kadınlarda girişimciliğe odaklandı.

²⁷⁰ “Development of a Social Economy Policy in South Africa project” (2017–21) Flandre Hükümeti ve Güney Afrika Ulusal Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından finanse edilmiştir.

²⁷¹ Promotion of Organizations and Mechanisms of Social and Solidarity Economy (‘PROMESS’) project in Tunisia was Hollanda Hükümeti tarafından finanse edilen kalkınma işbirliği projesidir (2016–20).

Mevcut programlar

- 129. Ofis, yasal ve politika danıŖmanlıđından, araŖtırma ve istatistiğe, eğitim ve kapasite geliŖtirmeye kadar, SDE'yle ilgili çeŖitli alanlarda ILO ortaklarını desteklemektedir.** Son yıllarda Ofis, iŖbirlikçi ve daha geniŖ kapsamlı SDE politika ve stratejilerinin tasarlanmasında Ürdün, Güney Afrika, Sri Lanka, Tanzanya BirleŖik Cumhuriyeti, Tunus ve İŖgal Altındaki Filistin Toprakları'ndaki ortaklarıyla birlikte çalıŖmıŖtır. Ofis aynı zamanda Bulgaristan, Gana, Yunanistan, Sırbistan, Tanzanya BirleŖik Cumhuriyeti ve Trinidad ve Tobago'da, kooperatifler ve sosyal giriŖimler de dahil olmak üzere, SDE veya bunun bileŖenleriyle ilgili politikalara girdi sađlamıŖtır. Ofis, SDE'ye iliŖkin çalıŖmalarında Ŗunları içeren üç kollu bir yaklaŖım kullanmaktadır: çalıŖma yaŖamının geleceğinin insan odaklı olması için ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda sorumlu ve uygulanabilir seçenekler olarak SDE birimlerini ileriye taŖımak; insana yakıŖır iŖ önceliklerinin dikey SDE yapılarına ve destekleyici kurumlarına entegre edilmesini teŖvik etmek ve SDE'nin spesifik geliŖme potansiyelinin geliŖen sürdürülebilir kalkınma ve insana yakıŖır iŖe yönelik analiz, politika ve eylemlerde tanınmasını sağlamak.
- 130. Ofis'in SDE'ye iliŖkin çalıŖmalarının kapsamı hedef gruplar, uygulama biçimleri, coğrafi kapsama, süre ve büyüklük açısından her ne kadar farklı olsa da bunların büyük bölümü çok düzeyli yaklaŖımlar gerektirmektedir.** Ofis SDE'ye iliŖkin çalıŖmalarında ortaklarıyla yakından iŖtiŖare ve iŖbirliđi sağlamaktadır. Ofis'in makro düzeyde hedefi, SDE'nin geliŖebilmesi için politika, mevzuat ve kurumsal açılardan elveriŖli bir ortam oluŖturmaktır. Mezo düzeyde, Ofis, kapasitelerin güçlendirilmesi ve finansman ve piyasalara eriŖimin desteklenmesi gibi yollarla SDE'yi destekleyici kuruluşlar ve mekanizmalar oluŖturmayı ve bunları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Mikro düzeydeyse Ofis'in amacı, çoğunlukla ötekileŖtirilmiŖ ve dıŖlanmış nüfus gruplarının yararına olacak Ŗekilde, taban düzeyde SDE birimlerini beslemek ve güçlendirmektir.
- 131. Ofis, programlarına SDE birimlerini dahil ederken "Tek ILO" yaklaŖımını kullanmaktadır. Bu yaklaŖımın önemli noktaları Ŗunları kapsamaktadır:**
- Ofis mevcut durumda Afrika, Arap Devletleri ve Asya ve Pasifik bölgelerinde Belçika (Flaman Bölgesi), Kanada, Fransa, İtalya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda ve Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen, SDE'ye iliŖkin kalkınma iŖbirliđi projelerini uygulamaktadır.²⁷²
 - ILO'nun birtakım proje ve programları SDE birimleriyle birlikte çalıŖmaktadır. Bunların arasında Ŗu amaçlar için, kooperatifler ve üretici örgütleriyle birlikte çalıŖılan projeler yer almaktadır: yerel ekonomik kalkınmayı desteklemek (Sri Lanka); tarım iŖletmelerinde insana yakıŖır iŖi teŖvik etmek (Etiyopya ve Fas); genç istihdamını ileriye taŖımak (Kamboçya ve Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti) ve kayıtlı ekonomiye geiŖi kolaylaŖtırmak (Senegal). Kayıtlı ekonomiye geiŖi destekleyen ILO projeleri, SDE birimlerinin oluŖturulması ve desteklenmesini içermektedir.²⁷³
 - Çok sayıda araŖtırma giriŖimi, ortakların SDE hakkındaki bilgi tabanını güçlendirmiŖtir. Ofis tarafından hazırlanan raporlar ve bilgi notları serisi kırsal, kayıt dıŖı, bakım ve platform ekonomilerinde insana yakıŖır iŖin geliŖtirilmesi; kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi; çalıŖma yaŖamının geleceği; krize müdahale; ticaret ve tedarik zincirleri; yeŖil gündem; kooperatif istatistikleri ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında SDE birimlerinin rolünü irdelemektedir.²⁷⁴
 - Ofis ayrıca bazıları SDE birimleri olan mikro sigortacılar dahil olmak üzere, sosyal finans kuruluşlarına destek sađlamıŖtır. Yakın zamandaysa, SDE'nin ilerletilmesinde sosyal finansın rolünü irdeleyen bir araŖtırma gerekleŖirmiŖtir.

²⁷² ILO, "Projects on cooperatives and social and solidarity economy".

²⁷³ ILO, "Projects on informal economy".

²⁷⁴ ILO, "Publications and tools on cooperatives".

132. Ofis tarafından hayata geçirilen iki güncel program, SDE birimlerinin, ILO’nun insana yakıŖır iŖ zorunluluğunu ileriye taŖımak amacıyla Ofis’in kalkınma iŖbirliėi portföyüne nasıl entegre edildiğini göstermektedir. Bunlar aŖaėıda tanımlanmıŖtır:

- BirleŖmiŖ Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), BirleŖmiŖ Milletler ocuklara Yardım Fonu, Uluslararası Finans Kurumu ve Dünya Bankası ortaklığında uygulanan PROSPECTS²⁷⁵ programı, Hollanda Hkmeti tarafından finanse edilmektedir. Kooperatiflere yönelik alıŖmalar, Afrika lkelerinde (Etiyopya, Sudan ve Uganda) ve Arap Devletlerinde (Irak, Ürdün ve Lübnan) mülteciler ve ev sahibi topluluklara yönelik geçim kaynaklarının iyileŖtirilmesi aracılığıyla mültecilerin iŖgc piyasasına entegrasyonunu kolaylaŖtırmaktadır.
- Hollanda Hkmeti tarafından finanse edilen, ILO’nun Afrika tedarik zincirlerinde ocuk iŖiliėinin ortadan kaldırılmasına yönelik Hızlandırıcı Eylem (ACCEL Africa) projesinin²⁷⁶ temel hedefi, Burkina Faso; FildiŖi Sahilleri; Mısır; Malavi; Nijerya; Tanzanya BirleŖik Cumhuriyeti ve Uganda’da kakao, kahve, pamuk, çay ve altın tedarik zincirlerinde ocuk iŖiliėini ortadan kaldırmaktır. Kooperatifler ve diğer üretici örgütlerini güçlendirmeyi ve bunların ocuk iŖiliėinin ortadan kaldırılmasındaki rolüne iliŖkin farkındalığı artırmayı amaçlayan proje, sosyo-ekonomik kırılganlıkları en aza indirmek için, tedarik zincirinin alt kademesinde bulunanlar baŖta olmak üzere, kooperatifler ve üretici örgütlerinin ynetiŖim mekanizmalarını geliŖtirmeye ve bunları güçlendirmeye odaklanmaktadır.

133. Ofis alıŖmalarını, COVID-19 küresel salgınına göz önüne alarak, ortaklarının SDE çevrelerinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde uyarlamıŖtır. ILO, ortaklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve bunlara cevap verebilmek için araŖtırmaları ve ihtiyaç analizlerinde COVID-19’un etkilerine de yer vermiŖtir. Devam eden ILO programları aracılığıyla, krizden etkilenen SDE birimlerine doğrudan mali ve teknik destek sağlanmaktadır. AraŖtırma yöntemleri, eğitim materyalleri ve sunum mekanizmaları; telefon üzerinden grŖmeler, sanal çalıŖma ziyaretleri; evrimii öğrenim ve multimedya malzemeleri de dahil olmak üzere, COVID-19 küresel salgını sırasında bunların sunumuna iliŖkin deėiŖen koŖullara cevap verecek biçimde uyarlanmıŖtır. Küresel düzeyde, Ofis, ortakları tarafından alınacak müdahale ve toparlanma önlemlerinin geliŖtirilmesine bilgi sağlamak amacıyla krize müdahale eden SDE birimlerinin iyi uygulamalarını belgelemiŖtir. Ofis ayrıca SDE ve COVID-19 konularında çeŖitli evrimii seminerler ve kapasite geliŖtirme faaliyetleri dzenlemiŖ ve bunlara katılmıŖtır.

Kalkınma iŖbirliėi politikası ve ortaklıklar

134. Çok sayıda ILO kalkınma ortağı, SDE’yi kalkınma politikasının uygulanması için bir araç olarak tanımakta ve kalkınma iŖbirliėinde SDE birimlerini desteklemektedir. Kanada’da Hükümet, dünya genelinde kredi birliklerinin geliŖimini desteklemiŖtir. Avrupa Komisyonu, Sosyal Ekonomi için Eylem Planı’nda, 2021-30 için temel odak alanlarına devlet desteğini ve fonlama ve finansmana eriŖimi dahil etmiŖtir.²⁷⁷ Almanya Hkmeti, eŖitli Latin Amerika ve Afrika lkelerinde tarım ve finans kooperatiflerine yardım saėlamıŖtır. SDE birimleri, Japonya Uluslararası İŖbirliėi Ajansı tarafından uygulanan kalkınma projelerinde önemli rol oynamaktadır. 2001’den bu yana, Amerika BirleŖik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı 35 ülkede faaliyet gösteren küresel bir iŖbirliki kalkınma programına yaklaŖık 150 milyon ABD doları tahsis etmiŖtir.²⁷⁸ BirleŖik Krallık’ta DıŖiŖleri, Milletler Topluluğu ve Kalkınma Bakanlığı ise birçok ülkede sosyal giriŖimleri teŖvik etmiŖtir.

²⁷⁵ ILO, “Partnership for improving Prospects for host communities and forcibly displaced persons”, 2019–23.

²⁷⁶ ILO, “Accelerating action for the elimination of child labour in supply chains in Africa (ACCEL Africa)”.

²⁷⁷ European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, 2021.

²⁷⁸ USAID, “Cooperative Development Program”.

- 135. ILO, BM sisteminde kooperatiflerin ve daha geniş SDE'nin desteklenmesinde ön safhalarda yer almıştır.** ILO, SDE üzerinde çalışan özel bir organizasyonel birime (Kooperatifler Birimi) sahip tek BM kuruluşudur. Bu portföye ilişkin olarak başka hiçbir BM kuruluşu böyle bir birim kurmamakla birlikte, SDE genellikle Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO); Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu; UNDP; Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO); UNHCR; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ve Dünya Gıda Programı gibi ülke düzeyinde faaliyet gösterenler başta olmak üzere; BM kuruluşları tarafından uygulanan projelerde kilit rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar arasında BM ülke ekibi düzeyinde kurulacak işbirlikleri, her birinin farklı bilgi alanlarının tamamlayıcı niteliğinden yararlanabilir ve SDE'nin ileriye taşınmasını hızlandırmaya katkı sağlayabilir. Tarihsel olarak, ILO, FAO, UNDP, UNIDO ve Dünya Gıda Programı tarafından bu tür ortaklıklar etkili biçimde kullanılmıştır. Küresel düzeyde, BM Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı kooperatiflerin kalkınma politikasında oynadığı rolü ele almakta, konu hakkında uzman grup toplantıları düzenlemekte ve bu konudaki BM kararı ile uyumlu olarak kooperatiflerin sosyal ve ekonomik kalkınma alanında oynadığı rolüne ilişkin iki yıllık Genel Sekreterlik raporunu hazırlamaktadır.²⁷⁹ Birleşmiş Milletler Sosyal Gelişim Araştırma Enstitüsü (UNRISD), SDE ve SDE'nin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik katkılarına ilişkin disiplinlerarası araştırmalar ve politika analizleri gerçekleştirmektedir.²⁸⁰ ILO tarafından 2013'te kurulan Birleşmiş Milletler Sosyal Dayanışma Ekonomisi Kurumlar Arası Görev Gücü (UNTFSE), kurulduğu tarihten bu yana yaklaşık 40 kez bir araya gelmiştir. 2017'den bu yana ILO tarafından yönetilen görev gücü, BM sistemi ile uluslararası ve bölgesel SDE çatı kuruluşları ve araştırma merkezleri arasındaki etkileşimleri kolaylaştırmıştır.
- 136. Ofis, SDE'nin çeşitli uluslararası dikey yapılarıyla ikili ortaklıklar kurmuş ve mutabakat belgesi imzalamıştır.** Bu yapıların arasında ICA ve Uluslararası Kamu Sosyal ve Kooperatif Ekonomisi Araştırma ve Bilgilendirme Merkezi (CIRIEC) yer almaktadır. Ofis ayrıca Dünya Sosyal Ekonomi Forumu; Kıtalararası Sosyal Dayanışma Ekonomisini Geliştirme Ağı (RIPESS); Sosyal Ekonomi ve Sosyal Girişimcilik Uzman Grubu (GECES); Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler ve Kayıt Dışı İstihdamda Kadınlar: Küreselleştirme ve Örgütlenme (WIEGO) ile ortaklıklarını sürdürmektedir. ILO, bu ortaklıklar aracılığıyla dünyanın dört bir yanındaki ulusal ve sektörel işbirlikçi kurumlar, ortaklık esaslı kuruluşlar ve SDE'nin çatı kuruluşlarıyla operasyonel temaslarda bulunmaktadır.
- 137. Ofis; platform kooperatifleri, sosyal yenilik ve işçi mülkiyetli işletmeler gibi alanlarda bilgilerini artırmak için SDE araştırma kuruluşlarıyla ortaklık kurmaktadır.** Bu kurumlarda kaynak görevi gören kişiler, Ofis'in araştırma ve öğrenme faaliyetlerine katkı sağlamaktadır. Kooperatifler, sosyal girişimler ve SDE hakkında araştırma yapmak için ILO'nun ortaklık kurduğu araştırma merkezlerinin arasında EURICSE, Leuven Üniversitesi Çalışma ve Toplum Araştırma Enstitüsü (HIVA) ve EMES Uluslararası Araştırma Ağı yer almaktadır. Ofis'in aynı zamanda kooperatif yüksek okullar (Uganda ve Birleşik Krallık) ve üniversitelerle (Kenya ve Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti) araştırma ve eğitim alanlarında uzun süreli ortaklıkları mevcuttur.
- 138. Ofis; araştırma, çevrimiçi platformlar, çalıştaylar ve çalışma ziyaretleri yoluyla SDE'ye ilişkin bölgeler arası öğrenmeyi desteklemektedir.** 2011'den bu yana, ILO ve Japonya Tüketici Kooperatifleri Birliği, Afrikalı kooperatif liderlerinin Japonya'yı ziyaret etmeleri için on çalışma ziyareti düzenlemiştir. Bunlar, sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinin yanı sıra SDE birimlerinin oluşmakta olduğu yenilenebilir enerji başta olmak üzere, çeşitli sektörlerde görünürlük sağlamaktadır.²⁸¹ Tarım turizmi, bakım hizmetleri ve göçmen ve mültecilerin entegrasyonu başta olmak üzere, çeşitli sektörlerde SDE uygulamalarının görünürlüğünü artırmak amacıyla İtalya'da, ILO Uluslararası Eğitim Merkezi'ne (Torino Merkezi) bağlı farklı akademiler bağlamında da benzer çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca SDE, SDE ve ilgili

²⁷⁹ UN General Assembly, resolution 56/114, *Cooperatives in social development*, A/RES/56/114 (2002).

²⁸⁰ UNRISD, "Alternative Economies for Transformation".

²⁸¹ ILO and Japanese Consumers' Co-operative Union, *Cooperation among Cooperatives in Action between Japan and Africa: 10 Years of ILO/JCCU African Cooperative Leaders' Study Tour*, 2021.

işbirliği arasındaki ilişkilerin irdelendiği araştırmalar aracılığıyla, Ofis'in Güney-Güney ve üçgen işbirliğine ilişkin çalışmalarında da ele alınmıştır.

Kapasite geliştirme

139. Ofis yıllar boyunca, kapasite geliştirmeye yönelik birçok dilde araç, materyal ve program geliştirmiş ve bunları farklı bağlamlara uyarlamıştır.²⁸² Bu araçlar yalnız ulusal bağlamlara değil, spesifik sektörler (madencilik ve balıkçılık gibi) ve hedef gruplara (dezavantajlı gençler, kırsal kadınlar, yerli halklar ve mülteciler gibi) göre de uyarlanmıştır ve aşağıdakileri içerir:

- Kooperatif yöneticilerinin kapasitelerini geliştirmek amacıyla Ofis tarafından oluşturulan (1978-89) ilk eğitim paketi, Kooperatif Yönetici Eğitimi Materyalleri ve Teknikleri;
- 2011'den bu yana Torino Merkezi ve seçili araştırma kuruluşları işbirliğinde, SDE'ye ilişkin ILO Akademileri için geliştirilen, SDE konulu altı okuma kitabı;
- 2012'de Torino Merkezi, FAO, Agriterro ve diğer işbirlikçi eğitim kuruluşları ortaklığında başlatılan, tarım kooperatiflerinin yönetiminin iyileştirilmesine yönelik eğitim paketi My.COOP. Torino Merkezi, her yıl internet üzerinden ve birçok dilde My.COOP eğitim kursu düzenlemektedir. 2019'da eğitim materyallerini akıllı telefonlarla uyumlu bir kendi kendine öğrenme eğitim paketine (My.COOP Smart) dönüştürmüştür;
- FAO ile ILO ve ILO'nun Torino Merkezi arasındaki ortaklık ile geliştirilen ve mali kooperatiflerin çatı örgütlerini, görevlerini maliyet etkin ve ortaklarını memnun edecek biçimde yerine getirebilmeleri için etkili stratejik planların geliştirilmesi ve uygulanmasında desteklemek amacıyla başlatılan ApexFinCoop eğitim programı;²⁸³
- 2017'de kurgulanan ve 2021'de kendi kendine öğrenme paketi olarak dijitale dönüştürülen, Sosyal Girişimler için İşletme Kurma ve İyileştirme aracı;
- Kooperatif modeli hakkında farkındalığı artırmak ve akranlar arası ve faaliyet temelli öğrenme metodolojisi kullanılarak kooperatif kurma sürecine rehberlik etmek amacıyla Ofis tarafından 2018'de uygulamaya başlanan Koop.Düşün (Think.Coop) ve Koop.Kur (Start.Coop) araçları;
- 2021'de uygulamaya başlanan, Fransızca ve İspanyolca dillerine çevrilmiş ve Afrika ve Amerika kıtalarında kullanılan, kooperatifler için çocuk işçiliğin ortadan kaldırılmasına ilişkin farkındalık artırma aracı;²⁸⁴ ve
- Tarım kooperatifleri için uygulamalı İSG aracı ve mevcut kooperatiflerin yönetiminin iyileştirilmesini amaçlayan, Ofis tarafından 2022'nin ilk yarısında başlatılan eğitim paketi Koop.Yönet (Manage.Coop).

²⁸² Ofis'in "kapasite geliştirme" araçları, ILO'nun üç resmi dilinde mevcuttur ve ILO ortaklarının talebi üzerine diğer dillerde hazırlanmaktadır "capacity development tools".

²⁸³ FAO, ILO and Turin Centre, "ApexFinCoop" (brief).

²⁸⁴ ILO, *The role of cooperatives in eliminating child labour: A facilitator guide to train field trainers*, 2021, and *The role of cooperatives in eliminating child labour: A facilitator guide to train management, staff and members of agricultural cooperatives* 2021.

- 140. Johannesburg’da 2009’da düzenlenen SDE hakkında ILO Bölgesel Konferansı’nda kabul edilen Afrika’da sosyal ekonomi girişimleri ve örgütlerinin desteklenmesine ilişkin eylem planı, Ofis’e SDE’nin teşvik edilmesi için ILO ortaklarının ve diğer kilit paydaşların kapasitelerini artırma çağrısında bulunmuştur.**²⁸⁵ O günden bu yana, SDE konulu ILO Akademisi Torino Merkezi tarafından 12 kez (dönem) düzenlenmiştir.²⁸⁶ İlk 11 dönemde toplam 517 kadın ve 569 erkek yer almıştır; bunların arasında 65 işçi ve 28 işveren örgütü temsilcisi ve çalışma bakanlıklarından 67 görevli bulunmaktadır. Kasım 2021’de internet üzerinden gerçekleştirilen 12nci dönem, 83 ülkeden 141 kadın ve 166 erkeği bir araya getirmiştir.²⁸⁷
- 141. Bu portföy için tahsis edilen insan ve mali kaynakların sınırlılığı zorluk yaratmıştır.** 2014-19 için sürdürülebilir işletmelerin teşvik edilmesine ilişkin ILO strateji ve eylemi üzerinde gerçekleştirilen üst düzey bağımsız değerlendirme, Ofis’in kooperatiflerin ve SDE’nin desteklenmesine yönelik çalışmalarının “uluslararası anlamda giderek daha fazla ilgi çeken bir alan olmasına karşın, hak ettiğinden daha az destek ve kaynak aldığını” vurgulamıştır. Ayrıca “çalışmalarının büyük bölümünün, kaynaklara ilişkin kararlar alınırken değerlendirilmesi gereken başka [program ve bütçeyle ilgili] sonuçlarla bağlantılı olduğunun” altını çizmiştir.²⁸⁸ ILO ortaklarının, Ofis’in SDE birimlerine ilişkin çalışmalarına daha aşına olmasına yardımcı olmak amacıyla, Torino Merkezi ortaklığında, kooperatiflere özel olarak odaklanan çevrimiçi bir kendi kendine öğrenme aracı geliştirilmiştir.

²⁸⁵ ILO, *Plan of action for the promotion of Social Economy Enterprises and Organizations in Africa*, ILO Regional Conference “The Social Economy – Africa’s Response to the Global Crisis”, 2009.

²⁸⁶ Bu Akademiler (eğitim dönemleri) şu ülkelerde düzenlenmiştir: Torino, İtalya (2010), Montreal, Kanada (2011), Agadir, Fas (2013), Campinas, Brezilya (2014), Johannesburg, Güney Afrika (2015), Puebla, Meksika (2015), San Jose, Kosta Rika (2016), Seul, Güney Kore (2017), Lüksemburg (2017), Torino, İtalya (2019), Madrid, İspanya (2019), ve Lizbon, Portekiz (sanal) (2021).

²⁸⁷ 12nci dönem, insan odaklı kalkınma ve gezegene duyarlı toparlanmada SDE’nin rolüne odaklanmıştır.

²⁸⁸ ILO, *High-level evaluation of ILO’s strategy and action for promoting sustainable enterprises 2014–19*, 2020.

Bölüm 5. İnsana yakışır iş ve SDE: Zorluklar, fırsatlar ve gelecekteki yönelimler

- 142. SDE, dengeli bir toplumun ve çalışma yaşamının insan odaklı geleceğinin ana direğidir.** SDE değerleri ve ilkelerine saygı göstermek için işçilerin hak ve ihtiyaçları ve tüm insanların hedefleri ve hakları politikaların ve işletme düzeyindeki uygulamaların merkezine koyulmalıdır. SDE'nin bu koşullarda desteklenmesi, sosyal adalet zorunluluğu ve ILO'nun çalışma yaşamının geleceğine yönelik insan odaklı yaklaşımının daha da geliştirilmesini gerektiren, 2019 tarihli Çalışma Yaşamının Geleceğine ilişkin ILO Yüzüncü Yıl Bildirgesi ile uyumludur. SDE'nin değerleri, ilkeleri ve uygulamaları bu tür bir yaklaşımın geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu bölüm, sunulan zorluklar ve fırsatları ve herkes için saygınlık, kendini gerçekleştirme ve yararların adil paylaşımını sağlayacak şekilde, insana yakışır iş ve sürdürülebilir kalkınmanın başarılmasında SDE'nin katkılarından yararlanmak açısından gelecekteki yönelimleri ele almaktadır.
- 143. SDE konusunda artan ivmeye rağmen, önemli zorluklar hala sürmektedir. SDE birimlerinin karşılaştığı tüm zorluklar her zaman yalnız kendilerine özgü değildir.** Örneğin ister SDE'de olsun ister olmasın, KOBİ'ler genellikle bilgi, finansman, piyasalar, teknoloji, altyapı ve satın alma fırsatlarına erişim kazanma konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Aynı zamanda düşük düzeyde teknik ve yönetsel becerilere, üretkenliğe ve kaliteye, araştırma ve geliştirmeye yönelik yetersiz desteğe ve uygunsuz, yetersiz veya aşırı zahmetli idari gereklere sahip olabilmektedir. Bununla birlikte, bazı güçlükler yalnız SDE birimlerine özeldir. SDE birimlerinin yüksek derecede yerleşmiş yapısı ve ortakları, işçileri, kullanıcıları ve topluluklarının ihtiyaçlarına güçlü biçimde odaklanmaları, onların ulusal ve uluslararası düzeylerdeki politika tartışmalarına katılımını engelleyebilmektedir. SDE'nin diğer kamu ve özel işletmelerle bağlantılarının artırılması, SDE örgüt ve işletmelerini bazı temel değer ve hedeflerinden uzaklaştırabilmektedir.²⁸⁹ Dış finansman kaynaklarına aşırı bel bağlamak, SDE birimlerinin özerkliği, etkinliği ve sürdürülebilirliği üzerinde zararlı etkilere yol açabilir. SDE birimleri büyürken, kendi değerleri ve ilkelerini zayıflatacak iyileştirme stratejilerinden vazgeçmeyi tercih edebilirler. SDE birimlerinin yönetim sistemleri de kazançlarını maksimize etmeyi hedefleyen mali hizmet sağlayıcılarının gözünde onları daha az cazip hale getirebilmektedir. SDE hakkında eğitim ve öğretimin sınırlı olması da SDE modelinin geliştirilmesinin önünde engel oluşturabilir. SDE birimleri ve bunların etkileri hakkında yeterli istatistiklerin olmaması, bunların araştırma, politika ve uygulama açısından analiz birimleri olarak kullanımını sınırlandırmaktadır.
- SDE için elverişli bir ortam, işveren ve işçilerin temsilci örgütleriyle üçlü katılım yoluyla ve ilgili kişilerden oluşan diğer ilgili ve temsilci örgütlere danışılarak geliştirilmelidir. Değişen çalışan yaşamında SDE'nin geleceği, hükümetler, sosyal ortaklar, SDE'nin dikey ve yatay yapıları ve diğer kalkınma ortakları tarafından uyumlu eylemlerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Çalışma yaşamında insan odaklı geleceğe kendini adanmış işçi ve işveren örgütleri, stratejilerinde bir seçenek olarak SDE'yi teşvik edebilir. İşveren örgütleri, uygun olduğunda, kendilerine katılarak diğer üyelerle aynı koşullarda uygun destek hizmetlerini sunmak isteyen SDE birimlerine de üyelik verilmesini değerlendirebilir. İşçi örgütleri, SDE'de yer alan işçilere yeni katılan işçi örgütleriyle ilgili tavsiyeler ve yardım sağlayabilir ve SDE birimleri kurmasında üyelerine yardımcı olabilir. SDE birimleri ve bunlara ait dikey ve yatay yapılar, SDE'nin geliştirilmesi için elverişli bir ortam oluşturmak amacıyla işveren ve işçi örgütleriyle ve ilgili hükümet ve hükümet dışı kuruluşlarla etkin diyalog kurabilir.

²⁸⁹ UNTFSSSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development*.

SDE için elverişli ortamın desteklenmesi

- 144. Sürdürülebilir SDE işletmeleri için elverişli bir ortam, daha genel olarak sürdürülebilir işletmeler için elverişli bir ortamın son derece önemli bir bileşenidir.** Ekonomik olarak yaşatılabilirlik, tüm sürdürülebilir işletmeler için gerekli koşullardan biridir. Sürdürülebilir SDE işletmeleri için elverişli bir ortam, SDE değer ve ilkeleriyle tutarlı, destekleyici yasal ve hukuki çerçevenin olmasını gerektirir. Toplum veya kamu yararı veya kar dağıtımının yasaklanması veya sınırlandırılması gibi SDE değer ve ilkeleri; insan onuru, çevresel sürdürülebilirlik ve insana yakışır işe saygılı kalkınma ile tutarlıdır. Bu hedefler, sürdürülebilir kâr amacı güden şirketler için de elverişli olması için, daha geniş bağlamda meşru kar arayışı ile birleştirilebilir. Buna uygun olarak, SDE için elverişli ortamın, kamu ve özel sektörlerdeki diğer işletmeler için elverişli ortamların zararına olması gerekmez. Aslında, sürdürülebilir işletmeler için elverişli bir ortama ilişkin koşullar her türlü işletmeyle ilgilidir.²⁹⁰
- 145. Elverişli ortamın önemli özelliklerinden biri, SDE işletmeleri ve diğer işletmeler için eşit ve adil rekabet zemini sağlamaktır.** Eşit ve adil rekabet zemini kavramı genellikle tarafsızlık veya eşit muameleden söz eder. Ancak eşit muamele ilkesi, duruma bakılmaksızın tüm işletmelerin aynı muameleye maruz kalacağı anlamına gelmez. Bazı ülkelerde buna ilişkin önemli istisnalar bulunmakla birlikte, SDE birimleri, karlarını maksimize etmeyi ve bunları yatırılan sermaye üzerinden dağıtmayı hedefleyen işletmelerle genellikle ne aynı ne de benzer durumdadır. SDE birimleri çoğunlukla politika ve yasalar açısından engelleyici bir ortamda ve eşitsiz ve adil olmayan rekabet zemininde faaliyet göstermektedir.²⁹¹ Çoğu zaman oluşumlarına, faaliyetlerine ve büyümelerine ket vuran önemli bürokratik ve düzenleyici engellerle yüz yüze gelmektedir. Kamu sektörü ya da özel sektörün uygulanabilir tek işletme modeli olduğu varsayımını yansıtan önlemler de SDE'nin gelişimini geciktirmiştir. Üçlü yapının, 193 sayılı Tavsiye Kararı'nın hazırlandığı sırada ortaya çıkan eşit ve adil rekabet zemini anlayışı, bir bütün olarak SDE için de geçerlidir. Hükümetler, SDE birimlerinin niteliği ve görevleriyle tutarlı olan ve SDE değer ve ilkeleriyle yönlendirilen destekleyici bir politika çerçevesi ve yasal çerçeve sağlamalıdır. Elverişli bir politika ortamı, SDE'nin özerkliği ve kamu ve özel sektör aktörlerinden bağımsızlığı da dahil olmak üzere, SDE ilkelerini gözetmeye yönelik koşulları güçlendirmelidir. Bunların yanı sıra, SDE birimleri ulusal kanunlar ve uygulamalara uygun ve diğer işletme ve sosyal örgüt biçimlerine sağlananlardan daha elverişsiz olmayan koşullarda muamele görmelidir.
- 146. SDE'nin değer ve ilkelerini açıkça tanıyan SDE mevzuatının kabul edilmesi, SDE'nin desteklenmesi için güçlü bir zemin sağlamaktadır.** Bazı ülkelerin anayasalarında bunu tanıması, SDE'ye güçlü biçimde bağlılığa işaret etmektedir. SDE mevzuatı oluşturulurken, kanun koyucuların önüne çeşitli seçenekler çıkmaktadır.²⁹² Bunlardan ilki, bu mevzuatın hangi yönetim düzeyinde yasalara geçirileceğine karar vermektir. Yönetimin daha yüksek düzeylerinde yasalara geçirilen mevzuat, yaklaşımda tutarlılığı destekleyebilir. Daha düşük düzeylerde yasalara geçirilen mevzuat ise, genelleme yapmadan önce deneme yapmaya imkan tanımakta ancak aynı zamanda farklı yetki alanlarında SDE'ye ilişkin asimetrilere yol açabilmektedir. İkinci bir seçenek ise, çerçeve mevzuattan SDE'nin tüm örgütsel biçimlerine ilişkin ayrıntılı hükümlerin yer aldığı özel mevzuata kadar, kanunun türüyle ilgilidir. SDE'de yer alan farklı örgüt biçimlerine ilişkin mevcut mevzuatta belirtilen ilkeleri sentezleyebilecek çerçeve mevzuatı, yaşamayla ilgili daha fazla çalışma için temel oluşturabilir. Üçüncüsüyse SDE'nin ulusal

²⁹⁰ Bu koşullar şöyledir: Barış ve siyasi istikrar; iyi yönetim; sosyal diyalog; evrensel insan haklarına saygı; girişimcilik kültürü; sağlam ve istikrarlı makro-ekonomik politika; ticaret ve sürdürülebilir ekonomik entegrasyon; yetkinleştirici yasal ve düzenleyici çevre; hukukun üstünlüğü ve güvenli mülkiyet hakları; adil rekabet; mali hizmetlere erişim; fiziksel altyapı; bilgi ve iletişim teknolojileri; öğretim, eğitim ve hayat boyu öğrenme; sosyal adalet ve toplumsal kapsayıcılık; yeterli sosyal koruma; çevreyi sorumlu biçimde gözetme.

²⁹¹ UNTFSSSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development*.

²⁹² Hiez.

tanımının hangi ölçüde değerler, ilkeler, örgütsel biçimler veya ekonomik faaliyetler veya bunların birleşimine dayandırılacağıyla ilgilidir. Dördüncü olarak, kanun koyucular SDE birimlerinin veya SDE’de yer alan spesifik örgüt biçimlerinin tanımlanmasına yönelik mekanizmalar getirilmesinin önemini değerlendirebilir.

147. SDE’nin desteklenmesi aynı zamanda insana yakışır iş ve sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu, elverişli politikaların kabul edilmesi ve uygulanmasını gerektirmektedir. Bu tür politikalar:

- Entegre ulusal istihdam politikaları, sosyal politikalar ve destekleyici makro-ekonomik, mali ve endüstriyel politikalarla SDE birimlerinde istihdamı destekleyebilir;
- Ulusal eğitim ve öğretim sistemlerinin tüm uygun düzeylerinde ve daha geniş toplumda, SDE değerleri, ilkeleri ve uygulamalarına ilişkin eğitim ve öğretimi destekleyebilir;
- Uygun olduğunda, SDE birimlerinin, istihdamın desteklenmesi veya dezavantajlı gruplara veya bölgelere yarar sağlayan faaliyetlerin geliştirilmesi gibi spesifik sosyal ve kamu politika sonuçlarını karşılayan faaliyetlerine yönelik destekleyici önlemler getirebilir; bu tür önlemler, diğerlerinin yanı sıra ve mümkün olduğu ölçüde, vergi faydaları, borçlar, hibeler, bayındırlık programlarına erişim ve özel alım kurallarını içerebilir;
- Sosyal ve çevresel açıdan sorumlu kamu alımı gibi yollarla, SDE birimlerinin piyasalara erişimini kolaylaştırabilir;
- SDE birimlerinin verimlilik ve rekabet edebilirlik düzeyini ve ürettikleri ürün ve hizmetlerin kalitesini artırmak amacıyla, eğitim ve başka türlü yardımların sağlanmasını öngörebilir;
- SDE’nin parçası olan mali hizmet sağlayıcılarının güçlü varlık gösterdiği kapsayıcı bir mali sektöre yönelik düzenleyici çerçeve gibi yollarla, SDE birimlerinin kendi ihtiyaçlarına göre tasarlanmış mali hizmetlere erişimini kolaylaştırabilir;
- Dezavantajlı gruplar ve özel ihtiyaç sahibi kişiler de dahil olmak üzere, SDE’de yer alan bireyleri de kapsayan evrensel sosyal korumayı garantilemeye yönelik politikaların mevcut olmasını sağlayabilir ve ortaklarının ve işçilerinin sosyal koruma haklarına erişimini kolaylaştırmasında SDE birimlerine destek verebilir;
- Çalışma yaşamında temel ilke ve haklar bakımından tüm SDE işçileri için fırsat ve muamele eşitliğini ve bunların ilgili ulusal iş kanun ve yönetmelikleri tarafından kapsanmasını destekleyebilir ve iş mevzuatının tüm işletmelerde uygulanmasını sağlayarak SDE birimlerinin iş kanunlarına uymaktan kaçınmak amacıyla kurulmamasını veya kullanılmamasını sağlayabilir;
- COVID-19 küresel salgınının çıkardığı, süregelen zorluklara özel önem vererek, SDE’de İSG’yi teşvik eden önlemlerin alınmasını destekleyebilir;
- Annelik koruması, iş-aile yaşamı dengesi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacize karşı koruma da dahil olmak üzere, SDE birimlerinde ve çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyebilir;
- İşçilerin ve ekonomik birimlerin resmi SDE birimlerinde bir araya gelmesini sağlayarak kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçişini kolaylaştırabilir;
- SDE birimlerini barışı desteklemeye, krizleri önlemeye, toparlanmayı sağlamaya ve dayanıklılık oluşturmaya yönelik stratejilere ortak olarak ve özellikle aşağıdaki yollarla, bir uygulama aracı olarak entegre edebilir:
 - Sağladığı yararları geniş toplumsal katılım sağlanması amacıyla, SDE birimlerinin adil dijital geçiş konusunda katkılarını desteklemek ve içerdiği riskleri ve zorlukları ele almak;
 - SDE birimlerinin, döngüsel ekonomi de dahil olmak üzere, çevresel sürdürülebilirliğe adil geçiş konusunda katkılarını desteklemek; ve
 - SDE’lerle ilgili bilgilerin yayılmasını desteklemek ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının oluşturulması ve uygulanması amacıyla SDE’ye ilişkin ulusal istatistikleri geliştirmek.

Ofis'in SDE'ye ilişkin gelecekteki çalışmaları

148. SDE'nin insana yakıtır iş ve sürdürülebilir kalkınmayı ileriye taşımaya yönelik katkılarını daha da geliştirmek için, Ofis SDE paydaşları ortaklığında, bu genel tartışmanın sonuçlarının üzerine ekleyerek aşağıdakilere yönelik eylemler yapabilir:

- ILO'nun tüm ilgili proje, program ve faaliyetlerine SDE yaklaşımlarını entegre ederek, SDE'nin insana yakıtır iş ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama potansiyelinden tam olarak yararlanmak;
- İnsana Yakıtır İş Ülke Programları gibi yollarla, ILO ortaklarının ihtiyaçlarını karşılamak için, politika ve yasal danışmanlık hizmetleri, araştırma, kapasite geliştirme ve mali hizmetler yoluyla SDE için elverişli ortamların oluşturulmasını desteklemek;
- SDE'yi, Ofis'in program ve bütçesinin ilgili sonuçları, çıktıları ve göstergelerinden oluşan sonuçlar mimarisine daha fazla entegre etmek ve SDE'nin desteklenmesi konusunda Ofis genelinde koordinasyon mekanizmasını yeniden etkinleştirmek;
- Zorla çalıştırmanın ve çocuk işçiliğin ortadan kaldırılması, zorla yerinden edilme, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, kırılgan bireylerin dahil edilmesi, genç istihdamının desteklenmesi, sosyal koruma kapsamının genişletilmesi, kayıtlı ekonomiye geçiş ve krize yanıt ve dayanıklılık konularında olanlar başta olmak üzere, ILO'nun kalkınma işbirliği projeleri aracılığıyla SDE'yi daha fazla desteklemek;
- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve adil çevresel ve dijital geçişlere ilişkin dönüştürücü gündem bakımından da dahil olmak üzere, ILO'nun COVID-19 krizinden insan odaklı toparlanmaya yönelik yaklaşımına SDE'yi daha fazla entegre etmek;
- Kooperatiflere ilişkin istatistik üretmek için yapılan çalışmaların üzerine ekleyerek, SDE'ye ilişkin karşılaştırılabilir, uyumlaştırılmış verilerin toplanması ve derlenmesini desteklemek ve SDE'yle ilgili istatistiklere ilişkin uluslararası kılavuzların geliştirilmesine yönelmek;
- Torino Merkeziyle birlikte, Ofis'in SDE'ye ilişkin kapasite geliştirme stratejisini yaygınlaştırmak ve SDE araştırma kuruluşları ve eğitim merkezleriyle birlikte SDE için küresel bir kapasite geliştirme ağı oluşturmak;
- İnsana yakıtır iş ve sürdürülebilir kalkınmanın daha ileriye taşınması için BM sistemi içinde, SDE konusunda liderlik sağlamaya devam etmek ve COPAC ve UNTFSSSE gibi yollarla SDE'ye ilişkin faaliyetlerde insana yakıtır iş ve sosyal adaleti anaakımlaştırmak;
- Tüm düzeylerde planlama ve uygulama alanlarında SDE'ye gereken önemi vermek için BM ülke ekipleriyle işbirliği yapmak; ve
- ILO ortaklarıyla yakın koordinasyon ve işbirliği içinde, BM kuruluşları, SDE ağı ve SDE araştırma merkezleriyle kurulan SDE ile ilgili ortaklıkları sürdürmek, yoğunlaştırmak ve uygun olduğunda, kapsamını genişletmek.

Ek: Uluslararası çalışma standartlarında SDE'ye veya örgütsel biçimlerine yapılan atıflar

Belge	SDE veya bileşenlerinin rolü
Sözleşmeler	
1947 tarihli ve 82 sayılı Sosyal Politika (Büyükşehir Olmayan Bölgeler) Sözleşmesi	Üretici ve tüketici kooperatifleri: Üretim kapasitesinin teşviki ve tarım üreticilerinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi amacıyla üretim ve dağıtım maliyetlerinin azaltılması (Madde 8(e)) Kredi kooperatif örgütleri: Ücretli çalışanlar ve bağımsız üreticilerin aşırı yüksek faize karşı korunması (Madde 17(2))
1962 tarihli ve 117 sayılı Sosyal Politika (Temel Hedefler ve Standartlar) Sözleşmesi	Üretici ve tüketici kooperatifleri: Üretim kapasitesinin teşviki ve tarım üreticilerinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi amacıyla üretim ve dağıtım maliyetlerinin azaltılması (Madde 4(e)) Kredi kooperatif örgütleri: Ücretli çalışanlar ve bağımsız üreticilerin aşırı yüksek faize karşı korunması (Madde 17(2))
1988 tarihli ve 168 sayılı İstihdamı Destekleme ve İşsizliğe Karşı Koruma Sözleşmesi	Kooperatifler: Her türlü üretken ve özgürce seçilmiş istihdam biçiminin oluşturulması ve desteklenmesi (Başlangıç)
Tavsiye Kararları	
1944 tarihli ve 67 sayılı Gelir Güvenliği Tavsiye Kararı	Mütüeller: Tamamlayıcı sigorta yardımlarının sağlanması (Md. 27(2))
1955 tarihli ve 99 sayılı Mesleki Rehabilitasyon (Engelliler için) Tavsiye Kararı	Kooperatifler veya diğer benzer girişimler: Engelli bireylerin istihdamı (Md. 31(d))
1955 tarihli ve 100 sayılı Göçmen İşçilerin Korunması (Az Gelişmiş Ülkeler) Tavsiye Kararı	Hayvan çiftlikleri, balık yetiştirme havuzları ve bostanlar kooperatif esasına göre, perakende mağazaları işçi kooperatifleri tarafından işletilir: Göçmen işçilere ve ailelerine tüketim mallarının makul fiyatlarda ve yeterli miktarlarda temin edilmesi (Md. 42(a) ve 43(a) ve (b)) Kredi kooperatif örgütleri: Göçmen işçilerin aşırı yüksek faize karşı korunması (Md. 49(b))
1957 tarihli ve 104 sayılı Yerli ve Kabile Halkları Tavsiye Kararı	Kooperatif kredi sistemleri: Çiftçiler arasında borçluluğun kaldırılmasına katkı sağlama (Md. 7) Kooperatif üretim, tedarik ve pazarlama: Çağdaş yöntemlerin, geleneksel ortak mülkiyete ve arazi ve üretim edevatı kullanım biçimlerine ve geleneksel toplum hizmetleri ve karşılıklı yardımlaşma sistemlerine göre uyarlanması (Md. 8) Kooperatifler: El işleri ve kırsal sektörlerin desteklenmesine katkıda bulunma (Md. 22(c))

Belge	SDE veya bileşenlerinin rolü
1961 tarihli ve 115 sayılı İşçi Konutları Tavsiye Kararı	Konut yapım kooperatifleri: İşçilere ve ailelerine yönelik konutların yapımı (Md. 5 ve 13(2)(b)) Kooperatif, kâr amacı gütmeyen benzer konut dernekleri ve diğer konut birlikleri: İşçilere yönelik konut temini (Md. 12(1) ve 14) Kooperatif dernekleri: İşçi konutlarının finansmanı ve yapımı (Md. 17)
1964 tarihli ve 122 sayılı İstihdam Politikası Tavsiye Kararı	El sanatları ve küçük ölçekli sanayi kooperatifleri: Teknolojik gelişmelere ve piyasa koşullarındaki değişikliklere uyum, ekonomik büyümeyi engelleyecek koruyucu önlemlere veya özel ayrıcalıklara bağlı olmaksızın istihdam sağlanması (Md. 26(b)) Üretim ve pazarlama kooperatif kuruluşları: Üretken kırsal istihdamın teşviki (Md. 27(4))
1966 tarihli ve 126 sayılı Mesleki Eğitim (Balıkçılar) Tavsiye Kararı	Balıkçı teknelerinin ortak alımı ve kullanımına yönelik kooperatifler: Stajyerlerin balık avlama alanlarında istihdamı (Md. 7(d))
1968 tarihli ve 132 sayılı Arazi Kiracı ve Ortakçıları Tavsiye Kararı	Üretim kooperatifleri, tarım ürünlerinin işlenmesine yönelik kooperatifler, kredi kooperatifleri, pazarlama kooperatifleri ve satın alma kooperatifleri gibi kooperatif kuruluşlar: Arazi kiracıları ve ortaklarının ve benzer kategorilerdeki tarım işçilerinin refahının artırılması (Md. 21) Kredi kooperatifleri: Düşük maliyetli kredi sağlanması (Md. 22(3)(a))
1975 tarihli ve 149 sayılı Kırsal İşçi Örgütleri Tavsiye Kararı	Kooperatifler: Bir yandan ekonomik öz yeterlik yoluyla karşılıklı bağılıklarını teşvik ederken kırsal işçi kooperatiflerinin üyelerinin ihtiyaçlarına doğrudan yanıt verebilmesinin sağlanması (Md. 16(d))
1983 tarihli 168 sayılı Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Sakatlar) Tavsiye Kararı	Engelli bireyler tarafından veya bu bireyler için kurulmuş ve geliştirilmiş kooperatifler: Mesleki rehabilitasyon ve istihdam fırsatlarının sağlanması (Md. 11(e) ve (f)) Ev içi üretim sanayiinde veya tarım, zanaat faaliyetleri veya diğer faaliyetlerde yer alan kooperatifler: Kırsal alanlarda mesleki rehabilitasyon (Md. 21(d))
1984 tarihli ve 169 sayılı İstihdam Politikası (Ek Hükümler) Tavsiye Kararı	İşçi kooperatifleri: Gençlere ve dezavantajlı gruplar ve bireylere istihdam sağlanması (Md. 16(j)) Küçük kooperatifler ve dernekler: Özellikle özel güçlükler çeken işçiler için istihdam fırsatlarının sağlanması (Md. 30)
1996 tarihli ve 184 sayılı Evde Çalışma Tavsiye Kararı	Kooperatifler: Evde çalışan örgütleri (Md. 29(c))
1998 tarihli ve 189 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İstihdam Yaratımı Tavsiye Kararı	Kooperatif girişimleri: Sosyal koruma bakımından olası tamamlayıcı önlemler (Md. 7(3)(b)) Karşılıklı garanti dernekleri: Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tatmin edici koşullarda finansmana ve krediye erişimi (Md. 14(3))

Belge	SDE veya bileşenlerinin rolü
2002 tarihli ve 193 sayılı Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı	Üretim ve hizmet kooperatifleri: Küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında deneyim alışverişi ve kaynak ve risklerin paylaşımı (Md. 16(3)) Kooperatifler: Gelir getirici faaliyetler, sürdürülebilir ve insana yakısr istihdamın sağlanması, eğitim ve öğretim, tasarruf ve yatırım, sosyal ve ekonomik refahın geliştirilmesi, sürdürülebilir insani gelişime katkıda bulunma ve ekonomide, kooperatiflerin de dahil olduğu, toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek güçlü ve diğerlerinden farklı dinamik bir sektörün kurulması ve geliştirilmesi (Md. 4) Kooperatif, yardımlaşma ve diğer sosyal ve hükümet dışı sektör: Dengeli bir topluma katkıda bulunma (Md. 6)
2015 tarihli ve 204 sayılı Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı	Kooperatifler ve diğer SDE birimleri: Kayıtlı ekonomiye geçişin kolaylaştırılması (Md. 11(g))
2017 tarihli ve 205 sayılı Barış ve Dayanıklılık için İstihdam ve İnsana Yakısr İş Tavsiye Kararı	Kooperatifler ve diğer sosyal ekonomi girişimleri: Toparlanmayı desteklemek ve dayanıklılık oluşturmak için istihdamın yanı sıra insana yakısr iş ve gelir getirici fırsatların sağlanması (Md. 11(c))

